



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Theodōritu Episkopu Kyru Kai Eyagriu Scholastiku
Ekklesiastikē Istorìa, Eklogai Apo Tōn Istorion
Philostorgiu Kai Theodōru**

Theodoretus <Cyrrhensis>

Mogvntiae, 1679

Henrici Valesii Annotationes In Historiam Ecclesiasticam Theodoriti.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14162

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN
HISTORIAM ECCLESIASTICAM
THEODORITI

UNIVERSITÄT
PADERBORN
BIBLIOTHEK

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM PRIMUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
THEODORITI.

In Caput I.

In Caput II.

pag. 5.

ZΩΓΡΑΦΟΙ μιν in editione quidem Roberti Stephani, & in editione Basiliensi quæ Stephani editionem novem annis antecessit, primum caput hujus libri non ab his verbis inchoatur; Sed ab iis quæ leguntur infra τῶν ἀνοσιγρῶν &c. quam distinctionem Joachimus Camerarius, & diu post illum Jacobus Sirmundus, in sua versione ambo secuti sunt. Ego vero Christophorsonum sequi malui, qui primum caput exorsus est ab iis verbis quæ priore loco posui. Ab illis autem verbis τῶν ἀνοσιγρῶν, secundi capituli initium duxit. Quam quidem distinctionem confirmant tituli Capituli, qui huic libro præfixi sunt, tum in editione Basiliensi, tum in editione Rob. Steph.

τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ταλειπόμενα. In Manuscripto codice Henrici Savillii scriptum est τὰ λοιπόντα, reliqui tamen codices nihil mutant. Duplex autem potest esse sensus hujus vocabuli. Aut enim vult dicere Theodoritus, se ea scripturam quæ ab aliis qui sua ætate Historiam Ecclesiasticam scripserant, Socrate scilicet ac Sozomeno, fuerant prætermissa. Aut id tantum vult dicere, se ea narraturum, quæ Eusebius intacta reliquerat. Et hic quidem sensus verior videtur ac simplicior. Subdit enim paulo post Theodoritus, orsurum se ab iis rebus in quibus Eusebius finem scribendi fecit. De Socrate autem ac Sozomeno ne verbum quidem dicit. Mihi tamen videtur, his verbis tacite eos designasse. Certe tota Theodoriti Historia nihil aliud continet quam τὰ ἀποστολικὰ Socratis atque Sozomeni. Nam quemadmodum Johannes Evangelista, cum trium aliorum Evangelia prælegisset, ad scribendum impulsus esse dicitur, eo consilio, ut quæ ab illis omiſsa fuerant, ipse suppleret; Ita fere Theodoritus, post Socratem atque Sozomenum ad scribendam Historiam rerum Ecclesiasticarum se contulisse mihi videtur, ut ea quæ eorum diligentiam fugerant, Posteris traderet.

συλλέμενον. In Manuscripto codice Henrici Savillii legitur συλλέμενον, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus. Contra vero duabus post lineis, ubi legitur συμβάμενον, codex Savillii habet συμβάμενον.

A

ταύτην αὐτῆς ἱστορίας. In Manuscripto codice Henrici Savillii scriptum est αὐτῆ, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus. Subauditur autem ἐκκλησίᾳ. Sed & paulo ante, ubi legitur ἐργαζομένη, λοιπὸν ἀπέλασε συμβάμενον, supplendum est necessario ἢ ἐκκλησίᾳ. Pro ἱστορίᾳ, melius in codice Savillii scribitur ἱστορίᾳ.

pag. 6.

καταλύσαι φιλοσοφίαν. Hunc locum correxi ex codice Leonis Allatii, in quo scriptum est καταλύσαι, rectius proculdubio. Ita quoque excusum erat in editione Basiliensi. Quare miror Jacobum Sirmundum in editione sua vulgatam scripturam sequi maluisse. Sed verba quæ sequuntur, aperte convincunt Theodoritum ita scripsisse ut dixi: Comparat enim Ecclesiam navi, cujus gubernator est Deus. Ita SS. Patres Ecclesiam comparare solent navi, ut videre est apud Clementem in Epistola ad Jacobum fratrem Domini.

λιβύων ἢ πρὸς ἀγνοῦστων. Malim scribere πρὸς ἀγνοῦστων, ut legitur in editione Basiliensi.

pag. 7.

πρὸς τὴν, &c. Hæ duæ voces defunt in editione Basiliensi, nec videntur admodum necessariae.

τῆς ἱεροσύνης ἐργασίας. In codice Savillii legitur τῆς ἀρχιερωσύνης, quemadmodum etiam edidit Jacobus Sirmundus.

ἐκ τῶν ἐκείνου συνταγμάτων. Melius in codice Leonis Allatii & in editione Basiliensi scribitur ἡραμάτων. Intelligit autem Theodoritus litteras Alexandri Alexandrinorum Episcopi ad omnes Episcopos, de condemnatione Arii, quæ habentur infra.

τῆς ἡδὲ ἀποστολικῆς ἀλεξάνδρου διδασκαλίας. In codice Leonis Allatii & in editione Basiliensi legitur in plurali numero, τῆς ἡδὲ ἀποστολικαῖς αλ. διδασκαλίαις.

πῶς μεταπέσειν. In Editione Basiliensi hic locus multo elegantius legitur in hunc modum πρὸς αὐτὸν πῶς μεταπέσει μεταπέσειν ἢ ποιῆται ἢ συμβάσει. Savillius quoque in suo codice μεταπέσειν scriptum esse annotavit.

In Caput III.

Βιτάλιον. De hoc Vitale Hieronymus in Chronico ita scribit anno 22, Constantini. Antiochia

pag. 8.

22 post

post tyrannum, 20. or dicitur Episcopus Vitalis: post quem 21. Philogonius. Eiusdem meminit Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in Chronographia, eique annos sex Episcopatus attribuit.

πὺ ἐν τῇ παλαιῇ. Male Epiphanius Scholasticus hunc Theodoriti locum ita vertit. Qui etiam antiquam ex multis temporibus destructam à tyrannis adificavit Ecclesiam. Melius Camerarius interpretatur hoc modo. Vitakís subrogatus, exstruxit in antiqua urbe dirutam à tyrannis Ecclesiam. Nam quod Marcus Tullius in quarta Verri-na de Syracusis dixit, illam ex quatuor urbibus constare; Idem quoque de Antiochia dici potest. Primus Triptolemus Argivus eam condidit, & ex Ius nomine Ionem appellavit, ut scribit Libanius in Antiochico, & Stephanus in libro de urbibus. Postea Casus Cretensis coloniam eam frequentavit, & Cassiotam urbem adificavit. Postea Græci ex Peloponneso profecti, Heracleam condiderunt. Postremo Seleucus Nicator eam amplificavit, & Antiochiam nominari voluit, ut ibidem scribit Libanius. Vetus igitur urbs sea esse videtur, quam sub monte adificavit Triptolemus Argivus. Eiusdem loci iterum meminit Theodoritus in lib. 2. cap. 31. & in lib. 3. cap. 4. ubi plura dicemus. Porro in ea regione urbis Antiochiæ, duæ fuere Basilicæ: Altera magna, quam adificavit Philogonius. Altera minor, cuius meminit Theophanes in Chronico pag. 60. hanc porro Ecclesiam παλαιὰν ἐκκλησίαν vocat auctor Chronici Alexandrini pag. 688. id est, πὺ ἐν τῇ παλαιῇ.

ὁ μὲν πὺ τελευτῶ. Hunc locum correxi ex Manuscripto codice Henrici Savillii, in quo ita legitur ὁ μὲν πὺ τελευτῶ πὺ αὐτῷ γε ἀρείν. &c. Quomodo etiam scriptum est in codice Leonis Allatii. Ita etiam edidit Jacobus Sirmundus. Denique Epiphanium Scholasticum in suo codice italegisse, ex versione ejus apparet.

In Caput IV.

Pag. 9.

ἔστι δὲ ἄλλω. Hæc verba in sua versione omisit Christophorus, & Jacobus Sirmundus: Nec habentur apud Nicephorum, nec in editione Basilienfi. Quare non mirum est Camerarium in sua interpretatione ea omisisse. Habentur tamen in reliquis Exemplaribus, Regio scilicet, Saviliano, & Allatii. Sed & Epiphanius Scholasticus in suo Exemplari ea legerat. Sic enim vertit; Ne quis forte presumat eorum in præciis vestris accedere, vel per se, vel per alios.

ἀχιλλεύς γοῦν ὁ ἀχιλλεύς. In Manuscripto codice Henrici Savillii & in editione Basilienfi ἀχιλλεύς scribitur, quomodo etiam legit Epiphanius Scholasticus: Ita quoque scribitur hoc nomen in Epistola Alexandri Episcopi Alexandriæ ad universas Ecclesias, ubi omnes Arianæ sectatores qui excommunicati fuerant, ordine recensentur: Ac primus omnium nominatur Achilles. Sic enim scri-

bitur in multis Exemplaribus, & apud Gelasium Cyzicenum. Et Gelasius quidem Cyzicenus hanc Alexandri Epistolam ad Alexandrum Constantinopolitanum Episcopum, silentio prætermisit: Quod equidem satis mirari non possum. Cassiodorus verò in Historia Tripartita hanc Alexandri ad Alexandrum Constantinopolitanum Epistolam, subjecit Epistolæ ejusdem Alexandri ad universas Ecclesias. Existimo tamen hanc ad Alexandrum Constantinopolitanum Epistolam priore loco scriptam fuisse. Idem sensisse video Nicephorum in lib. 8. cap. 7. & 8. sed de hac re plura dicemus inferius in Annotationibus ad paginam 19.

ὁ δὲ ὁ αὐτοῖς τῶν οὖν ἱεροῶν. Christophorus hanc verba αὐτοῖς τῶν οὖν, in neutro genere accipit. Sic enim vertit: Ille enim quamquam eis ipsas res, quas isti, conarguere conabatur: Tamen improbi sui insinuat causam saltem simulatam habuisse visus est. Reliqui vero Interpretes, Epiphanius scilicet Scholasticus, Joannes Langus, Joachimus Camerarius, ac Sirmundus, in masculino acceperunt, & de Arianis intellexerunt, quos culpabat Colluthus. Quorum quidem sententiam magis probo. Nam in Christophori interpretatione nullum sensum video. Quæ sunt enim illæ res quas Arius & Colluthus accusabant? Verius omnino est, Colluthum accusasse Arium & Sectatores illius. Nam cum esset presbyter unius ex parœciis Alexandriæ, quemadmodum Arius & Carponas ac Sarmatas; Ipse in parœcia sua perverfam quandam doctrinam, perinde ac Arius prædicavit, ut tradit Epiphanius in hæresi Arianorum. Unde orta est inter eos æmulatio, cum singuli suum dogma adstruere conarentur. Id enim evenire solet inter hæreticos diversarum sectarum. Colluthus igitur, cum Arium tanquam impium atque hæreticum apud Alexandrum accusasset, & Alexander Arium deponere aliquamdiu distulisset, occasione arrepta, sese ab Alexandro sejunxit, & pro Episcopo agens, Presbyteros ordinavit. Vide Baronium ad annum Christi 313. caput. 28.

μοχθηραὶ προδότης. In codice Leonis Allatii scriptum est προαίσιος. Quomodo etiam legitur videtur Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit. Ille namque hos ipsos culpans, pessima voluntate sua inveniit occasionem.

πὺ ἐκείνη ἡ ἡγεμονία. Colluthus cum esset presbyter Alexandriæ, arrogantia ac temeritate elatus, pro Episcopo se gesserat, multosque Presbyteros ac Diaconos ordinaverat. Verum in Synodo Alexandriæ congregata, cunctæ ejus ordinationes postea rescissæ sunt, & quicunque ab eo ordinati fuerant, in laicorum ordinem sunt redacti, ut testatur Athanasius in Apologetico secundo adversus Arianos. Hinc apparet, cur Alexander Colluthum ἡγεμονία vocet, eo quod scilicet ordinationes venderet, & ex manuum impositione ac reliquis Sacramentis quantum captaret.

δὲ τῶν ἀλλω. In manuscripto codice Henrici Savillii & in editione Basilienfi legitur ἀλλω. Vulgatam tamen scripturam tenent reliqui Codices.

dices, & Epiphani Scholastici Interpretatio. Sed & in editione Basiliensi pro his verbis παρα τῷ πατρὶ, legitur παρὰ τὸ πατρὸς.

δι' ἐπιτοχίας γυναικείων Amplector interpretationem Camerarii qui sic vertit. Per interpellationes muliercularum &c. Nec male Epiphanius Scholasticus aditionem interpretatur. Intelligit enim libellos accusationum, quos mulieres ab Arianis subornatae porrigebant iudicibus adversus Alexandrum Episcopum Alexandriæ. Sane ἐπιτοχία pro libello supplicii sumitur ab Athanasio, ut observavi in annotationibus Eusebianis.

pag. 10. παμφορεῖ τῆς ἐκκλησίας ἐξηλάθειν. Ex his verbis colligitur, hanc Epistolam Alexandri scriptam esse post Synodum Alexandrinam, in qua damnatus erat Arius cum sociis. Duas autem Synodos Episcoporum Egypti adversus Arium ejusque socios collegit Alexander Episcopus Alexandriæ, ut infra pluribus ostendemus ad paginam 19.

οἷα δὲ πᾶσαν οἶαι σέθεν ἀνθρώπων. Ita quoque legitur in editione Basiliensi, nisi quod οἷαν scribitur pro οἷα. Verum in Codice Henrici Savilli & in altero exemplari Regio rectius scribitur hoc modo οἷος δὲ πᾶς πύθουκεν ἀνθρώπων, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus. In Codice autem Leonis Allatii legitur hoc modo οἷος δὲ πᾶς εἶναι συμβιβουκεν ἀνθρώπων. Quomodo etiam in suo Codice legerat Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit: Quia aliquando factus est, qualem & omnem hominem esse contigit.

pag. 11. ἐρημώσαντες τὸ πῶσον. Post hæc verba, in codice Leonis Allatii hæc adduntur ἅτα τινὰ ἔχοντα ἰδύτητα πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ δὲ αὐτὸν περιπύσσει τυχόντα φύσεως. Malè quidem. Hæc enim verba inferius locum habent, ut videbimus. Epiphanius tamen Scholasticus eadem verba in suo codice legit hoc loco. Sic enim vertit: Omni reverentia spoliantes semetipsos, ajunt: Nec aliquam habet proprietatem ad eum: Sed cum sit ipse natura inimitabilis, servit de illo Deus præsentia & præcontemplatione &c.

ἰγάτηρ ἀδὲν ἐν ὁ γέγονεν. Duæ postremæ voces defunt in editione Roberti Stephani & in Basiliensi. Habentur tamen in codice Leonis Allatii, & in versione Epiphani Scholastici. Sed & Christophorus in libris suis repererat, ut ex interpretatione ejus apparet.

pag. 12. δὲ ὑπεράβησαν τῆς ἡμετέρας διαόιας. Scribendum puto γένεσιν per simplex v. atque ita legisse videtur Epiphanius, qui sic vertit: Et creaturarum universam intelligentiam transcendentem. Pro ὑπεράβησαν, in editione Basiliensi legitur ὑπερέβησαν. Et in codice Allatiano, rectius ut opinor.

ἀδ' ὁμοσυχίας σὺν ἀβασε in M.S. Codice Henrici Savilli & in editione Basiliensi scribitur ὁμοσυχία, minus recte ut equidem sentio. Certe Camerarius qui editionem Basiliensem Latine interpretatus est, ὁμοσυχίαι legit, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit: Ne eorundem quidem elementorum complexione in voce facientis aut facturum uti ausus. Hujus autem loci fati obscure hic est sensus. Joannes Evangelista cum

originem Filii Dei vellet exponere, eam à rerum creaturarum productione longe distinxit: Cavitque diligentissime, ne in declarandâ Filii essentia, iisdem verbis uteretur, quibus rerum creaturarum originem exposuit. Nam in declaranda quidem Filii essentia, usus est verbo erat. In exponenda autem Origine rerum creaturarum dixit ἐγένετο, id est facta sunt. Subjicit deinde Alexander: ἐχέτω ἀγέννητος ὁ υἱὸς ἀγέννητος ὁ πατήρ. Id est: Non quod Filius Dei non sit genitus. Unum enim est ingenitum, Pater scilicet. Quæ quidem Alexandri verba benignè intelligenda sunt hoc modo: Non quod Filius Dei principium originis suæ non habeat. Habet enim re vera principium originis, Patrem ex quo genitus est. Sed quia nullam habet principium temporis, quippe qui ab omni æternitate genitus sit ex Patre, ἀχρονὸν καὶ ἀμειστήτουτ, ut Græci dicunt, id est sine ullo tempore ac medio.

ἀλλ' ὅτι θανόιας μὲν τῶν. Hunc locum correxi ex duobus manuscriptis codicibus Allatii & Savilli, in quibus ita legitur ἀλλ' ὅτι τῆς ἐξουσίας ἡ ἐναρξήσεως, τὰκα δὲ δὲ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Quibus consentit Basiliensis Editio, nisi quod ἐξουσίας habet vitiosè scriptum pro ἐξουσίας. Adverbium quoque quod sequitur ὑπερεπίκεινα, mutavi in ὑπερέκεινα, sequutus scripturam codicis Allatiani & Basiliensis Editionis.

ἰσοθεὶς ἢ ὁμοί λογίζομένους. Hunc etiam locum emendavi ex supradictis codicibus Allatii ac Savilli, quibus adscripturatur editio Basiliensis, nisi quod τομῶντας habet non τομῶντοι. Epiphanius tamen Scholasticus in plurali numero legisse videtur λογίζομένους τὰς τομῶντας.

πάντων ἢ ἐκ κόσμου κείνας. Post hæc verba Jacobus Sirmundus in editione sua quatuor has voces addidit τὰς θεουργίας φημι ἀποσθῆναι, nescio quos sequutus codices. Certe in nostris exemplaribus; Et in Basiliensi Editione non habentur, & Scholium potius redolent cujusdam viri docti, qui ad latus libri sui id notaverat, per columnas significari divinos Apostolos. Certe in Epistola Pauli ad Galatas, Petrus & Jacobus dicuntur columnæ fuisse Ecclesiæ. Porro initio hujus periodi scribendum ἢ δὲ αὐτὸς ὁ σωτήρ id est. Quocirca Servator noster &c.

τὴν ἀδὲ τῶν γινώσκων. In codice Leonis Allatii & in Editione Basiliensi scriptum est ἀδὲ τῶν, rectius ni fallor. Neque aliter legit Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit hunc locum. Nam & ipse servator præstare volens omnibus in hoc mundo columnis, hujus notitiam ab eis exonerare festinavit.

δὲ τοῖς ἰμοῖς. Jacobus Sirmundus in Editione sua expunxit hæc verba. Certe non habentur in codice Leonis Allatii, & superflua videntur hoc loco. Porro locus iste desumptus est ex cap. 24. Esaiæ. Ubi Hieronymus notat verba illa: Et dixi; Secretum meum tibi; secretum meum tibi: Non haberi in Septuaginta, sed ex Theodotionis translatione ab Origene addita esse. Procopius autem Gæsus ex interpretatione Symmachi suppleta esse dicit.

ἡριμὸν ἔχει ἢ ἀποβολήν. Optime in Editione



ne Basilienſi legitur ἔχοντα. Subauditur autem ἕως. In codice Savilii ſcriptum eſt ἔχον ταύτην προβολὴν, vitioſe quidem, ſed ita ut veræ lectionis veſtigia ſer- ventur. Pro voce προβολὴν in codice Leonis Al- latii habetur ὑποβολή. In altero vero codice Re- gio, cujus variantes lectiones Robertus Stepha- nus ad calcem editionis ſuæ notavit, legitur πρὸς- σιν peſſimè. Quam tamen vitioſiſſimam lectionem Sirmundus in editione ſua amplexus eſt.

αὐτὸν δέεινται τὸ εἶναι οὕτως. Jacobus Sir- mundus hunc locum ita edidit: αὐτὸν δέεινται εἶναι τὸ εἶναι οὕτως. Et totum locum ſic interpre- tatus eſt. Quod vero extrema ſit dementia Filium ex non exiſtantibus ortum exiſtimare, atque in tem- pore productum, in idem pater, hoc eſt ex non ex- iſtantibus, &c. Verum cum nulli codices ita ſcri- ptum habeant, vulgatam lectionem mutare nefas duco. Quod ſi conjecturam noſtram licet propo- nere, exiſtimo delenda eſſe hæc verba τὸ εἶναι οὕ- των, quæ Scholii loco ad marginem adſcripta, poſtea in textum translata ſunt. Porrò Epipha- nius Scholaſticus hunc locum ita vertit. Non veor ignorare ſapientes, quia veſanum eſt ſapere ex non exiſtentibus factum Filium, cum utique habeat temporale principium, quod oſtenditur ex non exiſtentibus factum. Unde apparet Epipha- nium legiſſe χρονικὸν ἔχον τὴν προβολὴν τὸ εἶναι οὕτως.

Pag. 13. ἀδανήτων γδ. In codice Leonis Allatii ſcriptum eſt ἀνέτων, quod magis probo. Atque ita legit Epiphanius Scholaſticus. Sic enim vertit: Scilicet eſt enim, & omni peccato plenum, &c.

διὸ ῥηματιζέει πατὴρ. In manuſcripto codice Hen- ricī Savilii legitur διὸν, quomodo etiam legit Epi- phanius Scholaſticus.

Pag. 14. μίχρει προειδοίαν. In codice Allatii legitur μίχρει ἰννοίας, omiſſa altera præpoſitione. Utramque ta- men vocem agnoſcit Epiphanius Scholaſticus, qui ſic vertit. Impoſſibile eſt vel uſque ad opinionem in- venire viam ſerpentiū.

ἢ τομίμοις ἐντολαίς. In codice Leonis Allatii ſcriptum eſt ἢ τομίμοις ἐντολαίς. Quam ſcriptu- ram in editione ſua amplexus eſt Jacobus Sirmun- dus, & hunc locum ita vertit, qui autem ejuſ ſunt creatura, homines & Angeli, & benedictionem ac- ceperunt, ut proficerent virtutem exercentes, & mandatorum leges, ne peccarent. Atque hanc lectionem, re attentius examinata, veriorem pu- to. Ait enim Alexander, Deum duas res tradi- diſſe hominibus & Angelis, ut in virtute progres- ſus facere poſſent. Primum benedictiones: De- inde mandata legis. Et mandata quidem legis ad hoc profunt, ne crimina admittant quæ lege pro- hibita ſunt. Benedictio verò ad hoc prodeſt, ut in virtutis exercitatione quotidie proficiant. Sed occurrit hoc loco difficultas. Angelis enim pro- fectum attribuit, cujus tamen minime capax videtur eorum natura. Totos enim ſeſe applicant Angeli ad id quod ſemel amplexi ſunt: Nec pau- latim progrediuntur ad id quod eligunt; Sed primo impetu ad ſummum ſaſtigiū perveniunt, ita ut nec ulterius progredi, nec retrò reverti va- leant. Materiam enim expertes ſunt, quæ infirmi- tatem & inconstantiam gignit. Dicendum ta-

A men eſt, Angelos ita primum creatos eſſe à Deo, ut eſſent mutabiles, & virtutis capaces ac vitii, utque proficere poſſent in melius, aut in deterius labi. Hanc fuiſſe ſententiam veterum Theologorum, tum ex Alexandro pater, tum ex eo quod Arius ac cæteri aſſerebant, Filium Dei muta- bilem eſſe, & virtutis ac vitii capace. Nec ul- lus Catholicorum eis unquam objecit, Angelos non eſſe mutabilis naturæ. Sciebant enim id proprium eſſe ſolius Dei, qui in ſacris litteris diſerte ait: Ego ſum & non mutor. Angeli verò licet diſ- ficile mutentur, mutationi tamen obnoxii ſunt.

τῆς πατρικῆς γενήσεως. Rectius in manu- ſcriptis codicibus Savilii & Allatii legitur γενή- ſεως, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmun- dus. Ita quoque legebatur in altero exemplari regio.

ὁ διαδεδεμένοι λυκανός. Baronius ad annum 7^o Chriſti 318. Cap. 75. Alexandrum exculare cona- tur, qui hæc de Luciano Martyre ſcripſerit. Et laudandus quidem eſt Baronius, qui martyrem Chriſti nefandæ hæreſis ſuſpicionem liberare co- natus eſt. Veritatem tamen cunctis rebus ante- ponere debemus. Quòd ſi Baronius veteris cu- juſpiam ſcriptoris teſtimonium aſſerret, quo ſuam ſententiam firmaret, & Alexandri teſtimo- nium ſubverteret, equidem libenti animo ei aſſen- tirem. Sed cum præter conjecturas nihil adſe- rat, malim equidem Alexandri teſtimonio cre- dere, qui Luciani temporibus vixit, ejuſque doctrinam ac diſcipulos apprime noverat qui ſe Conlucianifas vocabant. Certe Theodorus, poſtquam hanc Alexandri Epiſtolam recitit, di- ſerte affirmat, cum nulla in re mentium fuiſſe, ſed veritatem ingenuè protuliſſe. Accedit teſti- monium Epiphaniī in hæreſi 43. quæ eſt Luciani- ſtarum, ubi Lucianum hunc de quo loquitur Alexander, Ariana hæreſi patrocinatum fuiſſe, & ab Arianiſ pro Martyre habitum ſcribit. Certe diſcipuli ejuſ quos recenset Philoſtorgius, Ari- ani erroris labe omnes infecti fuere. Sed videa- mus quid de illo narret Alexander. Ait igitur primo Lucianum ſucceſſiſſe Paulo Samofaten- ſi; id eſt erroris illius ſucceſſorem fuiſſe. Cer- tē illum familiarem fuiſſe Pauli Samofateni credi- bile eſt. Fuit enim & ipſe oriundus ex urbe Sa- moſatenſi ut legitur in ejuſ vita. Et cum Paulus ex ea urbe ad Antiochenſem Epiſcopatum eve- ctus ſit, Lucianus quoque Antiochiæ præbyter fuiſſet. Aetas quoque utriuſque in idem ſere tem- pus incurrit. Paulus enim Aureliani temporibus depoſitus eſt, & poſt depoſitionem diu ſu- perſteſ vixit. Ponamus ergo illum ad Carū ſu- que tempora perveniſſe. Abhinc ad Marty- rium Luciani anni ſunt plus minus viginti quinque. Ex quo apparet, Paulum ac Lucia- num eodem oppido ortos, & ejuſdem urbis ſa- cerdotes, iisdem quoque vixiſſe temporibus.

ὁπὸ σωζωγῶν ἐμαρτε τριῶν ἐπισκόπων. Huius verbi vim non intellexerunt Interpretes. Quos ſequutus Baronius ad annum 318 ſcribit, Lucianum à tribus Epiſcopis ſibi continuè ſue-

cedentibus, Ecclesia ejectum fuisse. Atqui non hoc dicit Alexander, sed tantum ait, Lucianum schisma fecisse in Antiochensi Ecclesia, & sub tribus Episcopis continere sibi luccedentibus Collectas seorsum celebrasse. Id enim significat vox...

ἐν σοφία χειρ. ἐπισκοποι τρεῖς. Intelligit Eusebium Caesareae Palaestinae Episcopum, Theodotum Laodiceae & Paulinum Tyri. Hos enim anathemate damnatos fuisse ab Alexandro Alexandriae Episcopo testatur Arius in Epistola ad Eusebium Nicomediensem Episcopum, quae refertur infra. Porro ex hoc loco colligitur, Epistolam hanc scriptam esse ab Alexandro ante Epistolam ad omnes Ecclesias, priusquam Eusebius Nicomediensis patrocinium Arii suscepisset. Nam si posteriore loco scripta esset haec epistola, nunquam profecto Alexander mentionem Eusebii Nicomediensis facere omisitset.

ὑπακοείδω. In Codice Leonis Allatii & in editione Basiliensi legitur ἀνακείδω. Quomodo etiam scribitur apud Nicephorum.

τὰς τῆς ὑποστάσεως δύο φύσεις. Duae naturae dicit Alexander, non simpliciter & absolute duas, sed personaliter duas, eod quod in duabus personis existat una natura. Quare φύσις ἐν ὑποστάσει idem est quod persona.

ὅν ὁμοίον ἐν φασμαίς. Rectius in Manuscripto codice Henrici Savilii & in editione Basiliensi scriptum est ὅν ὁμοίον, id est, quibus similia in Psalmis canunt sanctissimi Patres. Epiphanius tamen Scholasticus vulgatam scripturam confirmat. Camerarius quoque licet Basiliensem editionem sequutus sit, ὅν tamen legit, & ad Patrem retulit. Christophorus vero ad Filium referre maluit. Sic enim vertit, Filium porro Patri similem, in Psalmis pronuntiatum memorant sanctissimi viri, &c.

τιμὰ τὸν πατέρα. Epiphanius Scholasticus quaedam hic addit quae non leguntur in Graeco. Sic enim habet, qui honorat Patrem, honorat & Filium: & qui honorat Filium, honorat & Patrem, & recte. Quam lectionem confirmant

A sequentia. Itaque error videtur Librariorum, qui hanc pericopen omiserunt decepti vocum similitudine.

ἐν μεταχολικῆς ἡρμοσμένης δόξης. Lego μεταχολικῆς, quemadmodum edidit Jacobus Sirmundus, cujus tamen factum probare non possum, in eo quod lectionem nullius scripti codicis auctoritate firmatam in textum admittere non dubitavit: quam ad latus editionis suae rejicere, aut in annotationibus referre potius conveniebat. Apud Nicephorum in lib. 8. cap. 7. legitur ἐν μεταχολικῆς δόξης, omiſſa voce ἡρμοσμένης.

ἀποσκιρῶσαν. In Manuscripto codice Henrici Savilii scriptum est ἐσοκινῶσαν. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ἀποσκιρῶσαν. Sic enim vertit. Sapiencia Satanae in animas eorum nequissima vehementer insiliens.

ἡμαυρῶσεν. Codex Leonis Allatii habet ἡμρωσεν. Atque ita prorsus legit Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit, non comministrorum concursu reverentia de Christo, ferocitatem eorum mansuefecit.

ἐπιπορεύω. Correxī ἐπαπορεύω ex editione Jacobi Sirmundi. In Saviliano codice, & in editione Basiliensi scriptum est ἐπιπορεύω, quod magis placet: Est enim in praeterito.

ἀπαιδύτη ὕλη. Sic vocat Dialecticas argumentationes quibus utebatur Arius adversus Christi divinitatem. In codice tamen Allatii pro ὕλη legitur ὕλας, id est, latratu; quod non probat.

ὃν μιστεύσα φύσις μονογενῆς. Benigne intelligendum est, quod hoc loco ait Alexander, naturam unigenitam mediam esse inter Patrem ingenitum & creaturas. Ubi naturam sumit pro persona. Intelligit enim φύσις ἐν ὑποστάσει, ut paulo ante locutus est Alexander. Mediam autem vocat naturam unigenitam, non quod unigenitus inferior sit Patre, sed quod per illum omnia facit Pater, ut ait Johannes Evangelista. Unde, &c. proprie tribuitur Filio, quemadmodum notat Basilius in libro de Spiritu Sancto.

Pag. 17.

πάση τῇ ἡμετέρῃ φύσει. Malim scribere ἡμετέρῃ, quemadmodum legisse videtur Epiphanius. Vertit enim omni create natura imperscrutabilis, &c.

ὃν τι μέρη. In codice Allatii & in editione Basiliensi deest particula τι. Vulgatam tamen scripturam confirmat Epiphanius Scholasticus.

πάντων γινῆναι πλὴν εἰκόνα. In codice Saviliano & in editione Basiliensi verbum interseritur hoc modo πάντων γινῆναι δεῖ πλὴν εἰκόνα πλήρη. Atque ita legisse videtur Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit, omnino imaginem convenit esse plenam eorum, per quam non desit aliquid ab aequalitate ejus cuius imago est. Sed & Christophorus eandem scripturam in libris suis repererat, nisi quod δεῖ in illis exemplaribus legebatur, melius fortasse. Refertur enim ad vocem δεῖ quae sequitur. Quod si δεῖ legere malimus, tum scribendum erit δεῖται, ut legitur in codice Leonis Allatii, pro δεῖται.

τὰς ἐν μέρσι αὐτοῖς γενεαίς. In Manuscriptis Pag. 18. codi-

codicibus Allatiano & Saviliano & in editione Basilicensi scriptum est *ἡ ἐπιστολή*. Videtur autem aludere Alexander ad locum Pauli Apostoli in Epistola prima ad Corinth. *ex parte cognoscimus & ex parte prophetamus*. Ita certe hunc locum exposuit Epiphanius Scholasticus.

ἡ ἐπιστολή ἡ ἐπιταγή. In iisdem Exemplaribus Allatii ac Savilii, & in editione Basilicensi scriptum est *ἡ ἐπιταγή*, &c. Atque ita legit Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit. *Igitur erat, & semper, & ante secula, quodcumque sit, non tamen est id quod in presentem*. Pene omiseram monere Lectorem, in codice Leonis Allatii scriptum esse *ἡ ἐπιταγή*, rectius procul dubio. Alioqui nisi ita legeris, addendus erit articulus hoc modo *ἡ ἐπιταγή ἡ ἐπιταγή*.

τῷ πατρὶ μόνον ἰδίωμα. In codice Leonis Allatii scriptum est *μόνον*. Sed reliqui codices vulgatam scripturam tuerentur.

τὸ καινίσαν. In codice Leonis Allatii scriptum est *καινίσαν* quam scripturam licet reliqui codices retulerent, haud tamen sperendam puto.

αὐτῇ πολιεῖν βουλόμενοι. In manuscripto codice Savilii & in editione Basilicensi scriptum est *βούλωμαι*.

ἡ ἐπιστολή ἡ ἐπιταγή καὶ κατακρίσις αὐτῶν. Magis placet scriptura quam in codice Allatiano & in Basilicensi editione reperitur *κατακρίσις αὐτῶν*. Confirmat hanc lectionem Epiphanius Scholasticus qui sic vertit, *secundum nos faciente patre familias ejus* &c.

Pag. 19.

τούτους ἀναθεματίζουσιν. Intelligit Arium & Achillam & reliquos eorum socios ac fautores. Hos enim paulo supra nominavit ita scribens *ὡς ἴναί τινι γινόμενοι οἱ ἀμφὶ τὸν ἀρετὸν καὶ ἀγιὸν καὶ οἱ τῆς ἀληθείας εἰν αὐτοῖς πολέμοιοι*. Quibus verbis Alexander non solum Presbyteros ac Diaconos Alexandrinae Ecclesiae notat qui Ario favebant, sed & Episcopos illos tres provinciae Syriae intelligit qui Ario opinionem defendebant: de quibus supra locutus est. Non sine causa igitur Eusebius Caesariensis Episcopus & Paulinus Tyri, & Theodorus Laodiceus, Anathematizatos se esse ab Alexandro querebantur, ut scribit Arius in Epistola ad Eusebium Nicomediensem quam refert Theodorus. Hoc enim loco, licet suppresso eorum nomine, anathematizantur ab Alexandro. De Eusebio autem Nicomedienſe nihil dicit Alexander in hac Epistola synodica ad Alexandrum C. P. nec Arius inter Episcopos qui anathematizati fuerant ab Alexandro, Eusebium Nicomedienſem nominat: Non omittitur utique, si ab Alexandro id factum fuisset. Ex quo intelligi datur, Epistolam hanc synodicam, scriptam esse ab Alexandro Alexandriae Episcopo ante Epistolam illam Alexandri ad omnes Ecclesias, quam referunt Socrates ac Sozomenus. In hac enim posteriore Eusebius Nicomedienſis denotatur ab Alexandro ut patronus & signifer Ariorum. Unde apparet Epistolam istam posteriore loco scriptam esse, cum Eusebius Nicomedienſis patrocinium Ariani dogmatis palam suscepisset. Sed & aliunde probari potest, Epistolam hanc quam ad omnes omnium Ecclesiarum Episco-

A pos scripsit Alexander, scriptam esse post Epistolam illam ad Alexandrum C. P. Nam in Epistola ad Alexandrum C. P. Decem tantum nominantur Presbyteri ac Diaconi anathematizati. In Epistola vero Alexandri ad omnes omnium Ecclesiarum Episcopos duodecim recensentur Clerici anathemate perculti; Ac praeterea duo Episcopi, Secundus ac Theonas. Nempe post priorem illam synodicam, cum Carponas & Cajus Clerici Alexandriae, & Secundus ac Theonas Episcopi, sese Ario adjunxissent, id circa eorum nomina adscripta sunt in posteriore illa synodica, quam refert Socrates ac Sozomenus. Duas igitur synodos vario tempore adversus Arium & socios collegit Alexander. In priore decem duntaxat damnati sunt Clerici Alexandrini, & notati tres Episcopi Syriae. Epistola quoque synodica ab Alexandro scripta est ad Alexandrum Episcopum Byzantii. In secunda synodo, in qua centum fere Episcopi Aegypti sederunt, damnati sunt duodecim Clerici Alexandrini, ac duo praeterea Episcopi, Secundus ac Theonas: Et notatus est Eusebius Nicomedienſis Episcopus. Scripta est denique synodica ad omnes ubique terrarum collegas. Quoniam autem anno scripta sit utraque synodica, obscurum est. Baronius quidem anno Christi 318. utramque scriptam esse existimat. Sic enim ratiocinatur. Scriptae sunt Epistolae istae ab Alexandro, priusquam Constantinus Epistolam illam scripſisset ad Alexandrum & Arium. Atqui Epistola illa Constantini scripta est anno 318. cum Constantinus victo Licinio Nicomediam ingressus esset, ut ipse testatur Baronius cap. 69. Sed facilis est responsio. Victus enim est Licinius anno Christi 324. ut ex fastis Idatii & Chronico Alexandrino aliisque scriptoribus constat: Qui si Baronii aetate editi fuissent, nunquam ille tot errores admisisset in rebus Licinii commemorandis.

B *τοσοῦτον ἐπ' αὐτοῖς*. Emendavi ex codice Leonis Allatii & ex Nicephoro *τοσοῦτον ἐπ' αὐτοῖς*. Quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus.

καὶ τὸ τῶν συνπορευθέντων. Quisnam sit hic Tomus seu Libellus, cui plures Episcopos jam subscripsisse ait Alexander, obscurum est. Baronius ad annum Christi 318. scribit esse libellum fidei ab Alexandro conscriptum. Quod ex Christophoroni versione videtur hausisse. Sic enim Christophorus hunc locum interpretatur, *qui libello adversus eos edito subscripservunt*. Ego vero per hanc vocem *τῶν*, hanc ipsam Epistolam intelligi existimo, quam Alexander ad alios etiam Episcopos miserat. Est enim haec Epistola Encyclica, ut recte notat Baronius.

D *ἀπὸ τοῦ τοῦ διακόνου*. In codice Leonis Allatii & apud Nicephorum legitur *τοῦ ἀρχιεπισκόπου*. Atque ita etiam legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet.

πεβομένων καὶ ταῖς. Particula *καὶ* alieno loco posita est, & in suum locum sic restituenda *πεβομένων ταῖς ταῖς συνπορευθέντων ἡμῶν συνακατατίσις* &c.



σὺν τῇ παρ' ἡμῶν ἀδελφότητι. Apud Nicephorum legitur παρ' ἡμῶν quod rectius mihi videtur.

τὴν βιβλίαν, rectius in codice Leonis Allatii scriptum inveni τὴν βιβλίον, quam scripturam confirmat Epiphanius Scholaasticus.

ἢ τὸς ἄλλοις. Scripsit etiam Alexander ad Sylvestrum Episcopum urbis Romæ Epistolam ejusdem argumenti, ut docet Liberius Papa in Epistola ad Constantium, his verbis; Manent litteræ Alexandri Episcopi olim ad Sylvestrum sanctæ memoriæ defuncti: Quibus significat, ante ordinationem Athanasii, undecim iam Presbyteros quam etiam Diaconos, quod Arian heresim sequerentur, se Ecclesiæ esse &c.

In Caput V.

Pag. 21. Ἐκ τῆς πόλεως ἀνθρώπων κθώνος. Emendavi ὡς ἀνθρώπων ἀθίους, ut legitur in codice Allatii & apud Nicephorum, & in Editione Jacobi Sirmundi. Ita quoque legit Epiphanius Scholaasticus, ut ex versione ejus apparet.

ἀγενής ἔστιν. Hic etiam locus ex codice Leonis Allatii restitutus est, in quo legitur ἀγενής, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus. In Nicephoro autem scribitur ἀγενής per simplex γ, quemadmodum legitur etiam apud Epiphanium in heresi Arianorum.

ἀνάθημα ἱεροῦ. Hæc ita intelligenda sunt, non quasi Eusebius Cæsariensis. Paulinus ac Theodotus & reliqui, nominatim Anathemate percussi fuerint ab Alexandro: Sed quoniam Arius cum lociis & fautoribus erroris ipsius ab Alexandro anathematizati fuerant, Eusebius, Paulinus ac Theodotus qui Arian opinionem tuebantur, eadem sententia percussi esse videbantur, ut superius observavi in notis ad Epistolam Alexandri. Idem quoque sentit Baronius ad annum Christi 318, cap. 50.

ἢ Ἰμαννὴλ. Erat hic Episcopus Tripoleos, ut mox testatur Theodoritus. Qui postea jussu Imperatoris Constantini, fraude atque insidiis Arianorum pulsus est Episcopatu, successit in ejus locum Theodosio quodam, ut scribit Athanasius in Epistola ad Solitarios haud procul ab initio.

τῶν τῶν ὑπὸν λιγόντων. Prior articulus deest in codice Allatii & apud Epiphanium ac Nicephorum, quos in Editione sua sequitur Jacobus Sirmundus, recte meo quidem iudicio. Sequitur enim οἱ μὲν, &c. ubi solecismum notabant Studiosi. Dicendum enim erat τῶν μὲν.

ἐπαπειθήσων. In manuscripto codice Henrici Savillii & in Editione Basilienis scriptum inveni ἐπαπλήσων quomodo etiam legitur in Epiphanio ac Nicephoro.

φιλοσόφον. Is est de quo Theodoritus supra locutus est in cap. 3, hujus libri. Huic egregium orthodoxæ fidei testimonium perhibet Athanasius in oratione prima contra Arianos: Philogenes vocatur à Nicephoro Patriarchâ in Chronographia.

In Caput VI.

ἢ ὑπὲρ ἀληθῆς λόγου. In codice Leonis Allatii & apud Nicephorum legitur σπουδῆ ὑπὲρ τῆ ἀληθείας &c. Paulo post ubi legitur ἢ τὴν δύο ἀγίνοντα ἀντικείμεν, Codex Allatii addit adverbium πώποθεν, quam scripturam confirmat Epiphanius Scholaasticus.

ἀλλ' ἄπο τῆς γραφῆς. Codex Allatii & Nicephorus unâ voce auctiores sunt, hoc modo, τῆς ἀγίας γραφῆς. Quam quidem scripturam agnoscit etiam Epiphanius Scholaasticus.

ἢ ζωντὸν τὴν ἑσῆα. Mallem scribere ἢ ζωντὸν per simplex γ. Hoc enim magis convenit dogmati Arianorum, qui Filium Dei factum & creatum esse dicebant. Certe ita legitur apud Nicephorum, tamen Interpres Nicephori vertit genitum, quasi legisset ζωντὸν.

In Caput VII.

Ὀμοῦ μίγισον ἐν τοῖς βασιλείοις. Sumpsit hæc Theodoritus ex Eusebii libro 3, de vita Constantini cap. 10, ad quem locum vide si placet quæ annotavi. Neque enim hic repetere decrevi ea quæ illic satis prolixè annotata sunt.

ἢ μίγας ἐν σῆα. Prima vox deest in codice Leonis Allatii, nec videtur admodum esse necessaria. Vide quæ notavi ad cap. 11, lib. 3, de vita Imp. Constantini.

ἢ ἐπικλινῶν. Notandum est quod ait Theodoritus, Eustathium in Episcopatu urbis Antiochiæ proximum successorem fuisse Philogonii. Hieronymus tamen in Chronico inter Philogonium & Eustathium, Paulinum quendam interjecit. De quo vide si placet quæ observavi ad lib. 4, Sozomeni, ubi agit de Sardicensi Concilio. Cum Hieronymo consentit Nicephorus Patriarcha in Indiculo Episcoporum Antiochiæ, ubi post Philogenem, Paulum nominat ac deinde Eustathium.

ἢ μείψατο. Post hanc vocem in Allatiano codice hæc adduntur μὲν τῶν δὲ παλιν ἐπιστολῶν ἐπικλινῶν παρ' ἑαυτοῦ. Eadem verba in suo codice legit Epiphanius Scholaasticus, ut ex versione ejus apparet in lib. 2. Historiæ tripartitæ cap. 5, vide quæ notavi ad lib. 3, Eusebii de vita Constantini cap. 11, mox ubi legitur παυσαμένον δὲ τότε. Idem codex Allatii habet παυσαμένον δὲ τότε perinde ac Epiphanius legit.

ἢ ὁνομαστὴς μαρμαρικῆς. Magis placet μαρμαρικῆς ut legitur in codice Leonis Allatii. Primo, quia hic Theonas à cunctis Scriptoribus vocatur Episcopus Marmaricæ. Deinde quia μαρμαρικῆς dici non potest incola regionis Marmaricæ, μαρμαρικῆς potius dici deberet. Certe Epiphanius Scholaasticus Theonam hunc Marmaricenum vocat. Videtur autem Marmarica Regio quæ & Libya proprie dicebatur, unum tantum Episcopum habuisse, eo quod vici duntaxat & portus in eo tractu essent, quemadmodum ex Ptolemæo colligitur.

b

πίστως

πλιως διδασκαλιας. Intelligit formulam fidei quam Eusebius Caesariensis primū Synodo proposuerat, ut ipse scribit in epistola ad Caesarienses, quam referunt Socrates ac Theodorus. Idque confirmat Eustathius Antiochenus in oratione quam scripsit in eum locum proverbiorum: Dominus creavit me, &c. Cujus verba referuntur à Theodorito in sequenti capite.

In Caput VIII.

Βαδίσμας δὲ ἐπιπέδου. Ab iis verbis incipit locus Eustathii ex homilia in illud, Dominus creavit me. Itaque ab iisdem verbis inchoandum est caput VIII.

τὸ ζράμμα τῆς εὐσεβίης βλασφημίας. Christophorus eumque secutus Sirmundus, hunc locum ita verterunt. Eusebius blasphemia ex ejus literis perspicue deprehensa est. Joachimus autem Camerarius ita interpretatus est. Libellus proferebatur Eusebiana blasphemia. Quae quidem interpretatio superiori illi longe anteposenda est. Nam & verbis Eustathii melius respondet, & ipsius Theodoriti auctoritate firmatur. Scribit enim Theodoritus in superiori capite, Arianae factionis Episcopus formulam fidei à se compositam obtulisse Concilio, quae ab omnibus uno consensu repudiata est. Ad quem locum observavi, formulam illam intelligi, quam Eusebius Pamphili in epistola ad Caesarienses proposuisset se dicit. Haec est igitur quam Eustathius hoc loco vocat ζράμμα εὐσεβίης. Nam ζράμμα & ζραφὴ pro formula fidei saepissime sumitur, ut in libro 4. Sozomeni legere memini. Sic Eustathius paulo post συμφώνους ζράμμασι dicit, de formula Nicænae fidei loquens. Porro Eusebium hoc loco Caesariensem intelligit, non autem Nicomediensem, ut colligo ex Socrate. Hic enim in libro primo historiae Ecclesiasticae cap. 23. ait, Eustathium Antiochenum in suis libris graviter perstrinxisse Eusebium Pamphilum, utpote qui fidem in Concilio Nicæno stabilitam depravaret.

Pag. 27. Ἐξοστρακισθεῖν. Interpretes hoc verbum de exilio acceperunt, cujus metu Arianae factionis Episcopi, Arii blasphemiam anathematizarint, & fidei Nicænae subscripserint. Potest tamen hoc verbum simpliciter intelligi de excommunicatione, quemadmodum sumplisse videtur Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Ariani autem mesuentes, ne congregato in idem tanto Concilio pellerentur. Construxit igitur Eustathii verba in hunc modum Ἐξοστρακισθεῖν τῶν συνόδου, quod certe non displicet. Reliqui tamen Interpretes verba illa τῆς συνόδου συγκεκριμένης ita acceperunt, quasi in ablativo absolute posita essent.

τῶν δὲ ἐπιπέδων κρατήσαντες. Pessimè hunc locum verterunt Christophorus ac Sirmundus hoc modo: Verum ubi Episcopus huc illucque circumcurfando adepti sunt. Longè rectius Langus & Camerarius. Nam Camerarius quidem

ita vertit: Et praesidentia quidem sua loca, plurimos assiduitate summa prehendentes, resurrexerunt. Langus verò adhuc clarior interpretatus est hoc modo: Et Episcopatus suis per ambitionem & circumcurfationem maximam venentis, &c. optimè. Etenim Eusebius Nicomedienfis Episcopus & reliqui Arianae factionis Antistites, cum formulam fidei suae in Synodo Nicæna explosam vidissent, seque tanquam Arianae blasphemiae fautores deprehensos esse, veriti ne utpote haeretici Episcopatus suis exerentur, Constantinum principem obsecrarunt, opem ejus ac suffragium implorantes, ne gradu suo deicerentur. Testatur hoc Constantinus ipse in epistola ad Nicomedienfes, quam paulò infra retulit Theodoritus. Non potest afferri illustrior locus ad expositionem verborum Eustathii. Idem enim dicunt Eustathius & Constantinus.

ἀληθινὸν λόγον τοῦ πατρὸς. Magis placet lectio quam reperi in codice Leonis Allatii ἀληθινὸν ζῶον. Nam ex eo quod Filius Verbum est Patris, non sequitur ipsum esse ex Patris substantia. Ex eo verò quod fortis esse Patris, conficitur ex Patris substantia ortum esse.

τὰς δοκῶντας ἀληθεῖς ἀρουανίς. Postrema vox deest in codice Leonis Allatii & in editione Basilienfi; Nec habetur apud Nicephorum, nec in vulgatis editionibus Athanasii. Epiphanius tamen Scholasticus eam agnoscit.

Ἐξήλθε ἡ δύναμις πάσα ἡ δύναμις. In codice Leonis Allatii scriptum est ἡ ἐξήλθε πάσα ἡ δύναμις. Atque ita legitur apud Nicephorum. In editione autem Basilienfi legitur ἡ ἐξήλθε μὴ πάσα, quomodo etiam praefertur vulgatae editiones Athanasii. Ita quoque legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet.

ἀντιπέποιθον ἡμῶν ὁ θεὸς ἰακώβ. Haec verba deest in codice Leonis Allatii & apud Epiphanium Scholasticum. Habentur tamen in reliquis exemplaribus.

ζῶον ἀληθινὸν & ἀληθινὸν ἐστίν. Delenda est vox ἀληθινὸς quae priore loco posita est. Certè nec in codice Allatii, nec in editione Basilienfi habetur. In vulgatis quoque editionibus Athanasii ac Nicephori non legitur. Proinde miror Jacobum Sirmundum eam in editione sua retinuisse.

ἐνομένων λέξων. Pessimè hunc locum vertit Christophorus & Sirmundus, qui dictiones pie excogitatas interpretantur. Atqui Nicæni Patres nullas voces excogitarunt, sed uti sunt vocibus quae aut in sacra Scriptura legebantur, aut ab antiquis Doctoribus fuerant usurpatae. Verum si manuscriptos codices consulas, verum hujus loci scripturam deprehendissent. Certè in codice Allatii & in editione Basilienfi legitur ἐνομένων. Ita quoque legitur in vulgatis editionibus Athanasii ac Nicephori. Sed & Epiphanius Scholasticus ita legerat. Sic enim vertit: Propterea ex non scriptis sermonibus, pie tamen intellectis damnati sunt. Intelligit autem Athanasius vocem ἐνομένων quae in sacris quidem Scripturis non extat, ab antiquis tamen Scripto-

Scriptoribus fuerat usurpata, ut docet Eusebius in Epistola ad Cæsarienses.

ὁπὸ ἰτῶν ἰγγύς πᾶ ἱκατόν. Intelligit Dionysium Episcopum urbis Romæ, & alterum Dionysium Episcopum Alexandriæ; qui in libris suis damnarunt eos qui Filium Dei opus & Creaturam esse dicerent, ut testatur Athanasius in libro de sententia Dionysii contra Arianos. Porro ab exordio Episcopatus Dionysii Romani usque ad Pontificatum Damasi, quo tempore Athanasius Epistolam istam ad Afros scripsit, anni sunt centum & quod excurrit. Nam Dionysius sedere cœpit anno Christi 261. Epistola autem ad Afros scripta est anno Christi 369. aut paulò ante ut censet Baronius. Itaque hoc loco scribendum puto ἱκατόν ἔτην pro ἑκατόντα.

ὁ ἠτιῶντο. In codice Leonis Allatii & in vulgatis editionibus Athanasii & Nicephori deest articulus postpositivus. Quam lectiōnem si admiserimus, expungendum erit ἦσαν quod præcedit. Certè verbum istud non habetur apud Athanasium & Nicephorum: Nec Epiphanius Scholasticus illud agnoscit, ut ex ejus interpretatione colligitur.

ἰγγύς δὲ τοῖς ἰδοῖς. Magis placet scriptura codicis Allatiani, in quo ita legitur hic locus ἰγγύς δὲ τοῖς ἰδοῖς. Certè Epiphanius Scholasticus in suo codice ita scriptum invenerat. Sic enim vertit: *Scriptum autem est et scribitur suis &c.*

In Caput IX.

ζάλης ἐπιπλήα. In optima editione Basilienfi scriptum inveni ἐπιπλήα rectius ni fallor.

ἡ τῆς ἀλιζανδρίων προεδρίας. Rectius in MS. codice Henrici Savillii legitur ἀλιζάνδρου. Atque ita scriptum exhibet editio Basilienfis.

Pag. 31. ἡ ἄτα χειροτονίαν. In codice Saviliano & in editione Basilienfi legitur χειροτονίαν ita quoque scribitur apud Gelasium Cyzicenum, qui tamen alteram quoque scripturam retinuit, sed & Epiphanius Scholasticus legisse videtur χειροτονίαν. Sic enim vertit: *Nullam vero omnibus modis habere potestatem, neque eligendi, neque ordinandi.*

μυσικωτέρα χειροτονία. In annotationibus meis ad librum primum Socratis, cap. 9. hunc locum exposui de ordinatione Episcopali. Extitit postea vir doctus, qui in notis ad vitam B. Athanasii quam Gallico sermone scripsit, observavit χειροτονίαν hoc loco non pro ordinatione, sed pro simplici benedictione accipiendam esse. Ait enim tam Orientalem, quam Occidentalem Ecclesiam reordinationes nunquam probasse: Idque pluribus testimoniis allatis adstruere conatur. Memini quoque ab erudito quodam Theologo id mihi quondam suggestum fuisse. Verum hanc eorum expositionem multis de causis probare non possum. Primum quia χειροτονία nil aliud significat quam ordinationem. Deinde μυσικωτέρα, satis ostendit ordinationis Sacramentum hic intelligi. Neque enim simplex benedictio rectè mystica diceretur. Comparant quippe sancti Patres ordi-

nationem Episcoporum quæ facta erat à Meletio, cum ordinatione legitima quam fieri jubent ab Alexandro. Et hanc longe sacrationem esse dicunt ordinatione illa, quæ præsumpta fuerat à Meletio. Postremo falsum est quod asserunt viri doctissimi, Ecclesiam illis temporibus non probasse reordinationes Episcoporum ac Presbyterorum. Certè Marcellinus Presbyter in libello precum quem obtulit Theodosio Imperatori, disertè testatur Theodorum Catholicum Episcopum urbis Oxyrinchi reordinasse Presbyteros partis Meletii. Sic enim scribit pag. 83. *Sane hinc vult se Catholicum videri, quod & ipse quosdam nunc Presbyteros seu Diaconos Apollonii facit suavis quosdam laicos, & eos iterum ordinat, ut videatur turpissima istius ordinationis vicem referre quam passus est.* Theodorus igitur Catholicus cum Meletianos Presbyteros iterum ordinavit, in eo secutus videtur decretum Synodi Nicænæ. Adde quod Nicæni Patres in Canone sexto disertè definiunt, eos qui citra consensum Metropolitanæ ordinati fuerint Episcopi, Episcopos habendos non esse. Cum igitur Episcopi partis Meletii absque consensu Alexandri, qui Metropolitanus erat totius Ægypti, ordinati fuissent, necesse fuit Patribus Nicænis, ut eos denuò ordinari ab Alexandro decernerent, si quidem ipsos Episcopatum suum retinere cupiebant.

τὸς μὲν ἡ ἰουδαίων. Tres postremas voces delivimus, quas Genevenses Typographi ex Socratis Historiâ temerè suppleverant. Desunt enim in nostris codicibus tam MSS. quam editis.

C. ὁμοελαθεῖς συμβαίνον. In Manuscripto codice Savillii, & in editione Basilienfi scriptum inveni συμβαίνοντα, ut referatur ad συστήματα. Vulgata tamen lectio ferri potest, si referatur ad vocem ὁμοελαθεῖς.

In Caput X.

Πύρικαι χεῖρες. In codice Allatii exaratum est πέρικαι ἢ χεῖρες. Statimque legitur τῆσιν τε ἀπὸ πάντων &c. Quomodo etiam legitur in editione Basilienfi. Apud Eusebium verò in libro 3. de vita Constantini cap. 13. τῶν ἀπὸ γὰ πάντων.

D. ἑκάστῃ τῇ προσκόντων. Particula τε deest in codice Leonis Allatii, & apud Eusebium & Nicephorum: Nec videtur admodum necessaria.

πάντων ἰσχυρῶ δια. In codice Leonis Allatii scribitur una voce παντιφῶρ paulò post, ubi legitur, & φανερῶ λόγῳ, in Manuscripto codice Savillii & in editione Basilienfi scriptum inveni λογισμῶ.

ὡ ἐν καιρῷ τῆς. Hunc locum correxi ex codice Leonis Allatii, in quo ita legitur ὡ ἐν πρώτης τῆ πάθους ἡμέρας &c. quemadmodum etiam legitur in Socrate atque Nicephoro.

ἡ ἀρίπων ἢ νόμιμα. In editione Basilienfi legitur ἡ νόμιμα & ἀρίπων rectius procul dubio. Sic enim habent Eusebius & Socrates.

tes. Nicephorus vero hunc locum interpo- A
lavit.
ὡς ἦσαν ἱκανοί. In Manuscripto codice Henrici
Savillii legitur ὡς εἶμεν, quomodo etiam legitur apud
Eusebium.

Pag. 34. ἐν μηδενὸς ὁμοιωμάτι. Sic etiam legitur in edi-
tione Basiliensi. Codex tamen Allatii scriptum
habet ὁμοιότητι. Quam scripturam confirmant
Eusebius, Socrates ac Nicephorus. Mox post
verbum κοινωνοῦν addidi δοκεῖν ex codice Leonis
Allatii & ex editione Basiliensi, quibus suffragatur
Eusebius. In Socrate tamen ac Nicephoro
duæ voces adduntur hoc modo κοινωνοῦν ἢ δοκεῖν
quod eandem vim habet.

τὸ κεφαλαίωδες αὐτῶν. In codice Leonis Allatii &
apud Eusebium in libro 3. de vita Constantini κεφα-
λαίωδες αὐτῶν.

ἐν ἡ' αὐτῶν ἐστὶν. In codice Allatii & apud So-
cratem legitur ἐν ἡ' αὐτῶν ἐστὶν, &c.

In Caput XI.

Pag. 35. Πρὸς τὰς τὰς ἰδίων προσατιούοντας. Præfectos
Prætorii intelligit, qui multas simul Provincias
administrabant. Hi enim curam gerebant An-
toniæ, tam Civica, quam militaris ac Palatina:
Quippe qui per officiales suos tributa exigent,
quæ in speciebus solvebantur; non autem in auro
atque argento, uti discimus ex codice Theodosia-
no. Hæc idcirco annotavi, ne quis Provinciarum
præfides hic intelligeret.

ὀλίγην ἰσχύος τότε πλεῖν εἰσφορᾶν. Malè Camera-
rius eumque sequutus Sirmundus hunc locum ver-
terunt hoc modo: *Quod tunc fame grassante, vestigi-
galia essent imminuta.* Nam Theodoritus hoc lo-
co loquitur de Annona quam Constantinus Im-
perator Ecclesiis donavit. Hæc autem non per-
tinet ad vestigalia, sed ad tributariam functionem,
ut videre est in titulo codicis Theodosiani de An-
nona & tributis. εἰσφορᾶ idem est quod tributaria
functio atque illatio. Vestigalia verò propriè
sunt portoria, & quæ à Græcis dicuntur τὴλν.

Pag. 36. ἀρῆσαν ἐντιθῆν λαβόντες. In Manuscripto co-
dice Henrici Savillii legitur λαμβάνοντες, quod ma-
gis placet. Porro huic narrationi Theodoriti, si-
milis est illa quam habet Rufinus in lib. 10. Histo-
riæ Ecclesiasticæ cap. 2. Differt tamen in eo quod
Rufinus quidem ait, Episcopos variis de causis in-
ter se iurgantes, libellos criminationum adversus
collegas Constantino obtulisse. Theodoritus ve-
ro libellos illos correctos fuisse dicit à laicis, qui
Episcopos variis de causis accusabant. Deinde elo-
gium Constantini libellos sibi oblatos comburen-
tis, diversum est in Rufino ac Theodorito.

καταλαβεῖν ἕκαστον. Hic quoque καταλαβάνων
scriptum habet codex Savillii & Basiliensis editio.

In Caput XII.

τὸν πρὸ τ' ἑξαπομένον ἀκριβῶς λόγον. In Manu-
scripto codice Henrici Savillii & in editione Basi-
liensi legitur περὶ αὐτῶν.

ὅπως εἴρηται ἀνωθεν. Apud Socratem in libro 8. Historiæ
Ecclesiasticæ cap. 8. legitur ὅπως εἴρηται
ἀνωθεν, &c. quod magis probet. Paulò post ubi
legitur ἰσχυροῦς ὁ λόγος, corrigendum est ex So-
crate ἰσχυροῦς ὁ λόγος.

ὡς αὐτοὶ συντιθέμεθα. In Manuscripto codice
Savillii & in editione Basiliensi legitur συντιθέμε-
θα. Et paulò post pro συντιθέμεθα, idem codex
Savillii scriptum habet ἐξιστοῦμεθα, ut legitur apud
Socratem.

ἕτερον δὲ τὸ παλαιόν. Codex Hen-
rici Savillii & Basiliensis editio scriptum habent
αὐτῶν, quod magis placet. Respondet enim ver-
bo quod supra positum est συντιθέμεθα.

ἡρώδης τὰ γεννητὰ κτισίματα. Malim scribere γε-
νητὰ per simplex γ, quemadmodum legisse videtur
Epiphanius Scholasticus. Sic enim veritè hæc Eu-
sebio verba: *Ex quod nullam æqualitatem ad crea-
turas factas Dei Filius habeat, &c.*

μόνον δὲ τὸ παλαιόν. In editione Basiliensi legitur
μόνον δὲ τὸ παλαιόν, &c. quod non displicet. Certè
ita legitur apud Nicephorum in lib. 8. cap. 12.

ἡμεῖς ἐπεὶ γεννηθῶμεν. In his Constantini sive
Eusebio verbis error est manifestus. Neque enim
verbum fuit in Patre potentia, priusquam actu
gigneretur ex Patre. Primum enim actus & po-
tentia non distinguuntur in Deo. Deinde ex eo se-
queretur Verbum non fuisse ab æterno. Nam &
reliquæ creaturæ antequam actu crearentur, po-
tentia erant in Deo. Nec tamen idcirco æterna
esse dicuntur. Porro observandum est totam hanc
pericopen non haberi apud Socratem, nec in Epi-
phanio Scholastico. Certè Socrates consultò eam
prætermisisse mihi videtur, eo quod hæreticum sen-
sum contineret.

αὐτὸ τὸ καὶ τὰ αὐτὰ. In Nicephoro deest parti-
cula καὶ, rectè meo quidem iudicio.

φανερά καθίσταντες. In editione Basiliensi scri-
bitur καθίσταντες, quemadmodum legitur etiam
apud Socratem.

ἡμεῖς δὲ ἐμπαρεῖν ἔχοντες ἕδοξε τοῖς. Hic locus
longè aliter legitur apud Socratem, hoc scilicet mo-
do; ἕδοξε ἡμεῖς ἑστῆναι τοῖς &c. quod ut brevius, ita
videtur & rectius.

In Caput XIII.

D ἄλλοι δὲ ἔπος. Locus Eusebio quem hic affert
Theodoritus, extat in libro tertio de vita Con-
stantini cap. 13. Porro Theodoritus in hoc capite
emendat errorem Socratis atque Sozomeni: Mo-
deste tamen, suppresso utriusque nomine. So-
crates enim ac Sozomenus scribunt; quinque aut
sex Episcopos formulæ fidei in Synodo Nicæna
conscriptæ noluisse subscribere; Et ob eam cau-
sam damnatos fuisse. Contra Theodoritus ait,
omnes Episcopos qui Nicænam convenerant, in
eandem fidem consensisse, exceptis duobus, Se-
cundo scilicet ac Theona. Adque demonstrat pri-
mum ex Eusebio in epistola ad Casarienses: De-
inde ex eodem Eusebio in lib. 3. de vita Constan-
tini.

ἄλλοι δὲ τὸ αὐτό. Ita etiam legitur apud Euse-
bium.

bium. In MS. tamen codice Henrici Savillii & in editione Basilienfi scribitur γλυκερός δὲ τις λω. Mox pro ἰλαίων, iidem codices habent ἡλαυν.

In Caput XIV.

Pag. 42. Πλείστον ἔτι ἐν ἀλεξανδρείῃ. Mortem Arii non rectè hoc loco refert Theodoritus. Diu siquidem post Nicenam Synodum ea mors contigit. Sed neque verum est quod hic ait Theodoritus, Arium post Synodum Nicenam diutissimè moratum esse Alexandriæ. Quomodo enim diu illic morari potuit post Concilium Nicænum, cum vix dum finito Concilio missus sit in exilium ab Imperatore Constantino, nec posteaquam ab exilio revocatus est, Athanasius eum unquam in Ecclesiam recipere voluerit, ut ipse docet in Apologetico secundo adversus Arianos. Scio quidem Rufinum in cap. 12. lib. 10. Historiæ, & Socratem atque Sozomenum scribere, Arium post exilium Alexandriam rediisse. Sed cum Athanasius id nusquam dicat, immò verò disertè affirmet se Eusebii Nicomedienfis & Imperatoris Constantini litteris id minaciter præcipientibus, constantissimè restitisse, Athanasii testimonio malim credere.

ἐν τοῖς ἀποδὸς ἀπίωνα. Hæc epistola Athanasii in vulgatis editionibus inscribitur ἀποδὸς ἀπὸ σαρπηλιωνα. μαθεῖν διδασκαλίαν. In Manuscriptis codicibus Allatii & Savillii legitur μεταμαθεῖν, quod magis placet. Utitur ea voce non semel Theodoritus.

In Caput XV.

τῷ σωτήρι ἔργῳ. In codice Leonis Allatii & apud Nicephorum in lib. 8. cap. 27. pro ἔργῳ legitur θεῷ quod magis probo. Apud Eusebium verò in lib. 2. de vita Constantini neutra vox habetur.

ἰλαίονα τῆς ἀξίας. Basilienfis editio habet ἰλαίονα adverbialiter, quod mihi non displicet. Paulò post pro ἐπισημαίνον, in MSS. codicibus Savillii & Allatii & in editione Basilienfi, nec non apud Nicephorum scribitur διασημαίνον.

In Caput XVI.

Pag. 46. Ἐκπεπορωμέναι. Rectius in Manuscripto codice Henrici Savillii scriptum est ἐκπεπορωμέναι. Codex autem Allatii habet ἐκπορωμέναι quemadmodum edidit Jacobus Sirmundus.

In Caput XVII.

Pag. 47. Αὐτοῖς συνώλειος γενομένης. In Manuscripto codice Leonis Allatii scriptum est αὐτοῖς rectius procul dubio. Apud Eusebium vero in lib. 3. de vita Constantini, & in Nicephori lib. 8. cap. 28. legitur αὐτῆς συνώλειος &c. quæ Joannes Langusa vertit: Qua

A prastantissima & commodissima, operis ipsius forma summam perspicua existimaveris esse, fac ad nos scribas. Vide quæ notavi ad lib. 3. Eusebii de vita Constantini. Neque enim necesse est hic repetere ea quæ illic annotata sunt.

In Caput XIX.

ταῖς τῆς πίστεως ἑμελοζίας συνώλειον. Longe Pag. 49. rectius in Manuscripto codice Savillii & in editione Basilienfi scribitur hic locus hoc modo τῆ τῆς πίστεως ἑμελοζία συνώλειον ταῖς χεῖρσι. Quæ Joachimus Camerarius ita vertit: Ea enim ac causa manus suas non subire axere concordia fidei, quo in dant; ovium pelles, ut lupi grassari possent. At Sirmundus vulgatam lectionem secutus ita vertit: Quippe qui propterea fidei confessiones manibus suis obsignarant, &c. Quæ interpretatio nullatenus ferri potest. Neque enim obsignare idem est quod subscribere. Hoc igitur sibi vult Theodoritus, Arianos illos non bona fide neque ex animo consensisse fidei Nicænæ: Et manuum quidem subscriptione eam approbasse; revera tamen averfatos esse. Idcirco enim ei subscriperant, ut hoc prætextu simpliciores postea deciperent. Porro emendationem nostram confirmat Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Hujus enim causa in confessione fidei etiam manibus consenserunt, &c.

Ἐπὶ ἐπισημαίνον ἀλεξανδρῶν. Alexandri Episcopi Constantinopolitani obitum Socrates & Sozomenus in tempora Imperatoris Constantii contulerant. Verùm Philostorgius, perinde ac Theodoritus noster, mortem Alexandri refert principatu Constantini Magni. De quo vide quæ notavi in lib. 2. observationum Ecclesiasticarum ad Socratem & Sozomenum. Et hæc quidem in parte reprehendendus non est Theodoritus, quippe qui alios habeat suffragatores. Sed quod subjicit, Eusebium Nicomediensem post obitum Alexandri statim in Constantinopolitanam sedem invasisse, id excusari non potest. Alexandro enim successit Paulus, quo per fraudem Eusebii pulso, Episcopatum ejus invasit Eusebius, ut docet Athanasius auctor certissimus.

δύτηρον ἴδιον γραμμάτων πεποιήκειν. Vox δύτηρον quid hic significet, non video. Binas enim litteras à Constantino ad Nicomedienfes scriptas esse adversus Eusebium nusquam legitur. Itaque Jacobus Sirmundus hanc vocem in editione sua expunxit. Quod quidem ejus consilium laudare non possum: Licet enim Interpreti verbum aliquod in versione sua prætermittere, quod sensum conturbat. In ipso autem textu Auctoris, nihil immutandum aut delendum est, absque auctoritate veterum exemplarium: Nam si hæc licentiæ semel concedatur, nullam editionem veterum Scriptorum puram ac sinceram habituri sumus. Pro Sirmundo tamen facit Epiphanius Scholasticus, qui hanc vocem in versione sua perinde omisit. Ego vero libentius pro δύτηρον scripserim ὕτηρον.

τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς. Scio multos fore, qui cum finem hujus epistolæ Constantini legent

rint, priorem ejus partem quæ à Theodorito prætermittitur, desiderent. Est enim hoc egregium antiquitatis monumentum, ex quo multa discere possumus, quæ absque hac epistola procul dubio ignoraremus. Monendus itaque est Lector, hanc Constantini epistolam integram haberi in Annalibus Baronii ad annum Christi 329. sed non suo loco. Scripta est enim hæc epistola antequam Eusebius ac Theognius in exilium mitterentur. Missi sunt autem in exilium tribus jam mensibus elapsis à Synodo Nicæna, ut in lib. 1. sub finem tradit Philostorgius, id est anno Christi 325. mense Septembri. At Baronius hanc epistolam scriptam esse existimat anno Christi 329. & anno sequente Eusebium ac Theognium ab exilio revocatos. Verum id jam abunde refutavimus in Annotationibus ad librum 1. Historiæ Socratis, ubi ostendimus, Eusebium anno Christi 328. revocatum esse à Constantino, & anno Christi 329. Concilium Episcoporum Antiochiæ congregasse adversus Eustathium Antiochenum. Est & alius error Baronii non omittendus. Reprehendit enim Theodoritum, quod hanc epistolam à Constantino scriptam esse crediderit, postquam Eusebius Nicomedienensis mortuo Alexandro Constantinopolitanam sedem occupasset. Atqui Theodoritus non id dicit: Sed tantum ait Eusebium jampridem relicta Beryto cujus erat Episcopus, ad Nicomediensem Ecclesiam transfuisse: Et ex ista Nicomedienfium sede postea dejectum esse ut testatur Constantinus in epistola ad Nicomedienfes.

In Caput XX.

Ὁ ταῦτα διδόντες. Quæret hic aliquis quæ sint ista mala dogmata quæ Nicomedienfes docuerat Eusebius. Id verò discimus ex priore parte epistolæ Constantini, quam hic apponam, sicut edita est à Baronio: *Quid igitur intelligitis, dilecti fratres, nam vos ipsos accuso. Christiani sumus, & medio in affectu dissentimus. Hæcine est nostra fides? Hæc sanctissima legis doctrina? Sed quæ causa est propter quam presentis mali exitum suscitatum est? O flagitium! à odium supra modum, omnis indignationis magnitudinem superans. Quæ istius latrocinii atrocitas exitiit. Quæ Filium Dei abnegat ex individua Patris substantia processisse. Nonne ubique est Deus, cum certè istum semper nobis adesse sentimus. Nonne per ejus virtutem omnium decoratio constat? Cum certè separatione dissipatione careat. Nunc igitur vobis aliquid actum est. O dilecti fratres, considerate modo deprecor tormenta presentis doloris. Confessores vos esse istius promittebatis, quem esse denegatis; in hoc vobis persuadente doctore in omnibus perditio. Sequuntur deinde ea quæ Theodoritus retulit. Ex his autem quæ adduxi, manifestè apparet Constantinum objicere Eusebio Nicomedienfisi, quod adversus Nicæna fidei decreta palam in Ecclesia docuerit, Filium Dei non esse ex Patris substantia, nec consubstantialem Patri. Quod si quis Græca verba prioris partis*

A hujus epistolæ Constantini legere desiderat, habentur apud Gelasium Cyzicenum in fine libri tertii.

συμμιση. Epiphanius vertit excultorem quod non probo. Jacobus Sirmundus consortem interpretatur, Christophorus verò Administrum, Joachimus autem Camerarius sic transfuit. *Nimirum Eusebius crudelitate tyrannica iniatus, Ego conscium malim interpretari. συμμιση proprie est iisdem sacris initiatus, quem Latini vocant consecrati.*

ὅτι ὁ δὲ ἄγιον πανταχὺ τὸ τυράννου. Duz potremæ voces desunt in editione Basiliensi & in manuscripto codice Henrici Savilii. Quas tamen necessarias esse nemo non videt. Certè Gelasius Cyzicenus & Epiphanius Scholasticus & vetus Interpres apud Baronium eas agnoscit. Delendæ potius sunt duæ voces quæ præcedunt τὸ ἄγιον, quæ sensum turbant, nec habentur in codice Leonis Allatii, nec apud Gelasium Cyzicenum, nec in versione Epiphani Scholastici. Ceterum valde probo, quod Epiphanius & vetus ille Interpres à Baronio relatus, ἀπόφυγα verterunt clientem. Camerarius transtugam vertit pessime omnino, deceptus scilicet prava lectione codicis Basiliensis.

ἡ παραμαρτυρία σουδραμα. Vetus Interpres pag. 10 hunc locum ita vertit: *Nihil enim de falsis in me injuriis modo dicam, per quas cum maxime adversarum partium festinaverunt concursiones.* Epiphanius autem Scholasticus sic interpretatur: *Per quas quando maxime adversarum partium insidia discurrebant, iste etiam oculos contra me habebat intentos.* Ex his apparet utrumque hoc loco legisse ὅτι μάλα ἴσα non ὅτι ut vulgo legitur. Ita quoque legit Joachimus Camerarius, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: *Nam de illius erga me contumeliis nunc non loquar. Quibus cum sevirerit maxime adversariorum concursiones, ipse oculos speculatores adversum me intendebat.* Nec dubito quin hæc verissima sit scriptura hujus loci. Sic enim sequentia cum antecedentibus egregie conveniunt. Sirmundus tamen & Christophorus vulgata scripturam secutus ita vertit: *Nihil enim de illius in me injuriis nunc dicam, per quas maxime adversarum partium concursus procurabatur.* Atqui παραμαρτυρία passivam non habet significationem.

ἠδθαμὸς κατακόπης. Presbyteros ac Diaconos Eusebii intelligit, quos sub initium belli inter Constantinum & Licinium Eusebius ad Constantinum miserat, ut sub legationis prætextu, Constantini consilia & apparatus bellicum explorarent, ut paulò post indicat Constantinus in hac Epistola. Erat enim Eusebius sub ditione Licinii. Nec verò arguit eum Constantinus, quod Licinii partibus adhæserat. Nam cum esset sub ditione Licinii, ut jam dixi, Imperatori suo favere omnino debuit. Sed reprehendit, quod speculatores contra ipsum submisisset, ac propemodum militarem operam navasset Licinio. Quæ prorsus indigna sunt facerote.

ὅτι παλιν ἐγγὺν. In Editione Basiliensi legitur ὅτι παλιν. Sed longe rectius in codice Leonis Allatii & apud Gelasium Cyzicenum scriptum est ἐπιπάλαι ἐγγὺν &c. absque articulo, qui elegantius omittitur quam repetitur. Atque ita legit vetus Interpres hujus Epistolæ apud Baronium, sic enim vertit: *Et jam pridem oportebat à vestro pendere iudicio.*

δενῆς τὸ τότε. In codice Leonis Allatii & apud Gelasium Cyzicenum scriptum est δενῆς. Sanè deesse hoc loco vocabulum quod huic adjectivo respondeat, indicat interpretatio tum Epiphaniî Scholastici, tum interpretis innominati. Nam Epiphanius quidem ita vertit: *Nisi prædictus Eusebius pessima Consciorum suorum iustione huc venisset.* Innominatus autem interpres sic transtulit: *Nisi prædictus Eusebius cum turbulenta magnitudine eorum qui eum sequebantur, huc pervenisset; & ordinis relictitudinem impudenter conturbasset.* Quibus verbis significat Constantinus Eusebium ad Episcopatum Nicomediensem pervenisse, non electione Cleri ac populi, sicut ordo Ecclesiæ postulat: Sed per vim ac potentiam eorum qui Eusebio favebant. Hortatur igitur Nicomedienfes, ut jus suum recuperent, & exturbato Eusebio impietatis doctore, alium eligant Orthodoxum Episcopum.

συνιπεραχαι. Corrupta vox; pro qua substituendum videtur συντελεραχαι. Atque ita plane legitur apud Gelasium Cyzicenum.

μεινῆται ἡ ὑμετέρα ἀνεξιδικία. Supra notavi, Epistolam hanc ad Nicomedienfes à Constantino scriptam esse, nondum tribus mensibus elapsis à Synodo Nicæna. Verum hic locus sententiam nostram videtur refellere. Etenim Constantinus Imperator Nicomedienfes alloquens, in memoriam eis revocat Synodum Nicænam, cui & ipse interfuerit. Id verò dici non potest de re adeo recenti, & ante tres menses gesta. Quare necesse est ut hæc Epistola à Constantino scripta sit, anno ut minimum elapso post Concilium Nicænum. Atque ita falsus fuerit Philostorgius, qui Eusebium in exilium pulsatum esse dicit post tres menses quam Synodus Nicæna celebrata fuerat.

ἀλεξανδρίας τινάς. Baronius quidem hos Melitianos fuisse existimat, quos Constantinus post Synodum Nicænam, cum tumultus Alexandria excitarent, Byzantium ad se evocaverat. Ego verò Arianos potius illos fuisse crediderim. Atque id plane testantur Episcopi Ægypti in Epistola synodica quam ad omnes Ecclesiæ Catholicæ Episcopos miserunt pro defensione Athanasii. Verba eorum hæc sunt: *οἰδατε γὰρ ἀκριβῶς, ὅτι ἀμφίον μὲν ἐν νικομηδείᾳ, ἡγεστὸς δὲ ἐν νικαίᾳ κατιστάθησαν ἀπὸ αὐτῶν, ὅσα τῆν δικεῖαν ἀσέβειαν, ἐπὶ πάλιν πρὸς τὰς ἀρειομανίας κοινωσίαν, τὴν ἰσοπείθειαν οὐδένα τῆν ἐκκλησιαστικῆν ἀποδοκιμασίαν.* Id est: *Bene siquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomedia, Chrestum vero Nicææ, in eorum locum esse impietatem & communionem quam cum Arianis à Nicæno Concilio reprobatis habuerant, Episcopos constitutos esse.* Sed & verba quæ sequuntur in hac Constantini Epistola, satis indicant id quod dixi, Alexandrinos illos Arianos

fuisse, non Melitianos. Sequitur enim τῆς ἡμετέρας πίστεως ἀναχωρήσαντας. Quod Arianis quidem optime convenit; De Melitianis verò dici non potest; quippe qui Schismatici tantum essent, non autem hæretici; Et quo tempore hæc Epistola scripta est, nondum Arianis sese adjunxissent.

τῆ τῆς οὐδένα ἀληθείᾳ. Hunc locum correxi ex MSS. codicibus Allatii & Savilii, quibus etiam consentit Gelasius Cyzicenus & editio Basiliensis, in hunc modum ἐπὶ τῆς οὐδένα ἀληθείᾳ πρὸς μὴδὲναια τετηρήκει. Quam emendationem confirmat Epiphanius Scholasticus & Anonymus interpres; sic enim vertunt: *Sed isti boni & optimi nimis Episcopi, quos semel Concilii veritas ad penitentiam reservabat.* Eusebium ac Theognium intelligit, qui cum ante Nicænam Synodum & in ipsa Synodo patrocinium Arii susceperant, Patres Synodi Nicænæ eos unâ cum Ario damnare primum voluerant. Postea tamen intercedente pro ipsis Constantino, cum Nicænæ fidei in speciem subscripsissent, Synodus eis pepercerat, ad penitentiam eos reservans, ut loquitur Constantinus. Porro ἀλήθεια hoc loco sinceritatem fidei significat, ὀρθοδοξία; opponiturque fraudi ac simulationi Eusebii & Theognii.

τῶν τε ἐκείνα πρᾶξαι. In Editione Basiliensi excusum est τῶν τε ἐκείνα πρᾶξαι: Optime modo utramque simul vocem retineamus.

ἐ διαπραξαδαί ἡ τὸς ἀγνῆς. Jacobus Sirmundus hunc locum in Editione sua aliter distinxit, hoc modo ἐ διαπραξαδαί ἡ τὸς ἀγνῆς τε ἐ ὀρθοδόξους ἐ φιλαθροῦς χαίρωμεν. Et locum sic interpretatus est. *Atque ita perfecisse Sanctos & Orthodoxos, hominumque amantes Episcopos gaudemus.* Verum hæc Interpretatio ferri non potest. Expunxit enim Sirmundus verbum ἔχοντες, contra fidem atque auctoritatem omnium codicum. Sed longè facilius erat locum restituere absque ulla mutatione hoc modo; ἐ διαπραξαδαί ἡ τὸς ἀγνῆς τε ἐ ὀρθοδόξους ἐ φιλαθροῦς ἔχοντες χαίρωμεν. Atque ita legit Anonymus Interpres hujus Epistolæ, jam toties à nobis laudatus. Sic enim vertit hunc locum: *Nunc vestrum est, ad Deum fide illa respicere, quâ semper & fuisse constat & esse decet: Et sic peragere ut Episcopos Castos & Orthodoxos & Clementes habentes gaudemus.*

In Capite XXI.

καὶ ἐγὼ βασιλῆως φοιτῶν. In codice Savilii præpositio additur hoc modo ἐ ἐγὼ βασιλῆως &c. In Basiliensi autem Editione ita legitur ἐ βασιλῆως βασιλῆως φοιτῶν quod magis placet. Errat autem hic Theodorus, qui Eusebium Constantinopoleos Episcopum fuisse putat, tunc cum Eustathium Antiochenum è sede sua exturbavit. Nam Eusebius in Episcopatu Nicomedienfi usque ad Constantini obitum perseveravit: Quippe qui Constantinum paulò ante

ante mortem baptizavit Nicomediae, cum adhuc esset illius urbis Episcopus, ut testatur Hieronymus in Chronico. Idem quoque probari potest ex Ammiano Marcellino, qui in lib. 22. scribit Julianum Nicomediae educatum fuisse ab Eusebio Episcopo ejusdem loci, quem genere longius continebat. Atqui Julianus natus est anno Christi 331. ut notavi ad librum 25. Marcellini. Quomodo igitur educari potuit Nicomediae ab Eusebio Episcopo, si Eusebius jam ante hunc annum relicto Nicomediae Episcopatu ad C. P. sedem transferat. Omitto locum Athanasii in Epistola ad Solitarios, ex quo manifeste convincitur Eusebium non Alexandro, sed Paulo successisse in Episcopatu C. P.

A sti 342. quod testatur etiam Socrates in lib. 2 cap. 8.

In Caput XXV.

βιβλίαις ἐπιπέσει. Hunc locum supplevi ex codice Leonis Allatii, cui consentit codex Savillii & Basiliensis editio: Nisi quod in istis legitur βιβλίαις σωτηρίας ἐπιπέσει, sed melior est scriptura codicis Allatiani, quam confirmat Epiphanius Scholasticus.

ῥαδί λαμπιδόνα. Epiphanius Scholasticus locum hunc ita vertit, omnemque terrenam flammam nimis devoto. Vide quae notavi ad librum quartum de vita Constantini, ubi haec ad Saporum Epistola refertur. Sed licet de incantationibus ac mysteriis paganorum hunc locum ibi exposuerim: Nunc tamen re attentius examinata, malim haec Constantini verba interpretari de igne quem Perseae colebant, ut cuncti sciunt.

ὅλα γίνεσθαι κατ' ἑρμηνείαν. In codice Leonis Allatii scriptum est, πῶμα τ' ἰδῶν δὲ ὅλα γίνεσθαι κατ' ἑρμηνείαν.

διωκτοὶ εἶσαν καταρρήγνυς. Codex Allatii habet καταρρήγνυς, id est confringens.

ἢ μὴ ἀντιοίε τίποις μοι. Ita legitur etiam apud Eusebium in lib. 4. de vita Constantini. Verum haec locutio plane barbara est. Itaque codex Leonis Allatii substituit πεινίσσομεθα. Sed melior est scriptura editionis Basiliensis, quam confirmat codex Savillii, πεινίσσομαι.

ὁ ἕσσοι κἀκείνοις. In Manuscripto codice Savillii & in editione Basiliensi legitur ὅτι τοὶ κἀκείνοι. Verum in codice Leonis Allatii scribitur ὅτι τοὶ κἀκείνοι, id est, Nam & illi, tui sunt. Quae scriptura omnium rectissima mihi videtur. Apud Eusebium in libro 4. de vita Constantini legitur ὅτι τοὶ κἀκείνοι, ubi vide si placet quae notavi.

ἀρμόδιος τῆς αὐτῆς. Rectius apud Nicephorum in cap. 38. lib. 8. legitur ἀρμόδιος τῆ αὐτῆς φιλανθρωπίαν. Apud Eusebium quoque ταυτὸν scribitur.

In Caput XXVI.

Μετὰ μύωας πίπτει. Idem scribit Athanasius in Apologetico secundo contra Arianos pag. 777. editionis Parisiensis, ὅπως πίπτει μύωας παρὰ τὸν δὲ ἢ τὴν μακαρίτης ἀλιζανδρῶν τελευτῶν. τὴ γὰρ δὲ τὸ διακόνων ἡγούμενον. Id est Archidiaconi. Ceterum ex hoc loco manifeste colligitur, Archidiaconos non stipendiorum ordine ad eum locum pervenire solitos, sed ex Episcopi arbitrio ac voluntate promotos fuisse. Etenim Athanasius admodum juvenis fuisse dicitur à Theodorito, quo tempore Alexandrinae Ecclesiae erat Archidiaconus. Hinc est fortasse, quod Archidiaconus vulgo Corepiscopi vocabatur, ut scribit Joannes Abbas, in libro de translatione reliquiarum sanctae Glodehndis, ubi ait; Hujus rei novitas dum ad notitiam supra memorati Pontificis pervenisset, mortuarum corporum mox in crastinum ad hoc inspicien-

In Caput XXII.

Ευλάλιον. Post Eustathium, Antiochenis Episcopus factus est Paulinus qui tunc Episcopus erat Tyri, ut notavi ad lib. 10. Historiae Ecclesiasticae Eusebii. Cui successit Eulalius, quemadmodum testatur Philostorgius apud Suidam in voce αἰτίον.

ἰσοῦσιον μεταθανῶν. Non possum assentiri Theodorito, qui post mortem Eulalii Eusebium Caesariensem ad Episcopatum Antiochenae urbis vocatum fuisse dicit. Nam Eusebius ipse in lib. 3. de vita Constantini aperte indicat, id statim post depositionem Eustathii factum fuisse. Sed & literae Imperatoris Constantini ibidem ab Eusebio relatae, id ipsum non obscure indicant. Hieronymus tamen in Chronico Eusebium post Euphronium ponit, cum tamen Eusebius nunquam fuerit Antiochenus Episcopus.

πλακύντιον. Hujus Episcopi nomen variis modis scribitur. Interdum enim πλακύντιον, alias φλάκυντιον exaratur, ut notavi ad Historiam Socratis. Sed verum ejus nomen fuit φλάκυντιον, ut scribitur apud Eusebium in libris contra Marcellinum, & apud Athanasium in Apologia. Ex quo discimus eum interfuisse Concilio Tyri, quod factum est anno 335. natalis Dominici. Quare ante hunc annum Episcopus Antiochenis factus fuerit necesse est. Quod quidem egregie convenit cum supputatione annorum quos Eulalio & Euphronio tribuit Theodoritus ac Philostorgius. Etenim Paulinus qui primus Eustathio successus est, sex tantum mensibus eo munere est perfunctus, teste Philostorgio in lib. 3. Eulalium quoque brevi post electionem mortuum esse testatur Theodoritus. Euphronio autem annum & aliquot menses assignat. Ita tres illi Episcopi trium circiter annorum spatio sedem illam administrarunt. Cum igitur Eustathius anno Christi 329. aut 330. exutus fuerit Episcopatu, ut ad Eusebium demonstravi: Flaccillus circa annum Domini 333. ad Episcopatum Antiochenis promotus videtur. Huic annos 12. Episcopatus tribuit Nicephorus Patriarcha, qui cum φλακύντιον nominat & interfuisse scribit Synodo Antiochenae quae in enceniis celebrata est anno Chri-

Pag. 53.

B

C

D

dum sacrorum ministros cum Archidiacono majorē, quem Cor-Episcopi dicunt, duxerit. Olim tamen eo loco Chorepiscopus scribendum esse existimabam. Sed nihil temerè mutandum est in veteribus libris, quoties vulgata scriptura defendi non incommodè potest.

ἰπεί μιλίτι. In editione Basiliensi deest adverbium. Quam scripturam valde probo.

τῶν στρατιῶν τινός. Hujus loci emendatio debetur codici Henrici Savillii, in quo ita legitur τῶν τῶν τῶν αἰσιπῶν μιθυσάμβροι, &c. Ita quoque habet Basiliensis editio, nisi quod αἰσιπῶν præfert. Sed melior est scriptura codicis Savilliani. Græci enim αἰσιπῶτας vocant eos qui sunt ejusdem factionis in civilibus dissidiis, ut docent Helychius & Favorinus. Sic loquitur Herodotus in lib. 1. ubi de Pisistrato scribit. Certè vulgata lectio ferri non potest. Neque enim Eusebiani, milites conduxerunt, sed Clericos quosdam ex Melitii factione, quemadmodum testatur Athanasius in Apologetico secundo adversus Arianos, ex quo hæc hausit Theodoritus. Confirmat hanc emendationem Theodoritus ipse in cap. 28. hujus libri.

τῶν αἰσιπῶν τινός. Prima accusatio Athanasii per Melitianos facta, fuit de tunicis lineis, quarum Canonem Aegyptiis ab Athanasio impostum atque exactum fuisse finxerunt, ut scribit Athanasius in supradicto Apologetico iis verbis: πλάττονται σφῶντων κατασκευῆς αἰσιπῶν λινῶν, αἱ ἑμὰ κανίνα τοῖς αἰσιπῶσι ἐπιβάλλοντι. Improprie igitur locutus est Theodoritus. Nam τῶν αἰσιπῶν proprie dicitur de vestigaliibus. Hoc autem tributum fuit linearum vestium, quod Athanasius imposuisse dicebatur. Ipse enim Canonem vocat; quæ vox de tributis tantum dicitur.

In Caput XXIX.

Pag. 62. Οὗτω δὲ τὸ ἑπιπέδιον. In codice Leonis Allatii hic locus auctior est aliquot vocibus hoc modo: οὗτω δὲ τὸ ἑπιπέδιον αἰσιπῶν τινός ἐξικοντα συναχθέντων, &c. Verùm hæ voces non sunt Theodoriti, sed Theodori Lectoris, qui eas supplevit ex Historia Socratis ac Sozomeni; quod & alibi facere consuevit in Historia sua Tripartita.

In Caput XXXI.

Pag. 65. Καὶ τὰς ὑπὸ αὐτῷ δομηθῆναι τῶς. Unam duritaxat Basilicam Hierosolymis ædificaverat Constantinus; ad cujus dedicationem evocavit Episcopos qui erant tum congregati in urbe Tyro, ut testatur Eusebius in lib. 4. de vita Constantini. Improprie igitur locutus est Theodoritus, qui Ecclesias in plurali numero dicit à Constantino extructas. Nisi fortè Anastasim & Martyrium seu Basilicam sanctæ Crucis pro duabus Ecclesiis

A accepit. Sic certè videtur eas distinguere in Commentariis in Ezechielem cap. 48. ἔτι νῦν ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις ἦτε τὸ σαυρὸν ἐκκλησίᾳ, ἢ ἀναστασις, ἢ ἀνδραγαθία, ἢ ἢ ἐν τῇ σιῶν ἐκκλησίᾳ, ἢ ἢ ἐν τῇ βουβλίμῳ, &c. Et paulo post, ποῖος ἀρατὴν ἐκκλησίαν πλῆν τὸ σαυρὸν ἢ τῆς ἀναστασις. Vide si placet, epistolam nostram de Anastasi, quam edidi ad calcem Annotationum Eusebianarum.

σωπαπίουσι δὲ. In editione Basiliensi legitur σωπαπίουσι δὲ, &c. quod magis placet.

πριακοσὸν δὲ τῶν. Vide quæ notavi ad libr. 4. Eusebii de vita Constantini pag. 248.

In Caput XXXIII.

B κρόπῳσι τὸ πῶν ἀλλήθειας. Magis placet scriptura quam reperi in Manuscriptis codicibus Savillii & Allatii, & in editione Basiliensi. κρόπῳσι τὸ πῶν πόνειαν.

In Caput XXXIV.

τὰ νῦν αἰσιπῶν τινός, ἢ ἀνδραγαθία, &c. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Nam Joachimus quidem Camerarius ita vertit: Quibus si qui fidem non habent, contemplati monumentum, statuamque illius, credant non solum scriptis, sed etiam Domino qui dixit, &c. Camerarii versione secutus est in editione sua Jacobus Sirmundus. Christophorus vero hunc locum ita interpretatur: Quibus si quisquam minime fidem habeat, cum magnifica illa opera, que circa ejus sepulchrum & statuam hodie videntur, oculis aspexerit: Credat saltem sacris literis, & Domino dicenti; Glorificantes me glorifico, &c. Atqui non hoc dicit Theodoritus, sed eos qui nolunt credere Eusebio, & aliis qui de honoribus Constantino post obitum delatis scripsere, admonet ut ea quæ ad sepulchrum & ad statuam illius fiunt, contemplari velint. Quænam verò sint illa quæ ad sepulchrum & ad statuam Constantini fiebant, docet nos Philostorgius in lib. 2. Historiæ, cap. 18. ἵνα ὁ θεὸς μαχθῆ, ἢ πῶν κωνσταντῖνον ἐκείνου πῶν ἐπὶ τῷ πορφύρεῳ κίοντι ἰσαμῆναι θεοῦ τὴν ἰλαστικὴν, ἢ λυτρωτικὴν, ἢ θυμιαματικὴν, ἢ ἰσχυρὴν προσάγειν ἕως θιῶν, ἢ ἀποπροσάγειν ἰκτινείας τῶν θεῶν ἐπιτελεῖν τῶν ἁγίων κατανοεῖ. Hic etiam Desheftis Christianos accusat, quasi Constantini imaginem in porphyreticâ columnâ stantem sacrificiis propitiarent, incensis atque odoribus colerent, precisque velint Deo allegarent, & ad depellenda mala ei supplicarent. Adde his ea quæ scribit Auctor Chronici Alexandrini pag. 665. & 667. sunt enim optimæ notæ. Porro hæc pompa celebrabatur quotannis die undecimo mensis Maji, qui natalis erat urbis Constantinopolitanæ, ut ibidem scribit Auctor ejus Chronici & Helychius in originibus C PP.



HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM SECUNDUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
THEODORITI.

In Caput I.

Pag. 69. **Ε**τη δύο ἢ μίωας τίνωσας. Non possum assentiri Theodorito, qui Athanasium biennii & quatuor præterea mensium spatio Treviris in exilio commoratum esse scribit. Missus est enim in exilium sub exitum anni 335, Constantio & Albino Coss. Nam Synodus Jerosolymitana quæ ad dedicationem Basilicæ Constantini convenit, congregata est mense Septembri, ut observavi in Annotationibus ad librum 4. Eusebii de vita Constantini. Postquam Synodus cum Episcopi à Constantino inde evocati ut gestorum rationem redderent, Athanasium apud ipsum accusavissent, deceptus ab iis Imperator Athanasium in Gallias relegavit. Idem postea ab exilio revocatus est anno Christi 337. 15. Kalendaris Julias, ut demonstravi in lib. 1. Observationum Ecclesiasticarum ad Socratem & Sozomenum cap. 1. Ex quo efficitur, Athanasium non toto biennio exulasse.

In Caput II.

Ἀπεσταλμένοι σιωπῆς. Rectè in codice Saviliano scribitur ἀπεσταλμένοι. Sed vox quæ sequitur delenda est; quippe quæ nec apud Athanasium, nec apud Socratem legatur. Quare meritò eam Sirmundus expunxit.

ἑπιπλοισίζον. Rectius in editione Basiliensi legitur ἐπιπλοισίζον.

Pag. 70. **ἄσσοι ἢ χυρτικοί.** Alexandrini Rusticanos homines χυρτικοί vulgo appellabant, ut observavi in Annotationibus ad Eusebium p. 130. ac fortasse ita scribendum est hoc loco. Nam vox χυρτικοί non placet. Rustici enim dicuntur à Græcis χυρταί ex quo formari potest χυρτικοί ut ex ναυτῆς fit ναυτικῆς, quod nautam significat. Theophanes in Chronico pag. 139. loquens de electione Dioscori junioris Episcopi Alexandr. **ἡμετέρας**, inquit, τὰ πλῆθη τῶν χυρτικῶν. Ubi Anastasius Bibliothecarius rectè interpretatur multitudinem rusticorum.

In Caput III.

Pag. 71. **Καὶ ἄμα ποίτην.** Non dubito quin Theodoritus scripserit καὶ ἄμα ποίτην παρ' αὐτῶν ἐκλήλυτο. Sic

A enim in lib. 1. cap. 21. ubi agit de Eusebio Nicomedienfi: καὶ ἄμα ποίτην βασιλῆος ποίτην, sic enim legitur in editione Basiliensi. Quamquam commodius ibi scriberetur καὶ ἄμα βασιλῆα. Nos igitur hoc loco editionem Sirmundi secuti sumus.

κατιδὸν δὲ ἕνεπον. Rectius in codice Leonis Allatii scribitur ἕνεπον. Nam ἕνεπον adjektivè sumi non solet.

Ἐίς τὴν ἰσραήλιν τῶν ἱερουσαίων. Matthæi scilicet & Joannis, ut testatur Hieronymus in libro de Scripturis Ecclesiasticis ita scribens: *Theodorus, Historia Thoraciarum Episcopus, elegantis apertique sermonis & magis Historica intelligentia, eisdem sub Constantio Principe Commentarios in Mattheum & in Joannem, & in Apostolum, & in Psalterium.* Paulo ante pro ἰσραήλιν, in editione Basiliensi τῶν ἰερουσαίων legitur, quod magis probo.

In Caput IV.

τῆς ἐκκλησίας ἐπιπλοισίζον. Obscurum est, quam legem hic intelligat Theodoritus. An legem qua jubetur ut non nisi utraque parte audita promatur sententia. De qua Legeloquitur Athanasius in Apol. 2. adversus Arianos pag. 799. an legem qua licebat Episcopo Romano reum & accusatores Romam evocare. Sed prior expositio magis placet.

ἰς δὲ τὸ δρᾶμα εἰδότες ὅτι. Tres postremæ voces defunt in codice Saviliano & in editione Basiliensi. Quocirca eas expunximus, præsertim cum verbum εἰδότες paulò post occurrat in hac periodo.

ἔξ ἑτῆ δὲ θηρόν. Rectè hoc loco Theodoritus pag. 11. annos enumerat, quibus Gregorius, pulso Athanasio, Alexandrinam sedem tenuit. Ordinatus enim est Gregorius in Concilio Antiocheno quod in cæceniis celebratum est, Marcellino & Probino Coss. anno Christi 341. Mortuus autem est aliquot mensibus post Serdicense Concilium, ut testatur Athanasius in epistola ad Solitarios, id est anno Christi 347. Itaque Theodoritus rectè hoc loco emendat errorem Socratis atque Sozomeni, qui Gregorium paulò post ordinationem amotum esse tradunt. Sed quod addit Theodoritus illum ab Alexandrinis disceptum fuisse, verèor ne in hoc falsus sit, & Gregorium cum Georgio confuderit.

derit. Nam Gregorium sua morte obiisse testatur Athanasius in Epist. ad Solitarios, iis verbis εἶτα μὲν μὴ πῶς δὲ καὶ τελευτήσῃ τῷ χρωσέῳ, μεταπίμπεται ἡ ἀθανάσιος. In editione Basiliensi scriptum inveni σωλήσει, quod non displicet.

In Caput V.

Ἄλλα τῶντοι πλαιμάτα ἐὶ εἰσεν. Corrigit hoc loco Theodoritus errorem Socratis ac Sozomeni, qui Paulum ante Serdicense Concilium una cum Athanasio ad Constantem profugisse scribunt, & in Serdicensi demum Synodo restitutum esse. Contra verò Theodoritus affirmat, Paulum tunc cum Serdicensi Synodus celebrata est, Episcopatum Constantinopolitanum, nullo prohibente obtinuisse, nec interfuisse Serdicensi Concilio, sed à civibus suis prohibitum esse, ne illuc se conferret. Certè ex epistola Synodica Orientalium apud Serdicam Episcoporum, aperte colligitur Paulum non interfuisse Serdicensi Concilio.

In Caput VII.

Pag. 73. Πενήκοντα ἡ διακόσιοι. De numero Episcoporum qui Serdicensi Synodo interfuerunt, vide quæ notavi ad lib. 2. Hist. Socratis Scholastici.

In Caput VIII.

Pag. 74. Νέστον γὰρ ἑσπερίων. Apud Athanasium in Apologetico secundo contra Arianos, ubi hæc Synodica Serdicensi Concilii refertur, scriptum est ἐν δὲ τῷ γὰρ ἑσπερίων διδασκαλίαι, &c. In Basiliensi quoque editione legitur ἑσπερίων.

Secuti sumus hoc loco scripturam editionis Basiliensis, quæ pro ἑσπερίων habet ἑσπερίων. In Athanasio ἑσπερίων legitur. Greci enim hanc urbem confundere solent, modo cum Sardinia insula, modo cum Sardibus Asia. Infra tamen Basiliensis editio habet εἰς τὴν ἑσπερίων πόλιν, &c. accentu mutato.

ὡς ἡ τὰς ἡμετέρας ἀκούσας. Apud Athanasium hic locus ita legitur ἡ ἰσὺς ἡ τὰς ἡμετέρας, &c. Quemadmodum edidit Jacobus Sirmundus. Epiphanius verò Scholasticus hunc locum sic legit ὡς ἡ τὰς ἡμετέρας ἀκούσας, &c. Sic enim vertit: Forsan etiam ad vos ipsos detractioes huiusmodi pervenerunt, quomodo etiam nostras aures ventilare conati sunt. Sed & codex Leonis Allatii scriptum habet ὡς ἡ τὰς ἡμετέρας. Mihi quidem hæc scriptura valde placet. Vetus tamen Interpres apud Hilarium in fragmentis libri de Synodis, particulam ὡς expungit, retenta in reliquis vulgata lectione.

Pag. 75. ἡ δὲ ἀντὶ τῶν ἀεθρῶν ἀναθρόν. Apud Athanasium in secundo Apologetico scribitur ἡ δὲ ἑαυτῶν πῶς εἰς ἡμᾶς ἀνεθρόν πᾶσιν ἡμῖν εἰσέδωκε. Id est, qui aditum nobis omnibus in celum ascensione sua referavit. Nostri tamen codices nihil mutant: Et Hilarius atque Epiphanius Scholasticus vulgatam lectionem tuerentur. Sic enim vertit Hilarius: Est enim gubernator Ecclesiarum Dominus, qui pro Ecclesiis & pro omnibus nobis mortem sustinuit, &

A propter eas Ecclesias, ascensum in celos omnibus nobis tribuit. Epiphanius verò ita interpretatus est: Et per eas ascensum ad celos nobis omnibus condonavit.

ὡς ἀπὸ ἰουδαίων ἡ μάχην ἡ θεόδωρον. Apud Athanasium in secundo Apologetico contra Arianos hic locus longe aliter legitur. Unius enim Eusebii fit mentio, qui litteras contra Athanasium misit ad Julium Episcopum urbis Romæ. Reliquorum autem Episcoporum nomina non habentur. Quam lectionem confirmat Hilarius in fragmentis; ubi Menophanti & Stephani Episcoporum nomina omittuntur, optimè meo quidem iudicio. Etenim hæc epistola quam Eusebius Nicomedienfis ad Julium scripsit, misa est aliquot annis ante Antiochen- se Concilium quod in encaniis celebratum est, ut ostendimus in lib. 1. Observationum Ecclesiasticarum. Atqui eo tempore Stephanus nondum Antiochensem Episcopatum regebat; sed Flaccillus qui Antiochenfi Synodo interfuit, ut docet epistola Julii Papæ ad Episcopos qui Antiochiæ congregati fuerant. Malè ergo Theodoritus, sive quis alius Menaphanti ac Stephani nomina hic apposuit. Plures quidem fuisse fateor qui unacum Eusebio litteras scripserunt ad Julium Papam adversus Athanasium. Id enim manifestè testatur Julius ipse in epistola ad Orientales, quam refert Athanasius pag. 745. Verum ex eorum numero non fuisse Stephanum, pro certo habeo.

ἑσπερίων δὲ ἡ δὲ δὸν ἑσπερίων. Intelligunt patres Serdicensis epistolam Synodicam Episcoporum Egypti, scriptam ad Julium & ad omnes Episcopos Ecclesiæ Catholice, quam primo loco refert Athanasius in secundo Apologetico contra Arianos; & cuius mentionem facit Julius in epistola ad Orientales apud Athanasium pagin. 745.

εἰ ἡ τὰ μάχισα. Apud Athanasium scribitur ἡ εἰ ἡ τὰ μάχισα, &c. Mallem tamen scribere εἰ ἡ δὲ τὰ μάχισα, &c. ut legit Camerarius.

τῶντοι ἡ εἰς ἑσπερίων εὐσπῆσαι. Hilarius vertit: Qui enim habent fiduciam probare ea quæ absentes dicunt, hoc presentes parati sunt convincere. Atque ita ferè reliqui Interpretes, uno excepto Camerario, qui vocem τῶντοι non in neutro accepit, sed de reis ipsis intellexit. Sic enim vertit: Qui enim se quæ dixere de aliis, probaturos esse confidunt, ne in faciem quidem illos accusare metuant.

ἀντὶ τῶν ἀεθρῶν. Pessimè hunc locum Pag. 76. verterunt interpretes, Epiphanius scilicet, Camerarius & Christophorus: qui putarunt Theodulum Episcopum comparuisse in Serdicensi Concilio. Atqui Theodulus hoc loco disertè μακαρίτης appellatur, id est, beatæ memoriæ. Quod non nisi de mortuis dici solet, ut cuncti sciunt. Rectè igitur Hilarius hunc locum ita vertit: Decessit enim Coepiscopus noster beatissimus Theodulus, fugiens ipsorum infestationem. De hoc Theodulo Trajanopolis in Thracia Episcopo vide Athanasium in epistola ad Solitarios pag. 811. Et in Apologetico quem de fuga sua conscripsit. Ex quibus tamen locis colligi videtur, Theodulum hunc adhuc superstitem fuisse post Concilium Serdicense. Quod si ita est, tum hoc loco ἀντὶ vertendum erit, recessit, vel sedem suam

reliquit. Porro in vulgatis editionibus Athanasii hoc verbum desideratur.

ἰσχυρότεροι γάρ. Apud Athanasium hic locus ita legitur ἰσχυρότεροι γάρ ἰμολογοῦν ἃ θεοφάκοι. Ἐξ δὲ τοῦ μὴ θωασηλοῦτος, &c. Vulgatam tamen scripturam tuetur Hilarius & Epiphanius Scholasticus. Quanquam Hilarius verbum ἰμολογοῦν quod apud Athanasium legitur, in sua quoque versione agnoscit. Sic enim habet: *Hæc igitur considerantes, in angusto se teneri pervidebant; erubescerent quidem confiteri ea qua commiserant, eo quod de cætero non possent ea duntius occultare.*

Pag. 77. ἡ ἀποδομιῶν. Post hæc verba duæ voces decerant in vulgatis editionibus, quas supplevi ex MSS. codicibus Savillii & Allatii, & ex Athanasio in Apologetico 2. contra Arianos.

ὁ μὲν τε λέγουσιν. Hic locus aliter legitur apud Athanasium, hoc modo, ἄλλως τε ἂν λέγουσιν ἑσπομήματα ἔχον κατ' αὐτῶν, κατὰ μοτομήρειον σωφιστικῆς γένησιν. Quomodo edidit Jacobus Sirmundus. Nec dubium est quin hæc scriptura vulgatæ lectiōni antepōnda sit. Certè Hilarius legit σωφιστικῆς, ut ex versione ejus apparet.

ὡς διαβήσασθαι. Apud Athanasium & in editione Jacobi Sirmundi legitur ἡ διαβήσασθαι absque ullo sensu. Itaque malim legere ἡ διαβήσασθαι, &c. Emendationem nostram confirmat Hilarius in fragmentis, qui hunc locum ita vertit: *Nam & ipse totius malitiæ Ischyrius commentator, exuisse Athanasium quendam de divinis Scripturis librum dicebat; ac de hoc convēctus confiteri cepit, &c.*

Pag. 78. ἡ τὰς ἀλάκατορρηθίντας. Rectius apud Athanasium legitur καθεστίντας quomodo etiam scriptum habet codex Savillii. Atque ita legit Hilarius, ut ex ipsius versione apparet.

ὁπὸ δὲ προσυτέρων. Hunc locum malè, ni fallor acceperunt interpretes. Non enim simpliciter dicunt sancti Patres, Arianos promovisse quosdam Presbyteros ad Episcopatum. Non enim grave id crimen fuisset. Sed objiciunt Arianis quod multos, cum Diaconos, tum Presbyteros qui legitime depositi fuerant, non solum in communionem susceperint, sed etiam ad altiorem evexerint gradum, ὁπὸ προσυτέρων. Igitur, sunt depositi ex ordine Presbyterii; quemadmodum ὁπὸ ἐπισκόπων, sunt Episcopi depositi, ut legitur apud Palladium in vita Joannis Chrylostomi.

Pag. 79. μακαρίων ἀπὸ παλαιστίνης. Ita legitur in cunctis D exemplaribus & apud ipsum Athanasium. Scribendum tamen est ἀραβίς, ut legitur apud Hilarium in fragmentis. Sic enim Athanasius alibi eum vocat. Et inter Episcopos qui Serdicensi Concilio subscripserunt, recensetur Arius à Παλαιστίνῃ, & Asterius ab Arabia.

Ἐξ τοῦ ἀπολλεῖν ἢ ἐντέλειαν. Apud Athanasium legitur ἡ ἐπαρτήλειαν. Quæ si vera lectio est, necessario dicendum erit transposita esse vocabula, & verbum ἐπαρτήλειαν priore loco reponendum. Vulgatam tamen lectiōnem interpretari commodè possumus de mandatis Imperatoris Constantii, quæ dederat diversis iudicibus adversus eos qui ab Orientalium consortio recessissent.

εἰ δὲ προσυθίντας. Rectius apud Athanasium scribitur εἰ δὲ προσυθίντας. Et paulò post καθρηθίντας αὐτὸν ἔξ. τὸ δὲ τῶν, &c. Hæc enim de solo Georgio dicuntur, qui sibi metuens domi remanserat, nec una cum reliquis Orientis Episcopis ad Concilium venerat. Certè quæ sequuntur, aperte significant solum hic Georgium Laodicenum intelligi. Hic enim dum esset Presbyter, ab Alexandro Alexandria Episcopo depositus fuerat, ut testatur Athanasius, tum in Apologetico ad Constantium; tum in libro de Synodis Arimini & Seleucia. Sed & Hilarius in fragmentis, hunc locum non aliter legit atque accepit quam Athanasius.

ἰμοσωνίαν διασάξασθαι. In his verbis clauditur epistola Synodica Concilii Serdicensis, tum apud Athanasium in secundo Apologetico contra Arianos, tum apud Hilarium in fragmentis. Et post hæc verba additur solennis salutatio in hunc modum; ἢ θεῶν κερύοντα καθουσιωμένους ἡμας ἡ ἐσθουσιωμένους διαφυλάττειν ἀγαπῶντο ἀδελφοί. Apud Hilarium verò hæc adduntur: *Optamus fratres, vos Domino bene valere.* Cætera quæ sequuntur apud Theodoritum de expositione fidei, spuria sunt & adulterina, ut docet certissimus auctor Athanasius in epistola Synodica ad Antiochenes pag. 376. editionis Parisiensis. Ubi hæc adjecta fuisse dicit à quibusdam, absque consensu Episcoporum qui Concilio interfuerant. Quibus reliqui Episcopi acriter restiterunt, proclamantes contentos se esse Nicæna fide, nec quidquam ei ulterius addendum; ne fides à sanctis Patribus edita, imperfecta esse videretur, neve aditus daretur malis hominibus novas subinde fidei formulas procudendi. Ac profectò satis mirari non possum, Theodoritum istud ignorasse, aut si scivit, id dissimulasse. Quorum neutrum in Theodorito excusari potest.

ὅτι γεννητός ἐστιν ἅμα ἡ ἀγέννητος. Hic locus corruptissimus est, nec ullum ex eo commodum sensum elicere poterunt interpretes. Ego verò levissima mutatione eum ita restituendum esse existimo γεννητός ἐστιν ἅμα ἡ γεννητός, hæc enim erat hæres Arianorum, qui Filium Dei simul genitum & factum esse dicebant; & iis duobus vocabulis quæ unica littera inter se discrepant γεννητός & γεννητός, imperitis hominibus illudebant. Hos igitur damnant sanctissimi Patres, seu potius ii qui appendicem istam composuerunt. Quantum porro discriminis sit inter ista duo vocabula, nemo est qui non videat. Idem dicendum est de duobus illis vocabulis ἀγέννητος & ἀγέννητος. Nicetas in Thesaurο orthodoxæ fidei, lib. 2. c. 34. Hanc differentiam notat his verbis; Scien- dum enim est, quod ἀγέννητος, si per unicum scriptur batur, id significat, quod nec creatum nec factum est; ἀγέννητος verò per duplex id significat, quod genitum non est. Jam priore significato, essentia differt ab essentia: Alia enim essentia est increata seu ἀγέννητος per unicum, aliaque item γεννητός seu creata. Posteriore verò significato essentia nihil quicquam ab essentia differt. Omnis enim animantium speciei prima hypostasis ἀγέννητος hoc est ingenita, non autem ἀγέννητος, hoc est increata fuit, &c. Jam si priorem significatio- nem

quem sequaris, tres illa divina hypostases inter se conveniunt. Nam consubstantiales & increatae sunt: Posteriores vero si sequaris, haudquaquam conveniunt. Solum enim Pater ingenuus est &c. Idem longe ante Nicetam notat Epiphanius in haeresi Origenistarum cap. 8. ubi reprehendit Origenem qui in praefatione commentariorum in Psalmos, Filium Dei appellat *γεννητὸν θεόν*. Ac nonnullos quidem Origenem excusantes contendisse scribit, idem esse *γεννητὸν* & *γεννητόν*. Contra vero affirmat Epiphanius haec duo longe inter se differre, *γεννητὸν* enim esse id quod factum est & creatum.

Pag. 81. *ἕως ἰαυτοῦ*. Codex Leonis Allatii hic una voce auctior est, hoc modo *ἕως ἧς αὐτὸς ἰοῦν* &c. sequentia vero non dubito quin sic emendanda sint *ἕως ἧς ἕως ἧς γεννητὸν ἕως*. Id est; Sic enim se intelligere profitemur genitum, quia ille sit unus ex iis quae facta sunt. Emendationem nostram confirmat Epiphanius loco citato.

πρῶτον ἕως. Primam vocem addiderunt Typographi Genevenses ex libro Christophoroni. Sed cum abijt a MSS. codicibus, nec habeatur in editione Basiliensi, nec in versione Epiphanii Scholastici, merito eam expunxi, licet Sirmundus eam retinuerit, & pro *ἕως* emendaverit *ἕως*.

ἕως ἧς ἕως ἧς πνεῦμα ἐκ ἕως. In editione Basiliensi duae postremae voces parentesi includuntur: Nec habentur in versione Epiphanii Scholastici. Ego vero etiam priores libenter expungerem, quippe quae sensum hujus loci conturbant. Quod si quis eas retinere voluerit, locus interruptendus erit hoc modo; *ἕως ἧς ἕως ἧς πνεῦμα ἐκ ἕως*. Id est, nec verbum posse esse sine spiritu.

ἕως ἧς ἕως ἧς. Hoc loco verba transposita esse jam pridem animadverti. Igitur ante haec verba, collocanda est periculae quae sequitur, hoc modo *ἕως ἧς ἕως ἧς πνεῦμα ἐκ ἕως ἧς*. Ita plana sunt omnia.

ἕως ἧς ἕως ἧς πνεῦμα ἐκ ἕως ἧς. Duae priores voces defunt in MS. codice Savillii & in ed. Bas.

διαφίσει διὰ τὴν κοινὴν κτίσει. In codice Leonis Allatii *κατὰ κτίσει*, optimè meo quidem iudicio. Sic enim Apostolus vocat resurrectionem. Ajunt igitur sancti Patres, Christum vocari primogenitum juxta humanitatem. Licet autem sit primogenitus hominum, praestantior tamen esse reliquis hominibus ob resurrectionis gloriam.

Pag. 83. *ἕως ἧς ἕως ἧς τὴν καρδίαν*. Vincentium Capuae, & Eufratam Coloniae Agrippinae Episcopus intelligit, qui à Synodo Serdicensi ad Constantium per id temporis Antiochiaeg degentem missi sunt, petiti ab illo ut Episcopus Synodali sententia restitutos, ad sedes suas redire pateretur. ut docet Athanasius in Epistola ad Solitarios pag. 821, ubi etiam narrat scenam illam meretricis à Stephano conductae & in Episcopi dormientis cubiculum introductae. De qua Theodoritus in sequenti capite.

σαλιανὸς δὲ τῶν. Saliam verti, potius quam Saliannum. Nam Saliannus non est nomen Romanum. Salia vero vir fuit eo tempore celeberrimus, qui & Consul fuit in Occidente anno se-

quente, qui fuit annus Christi 348. Synodus autem Serdicensis celebrata est anno Christi 347. Hujus Saliæ mentio fit, tum in factis Consularibus, tum apud Prudentium, qui se eo Consule in lucem editum esse testatur. Fuit enim Consul in Occidente ut jam dixi. Hunc ergo Saliam huc à Theodorito designari existimo, qui à Constante Augusto missus est ad Constantium anno Christi 347. Unde cum rediisset, ob confectam Legationem Consulatam accepit. Fuit & alter Saliæ Comes Thefaurorum sub Valente Augusto, ut scribit Marcellinus in lib. 29.

ἕως ἧς ἕως ἧς κοινῶς. Interpretes Collegam & curarum participem iis verbis significari existimaverunt. Ego vero fratrem potius intelligi crediderim. Atque ita cepit Camerarius qui sic vertit: *Pollitetur facturum se omnia quae vellet socius dolerifici partus sui*. Quae Interpretatio barbara quidem est & indigna Camerario, viro Latini sermonis peritissimo; sensum tamen Theodoriti rectè exprimit. Propriè quidem *κοινῶς τῶν ἁδελφῶν*. Fratres geminos significat, qui eodem partu sunt editi. Potest tamen extendi etiam ad fratres non geminos, qui ex eodem utero sunt editi.

In Caput IX.

τὰ κατὰ τὴν ἀείψων ἀγαθῶν. Hunc locum Pag. 84. restitui ex Manuscripto codice Henrici Savillii, in quo legitur *τὰ κατὰ τὴν ἀείψων*. Optime, meo quidem iudicio. Vox *ἀείψων* ex superiore linea perperam repetita est, nec sensum ullum habet. In altero codice regio ex quo variantes lectiones Stephanus exscripsit, *τῶν ἕως τῶν* legitur corrupte.

τὸς ἀγαθῶν δικαστῶν ἕως ἧς. Hunc locum Pag. 85. emendavi ex MSS. codicibus Savillii & Allatii hoc modo; *τὸς τῆς ἀγαθῶν δικαστῶν ἕως ἧς ἕως ἧς*. Atque ita etiam edidit Jacobus Sirmundus. Sed locum malè interpretatus est hoc modo: *Improbos appellans eos qui se impietatis iudices futuros confidebant*. Atqui Eufratas & Vincentius nequaquam se iudices fore sperabant. Quomodo enim iudices esse possent, qui acculatorum partes acturi erant? Vertendum itaque erat: *Injustos appellans eos, qui iniquitatis istius iudices atque ultores brevi se habituros sperabant*. Neque enim Theodoritus dixit *αὐτὸς δικαστῶν ἕως ἧς*, sed simpliciter *δικαστῶν ἕως ἧς*.

In Caput X.

λεόντιος. Hunc Leontium inter Arianos Antiochenses semper numerat Athanasius, & *ἀπὸ καστῶν*, id est, castratum appellat. Ejus tamen clogium extat in Chronico Alexandrino, Consulatū Sergii & Nigriniani, qui fuit annus Christi 350. Quod quidem Chronicum nescio cur Raderus Alexandrinum vocaverit. Ego certè Antioche-

tiochenum vocare malle. Etenim Auctor illius Chronici diligentissimus est in rebus Antiochenium commemorandis, & mensibus eorum perpetuo utitur, ut olim notavi in Epistola ad Jacobum Illiricum.

ἐξ ἀπαξ καὶ δις. In codice Savillii & in editione Basilicensi, verba transposita sunt hoc modo. καὶ ἀπαξ, καὶ μίῃ καὶ δις καὶ τρίς.

In Caput XIII.

Pag. 87. Σιβασιανὸν ἐξέπεμψε στρατοῦν. Male Sirmundus Magistrum militum interpretatus est. Neque enim Sebastianus Magister militum erat, sed Dux Aegypti, ut jampridem notavi ad lib. 23. Ammiani Marcellini. Ceterum falli mihi videtur Theodoritus, qui cum Ducem seu στρατηλάτην, cujus mentionem facit Athanasius in loco infra citato, existimaverit esse Sebastianum. Non enim Sebastianum, sed Syrianum Ducem intelligit Athanasius, ut ipsemet testatur in epistola ad Solitarios, ubi hæc distinctius enarrat.

στραστὰς στρατιώτας συνήγαγε. Epiphanius Scholasticus hunc locum ita vertit: *Statuens milites sibi met cohærentes, ut nullus posset egredientium ab Ecclesia eorum manus evadere.* Atque ita quoque Sirmundus interpretatus est: *Densos circum milites locans,* &c. Christophorus non de militibus inter se densius junctis intellexit, sed de iisdem quamproxime juxta Ecclesiam collocatis.

Pag. 88. ἀνελθόντες εἰς κathedrᾶν. Erat tunc Athanasius sedens in Cathedra, ut ipsemet supra testatus est. Erant autem Cathedræ Episcoporum super Absidam collocatæ quæ gradus habebat, ut dixi in Annotationibus Eusebianis.

τὰς δὲ λαὸς ὑπακούων. Scribendum puto ὑπακούων, id est, ut populus succineret clausulam Psalmi. Ita certe legisse videtur Epiphanius Scholasticus qui hunc locum ita vertit: *Præcepi ut Diaconus Psalmum legeret, & populi responderent: Quoniam in seculum misericordia eius.* Id Græci propriè dicebant ὑπακούειν sic Basilii in Epistola 63. ad Clericos Neocæsarienses.

In Caput XIV.

Πυρὴν ἀνάψας. In MSS. codicibus Savillii & Allatii & in editione Basilicensi legitur πῦρ ἀνάψας, levi discrimine.

Pag. 89. καὶ ἀρπαγαί. Apud Athanasium in Apologetico pag. 704. legitur καὶ ἄρτοι. Et locus distinguitur hoc modo ὄρσαν καὶ χυρῶν ἠρπαζοντο αἱ ἐκείαι καὶ ἄρτοι.

Pag. 90. θαπτομέναις ὑμῖν. In manuscripto Savillii & in editione Basilicensi legitur θαπτομένοις. Quæ scriptura non displicet, dummodo legamus ἡμῖν. Nam si ὑμῖν legeris, vulgata lectio retinenda erit, cum Epistola scripta sit ad Virgines. Porro hæc Athanasii epistola hodie, quod sciam, non extat.

ἡ καταστροφή. Camerarius vertit ultimum actum, Sirmundus verò Catastrophem.

κοιμισθῆναι ἀπὸ τῶν κισθαλῶν. Magis placet scriptura codicis Allatii, quam Basilicensis quoque lectio confirmat. In iis enim legitur κοιμισθῆναι ἐν τῶν κισθαλῶν.

In Caput XV.

Σύνοδον συνηγαῖται. Melius scriberetur συναγαῖται, quemadmodum edidit Jacobus Sirmundus, Vulgata tamen lectio minime rejicienda est, contra consensum omnium librorum.

καθίσασον ἐν τύρῳ. Primam vocem in editione sua expunxit Jacobus Sirmundus, satis audeat, cum in omnibus nostris exemplaribus habeatur. Ego verò hanc vocem non expungendam omninò, sed transponendam duntaxat existimo, hoc modo ἐν τύρῳ συνηγαῖται καθίσασιν καθίσασον ἐν τύρῳ. Quam lectionem in versione mea sum secutus.

In Caput XVI.

Διάλογος διβιβρίου. Dialogum verterunt Interpretes. Sed magis probo versionem Joachimi Camerarii, qui vertit: *Colloquium Liberii Romani Episcopi & Constantii Imp.* In vetusto codice Bibliothecæ Thuanae, inscribitur disputatio Imperatoris Constantii & Liberii Rom. Pontificis. Verum si proprie loqui velimus, nec Dialogus, nec colloquium, nec disputatio Liberii cum Constantio vocari debet, sed potius interrogatio Liberii Episcopi Rom. facta in Consistorio, five acta habita in Consistorio, præsentem Constantio Aug. Imperator Constantius dixit &c. Hæc enim erat forma actorum in Consistorio, ut videre est in codice Theodosiano, titulo de his quæ administrantibus vendita sunt. Et in titulo de fide testium & instrumentorum, citatur pars actorum habitorum apud Imp. Julianum Aug. Mamertino & Nevitta Coss. x. Calendas Aprilis Constantinopoli in Consistorio, adstante Jovio viro clarissimo Quaestore, Anatolio Magistro officiorum, Felice Com. sacrarum largitionum &c. Imperator Julianus Aug. dixit &c.

τὸν καιρὸν διαπαύσει. Epiphanius Scholasticus vertit: *Sed ille, sicut ab initio, tempus eludit.* In Manuscripto codice Thuano quem supra citavi, legitur inludit. Eodem ferè modo vertit Camerarius: *Sed ipse à primis temporibus omnes illudit.*

ὡς κείναντες κατέδικασαν. Longe elegantior mihi videtur scriptura quam in duobus codicibus Savillii & Allatii, & in editione Basilicensi reperi ὡς κείναντες κατέδικασαν.

καὶ ἐν τῇ συνόδῳ κατεψηφίσαντο. In codice Leonis Allatii scriptum est ἐν τῇ συνόδῳ κατεψηφίσαντο. Quod magis placet.

κατεψηφίσαντο ἀλόγως. Postrema vox deest in codice Allatii, nec habetur in versione Epiphanius Scholastici.

ἐν τῇ συνόδῳ τῇ κ' Νίκαιαν. Nescio quid sibi voluerit hic Eunuchus. Certum est enim Athanasium in Concilio Nicæno pro fide Catholica acriter decertasse, nec à Nicænis Patribus alie-

alienum à fide Catholica declaratum esse. Sed stultus stulta loquitur. Ac fortasse adverbium ἀλόγως ad hanc periodum referri debet hoc modo: ἀλόγως ἐπέβη. ἰνὸν ἔπειν. Verbum autem ἀπειθεῖν significat apparuisse seu visum esse.

πέντε μόνι ἐκείναι. In codice Leonis Allatii scribitur ἐπικεῖναι, quemadmodum edidit Jacobus Sirmundus. Sed hic quæri merito potest, quomodo verum sit quod ait Liberius, quinque solos Episcopos condemnasse Athanasium in Synodo Tyri, cum in ea Synodo quam plurimi fuerint Episcopi. Huic objectioni ita respondendum videtur. Quinque Episcopi missi sunt in Mareotem à Synodo Tyri, ut in re præsentī cognoscerent de sacro poculo quod ab Athanasio fractum fuisse dicebatur, & de aliis criminibus quæ illi fuerant objecta. Hi quinque Episcopi cum in Mareotem venissent, falsa illic acta conscripserunt. Quæ cum postea retulissent ad Synodum, ex illorum fide statim damnatus est Athanasius. Rectè ergo hi quinque soli Athanasium damnasse dicuntur, cum ex eorum falsa relatione damnatus fuerit Athanasius.

τῶν συμπαιουσάντων ἀπὸ τοῦ ἀντιπῶν. In codice Leonis Allatii, & videtur omnino expungenda. Neque enim hi quinque Episcopi unâ cum Athanasio navigarunt in Mareotem. Immo queritur passim Athanasius, quod quæstio illa in Mareote habita sit ipso absente. In MS. codice Henrici Savilii totus hic locus ita legitur, πέντε μόνι ἐπικεῖναι συμπάσαι ἀπὸ.

Ἰωάννης τῶν ὑποκαλιτῶν. Joachimus Camerarius hunc locum ita vertit: Ab hisce missis hujus rei causa, Serdica suffragia collecta sunt. Sirmundus verò ita exposuit: Ab hisce apud Serdicam hac de re sententia exquirebatur. Christophorus autem sic interpretatus est: A quibus ad eam rem missis, in Concilio Sardicensi sententia de hac controversia lata est. Quæ quidem interpretatio duabus aliis longe anteponenda est. Sed quis non miretur, tres viros doctissimos non animadvertisse vitium hujus loci; nec vidisse pro δὲ τῶν scribendum esse κατὰ τῶν. Id est contra hos quinque qui missi fuerant à Synodo Tyri in Mareotem, sententia lata est in Synodo Serdicensi: Nihil certius hac emendatione, quam confirmat epistola Synodica ejusdem Concilii. In qua tamen nulla fit mentio Maris Chalcedonenfis Episcopi, quod satis miror.

ὅτι ἐν τῇ συνόδῳ βιβλία. Intelligit libellum satisfactionis quem Ursacius & Valens Julio obtulerunt, orantes ut in communionem reciperentur. Cave autem intelligas libellum hunc oblatum esse in Synodo Serdicensi. Oblatus est enim Romæ Julio Papæ, ut docet Athanasius in secundo Apologetico contra Arianos, Hilarius in Fragmentis & Socrates atque Sozomenus, biennio post Synodum Serdicensem, id est anno Christi 349. Quare Synodi nomine hic intelligenda est Synodus Romana.

ἢ τοῖς ἑνὶ τῶν κατὰ Ἰεροσόλυμοις. Serdices Patres intelligit, à quibus Ursacius & Valens

ac Theodorus fuerant condemnati, ut discimus ex Epistola Synodica Concilii Serdicensis. Sane illud notandum est, ex quinque Episcopis, quos supra commemoravit Liberius, tres tantum illos quos dixi, in Serdicensi Concilio fuisse damnatos. De Theognio autem & Mari nihil dicitur in Epistola Synodica: Idè fortasse quod minus noxii essent quam reliqui tres: Et quia Theognius jam ex vivis excefferat.

συλλογισάμεν τὸν βασιλῆα. Jam pridem hunc locum sic emendandum esse conjeceram, ὡς συλλαγωγισάμεν τὸν βασιλῆα. Neque enim Græcè dici posse existimo. συλλογισάμεν τινα pro superare aliquem disputando; συλλαγῶν verò optime dicitur. Sic enim Apostolus Paulus dixit: μή τις ὑμᾶς συλλαγῶσῃ. Ne quis vos decipiat. Ferri tamen potest vulgata lectio. Sic enim loquitur Theodoritus in Philotheo cap. 8. τῆς ἀπολογίας

δικαίῳ συλλογισαίς.

καταδικάζει ἀνθρώπων. Magis placet scriptura codicis Allatiani καταδικάζει. Paulo post ex eodem codice emendavi προσχρηῖσαι, ubi antea legebatur προσχεῖσαι. Quam emendationem confirmat alter ex eodibus regis.

ὃ ἀντιποιήμεν αὐτῶν. Camerarius vertit ὃ defensoribus eorum. Id est, tam rei quam accusatorum patroni ac suffragatores.

ἰσφίροντ τῆ ἀνθρώπων. In Manuscripto codice Henrici Savilii, & in editione Basiliensi legitur ἰσφίροντ ἑαυτῶν ἀνθρώπων.

κατὰ μαγνῆτιον. Mallet scribere κατὰ μαγνητίου ἢ σιβαῖν.

χαρὰχθῆναι δοκιμασθῆ. In codice Leonis Allatii scribitur ταρὰχθῆναι, quod magis placet.

ἢ ἐνεῶσαι. Melius in codice Leonis Allatii scribitur ἐνόησαι, qui est Aoristus secundus Imperativi. In eodem codice legitur ἢ εἰ βάλει ὑποχρῆσαι &c.

πεντακοσίους ἰλοκοτίνας. In editione Basiliensi legitur ἰλοκοτίνας. In codice Leonis Allatii πεντακοσία ἰλοκοτίνα, quod nomen Græcumne sit, an barbarum, planè ignoro. Neque enim alibi legere memini. Assentior tamen Epiphanio qui solidos vertit. ἰλ enim quod præcedit in hujus nominis compositione, solidum significat. Jacobus Sirmundus pro ἰλοκοτίνας edidit χροσίνας, quod nescio urdenam hauserit. Vocem ἰλοκοτίνα reperi tandem apud Theophanem in gestis Leonis Isauri, pag. 345. διετάξαμεν τοῖς διοικηταῖς ἢ ἀπαιτῶσιν εἰς κανόνα κατὰ ἰλοκοτίνας τὸ μισθῶσιον. Anastasius vertit: Per singulos aureos πηντηντ ἀργενσιων μνηντ.

γινῶ χριστιανός. Eusebius præpositus cubiculi, erat Arianus, ut cuncti sciunt. Catholici verò, Arianos non habebant pro Christianis, ut docet Athanasius in Epistola ad Solitarios pag. 829. & 831. & 836. idem docet Hieronymus in dialogo adversus Luciferianos in principio dialogi.

Pag. 94.

Pag. 95.

In

In Caput XVII.

των δε τελεσθησαν. Melius in codice Al-
latii ac Savilii & in editione Basiliensi legitur & αξιω-
ματικων. Sunt autem αξιωματικοι honorati, ut no-
tavi ad lib. 14. Ammiani Marcellini.

In Caput XIX.

Pag. 97. Εε τε της. Extat hæcepistola Synodica apud So-
cratem in lib. 2. Historia cap. 37. ubi vide si placet
quæ notavi.

Pag. 98. απορον ενομιζαμεν. Verbum ενομιζαμεν deest in B
codice Leonis Allatii & in editione Basiliensi: Nec
habetur apud Athanasium & Soeratem, ut illic no-
tavi.

In Caput XX.

Pag. 100. Αλλα μιν εκεινο ο απηλυθησα. Totus hic locus
longe aliter legitur apud Socratem in lib. 2. Historia
cap. 37. Sed & universæ epistola interpretatio mul-
tum discrepat ab hac versione Theodoriti. Socratis
versionem in excerptis seu collectaneis suis posuit
Theodorus lector, eo quod elegantior esset ac pla-
nior, alterâ illâ Theodoriti versione. Cæterum
Socratis Interpretatio habetur etiam apud Athana-
sium ad calcem libri de Synodis Arimini & Seleu-
cia. Pro verbo απηλυθησα codex Savilii ha-
bet επηλυθησα.

In Caput XXII.

Pag. 102. Αδελφοις τοις εν ιλλυρικω καθισωσιν. Hæcepi-
stola Damasi Papæ, nuper edita est in collectione
Romana Lucæ Hoffstæni p. 165. sed titulus episto-
læ aliter ibi concipitur quam apud Theodorum,
hoc scilicet modo: Damasi Valeriani, Vitalia-
ni & ceteri qui ad audiendam causam Auxentii,
exponendamque fidem, in urbe Roma convenerunt,
Episcopis Catholicis per Orientem constitutis in Do-
mino salutem. Ego in annotationibus ad lib. 6.
Sozom. cap. 23 jam monui, errorem esse in col-
lectione Romana, ubi hæc epistola Damasi scripta
esse dicitur ad Episcopos per Orientem constitu-
tos. Consultet igitur Lector Annotationes no-
stras, ne hic repetere cogamur ea quæ illic observa-
vimus.

την αγλαν πισιν υμων. In MS. codice Henrici
Savilii & in editione Basiliensi legitur ημων, quo-
modo etiam scribitur apud Sozomenum in lib. 6.
cap. 23. Nec aliter legit Epiphanius Scholasticus,
ut ex versione ejus apparet.

παιτων υμας κατηγον. In codice Leonis Allatii
& apud Sozomenum deest vocabulum υμας. Quod
tamen necessarium videtur, si in priore membro le-
gerimus την αγλαν πισιν υμων. Certè Epipha-
nius Scholasticus qui priore loco πισιν ημων lege-
rat, υμας hic legit.

A κατακειδου προζηραται. Codex Savilii & P
Basiliensis editio habent προζηραται. Intelligit
autem Damascus Auxentium jam antea ob hæresin
Arianam sæpius damnatum fuisse.

η ει εκ της βυβαιων αγιωτατης επισκοποι. Tota
hæc pericope deest in codice Saviliano & in editio-
ne Basiliensi; nec habetur apud Sozomenum, nec
apud Epiphanius Scholasticum. In Romanata-
men collectione leguntur hæc verba: Majori
nostri cccxviii. Episcopi, atque ex parte sic lego,
Sanctissimi Episcopi urbis Roma dicitur, apud Ni-
caam consilio Concilio, hunc murum adversus ar-
ma diabolica struxerunt. Non igitur sine causa hæc
verba retinenda esse censui. Tantum pro voce
επισκοποι, ex Sozomeno, Epiphanio, ac Theodoro
Lectore, emendavi επηλυκτοι. In quo studiosos
lectores mihi assensuros esse confido. Non enim
Episcopi à sede Romana ad Concilium Nicænum
missi sunt, sed Presbyteri Vito & Vincentius,

In Caput XXIII.

και ως δραγματα μη εχοντα ισχυν. Jacobus Sir-
mundus δραγματα emendavit ex Epistola Athana-
sii ad Afros. Sed videndum, ne Athanasius potius
emendandus sit ex Theodorito. Neque enim in-
telligo, quomodo Arianorum Synodi comparari
possint manipulis vim non habentibus, quasi ma-
nipuli vim habere possint. Itaque magis probò
scripturam codicum nostrorum. Re cæ enim Ana-
norum formulæ comparantur fabulis seu fimen-
tis. Apud Athanasium legitur in singulari ως
δραγμα ισχυν ου ισχυν. Sic etiam in codice Leonis
Allatii scribitur ως δραγμα μη εχον ισχυν.

η τις παρ εκεινων. In editione Roberti Stepha-
ni pag. 105. & in Basil. legitur η τα παρ εκεινων.
Primi Genevenses Typographi τις emendarunt ex
Athanasii Epistola ad Afros. Altera tamen scriptura
tolerari potest. Præcessit enim τα δε εσθησθη
παραχθιντα &c. Paulò post, ubi legebatur η ισο-
λογησαντες, emendavi αμαλογησαντες, ut legitur in edi-
tione Basiliensi, & apud Athanasium.

In Caput XXIV.

Αυτηρις γενόμεν τις πολυμης. Magis placet
D scriptura quam in variis lectionibus ad calcem edi-
tionis suæ exhibuit Robertus Stephanus ex altero
codice regio τῶς τομῆς. Intelligit autem Theodo-
ritus Canonem primum Concilii Nicæni, qui est
de his qui se absciderunt.

εκαλυμμεν. In edit. Basil. excusum est. εκκαλυ-
μμεν adverbialiter, quod magis placet.

την μιν δε εσθησθη. Joachimus Camerarius in
margine versionis suæ lectorem admonuit, scriben-
dum esse δια non δε, quem secutus Jacobus Sirmun-
dus in editione sua δια excudit. Verum uterque falli
mihi videtur. Putarunt enim glorificationem seu
δοξολογίαν, nihil aliud quam verbum illum qui ad
calcem Psalmorum vulgò canit solet: Gloria Pa-
tri & Filio, &c. In qua etiam opinione fuisse vi-
detur Epiphanius Scholasticus: Cum tamen
δοξολογια generaliter dicatur omnis glorificatio,
quæ

quæ tam in fine Psalmodum, quam ad calcem Oratorum & Homiliarum addi solebat à Christianis, quemadmodum discimus ex Basilio Magno in lib. 2. de Spiritu Sancto. Porro in fine Oratorum & Sermonum ad populum, antiqui Patres ferè dicebant d' d', per quem Omnipotentis honor & gloria &c. ut videre est, tum apud Basilium in dicto loco, tum in Opusculis Eusebii Pamphili à Jacobo Sirmundo olim editis. Vide Philostorgium in lib. 3. cap. 13.

ἐν τῆς ἐκκλησίας. Amplector scripturam codicis Allatiani, in quo legitur κατὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἰτεχνάσαστο συναγέρω, Atque ita legit Epiphanius Scholasticus ut ex Interpretatione ejus apparet. Sic etiam edidit Jacobus Sirmundus.

Page 107. ἐν διαδοχῆς ἁδέν. De hoc more antiphonatum psallendi, vide quæ notavi ad Socratem p. 78.

τῶν ἑθελων ἱερασεας. Monachos videtur intelligere. Horum enim multitudinem Antiochix collegit Flavianus, ut scribit Philostorgius in lib. 3. cap. 13.

ἐν τῆς συνηγῆσας. Emendavimus συνηγῆσας ex Manuscriptis codicibus Savilii & Allatii. Sirmundus tamen ἱερασεας edidit, cui favere videtur Epiphanius versio. Sed nostra emendatio longe præstat. Non enim amatores Flaviani & Diodori hic intelliguntur, sed ii qui unà cum illis, rerum divinarum amore flagrabant. Qui cum antea ad Basilicas Martyrum pernoctare soliti essent extra urbem, & illic Psalmos canere, postea hortatu Leontii, in Ecclesiis intra urbem id egerunt.

In Caput XXVI.

Page 110. Πρεσβυτέρων. Huic contentioni occasionem præbuerat Canon septimus Concilii Nicæni, qui Episcopo Hierosolymorum, eum honoris gradum quem ab ultimis temporibus habuerat, jussert conferri, salva tamen Cæsariensi Episcopo Metropolitanæ dignitate. Quo tamen Canone omnis potestas ac jurisdictione servata erat Episcopo Cæsariensi: Hierosolymorum autem Episcopo nihil præter honorem ac reverentiam tributum fuerat.

τοῖς κοινωσις. Rectè Jacobus Sirmundus emendavit τοῖς κοινωσις, quemadmodum scribitur in codice Leonis Allatii, & in altero codice Regio, cujus variantes lectiones edidit Stephanus.

ὁ κέρδιον τῶ συνιδίου. In Manuscripto codice Henrici Savilii hæc adduntur ἐν τῶ βασιλευματων. Quæ licet in reliquis codicibus non legantur, proba tamen mihi videntur, nec rejicienda.

In Caput XXVII.

Κωνσταντινου ἡδ' ἀπο τῆς ἐπιτροπας. Ab his verbis inchoavi caput 27. Basilionsem & Roberti Stephani editionem sequutus. In his enim editionibus caput 27. incipit ab his verbis, nota numerali insignitum, quæ in Basilienfi quidem editione prænotatur capitulo; in editioe verò Stephani adscripta est ad latus. Ipsum autem titulum capitis qui secundo libro præfixus est in Indice Capitulorum, emendavi ex conjectura. Priorem enim partem quæ erat de

A Synodo Seleucena, conjeci in titulum capitis 26. in quo agitur de Synodo Nicæna. Quod quidem rectè & cum judicio à nobis factum esse, ut opinor, negabit. Id enim res ipsa postulabat.

τῶν τῶ θεῖς βαπτισματῶ λειτουργίαν. Hunc locum cum de baptismi Sacramento intellexerunt interpretes. Ego verò de festo Epiphaniorum die malim intelligere, quo Christus in Jordane est baptizatus. Hunc enim diem præcipuo honore colebant Hierosolymitani, eò quòd apud ipsos Christus tinctus fuisset: Eoque die infantes baptizari apud illos solebant, ut legere memini in Typico Monasterii sancti Sabæ, ubi etiam officium illius diei refertur. λειτουργία igitur hoc loco, vel Missam illius diei significat, vel totum Officium. Sic λειτουργίαν usurpat Theodoritus supra in cap. 24. hujus libri pag. 107. Porro ex hoc loco apparet, quam vetusta sit consuetudo sacrarum vestium in Ecclesia.

ζωῶντι δὲ τῆς ἀλιξανδρίαν. Idem de Actio Pag. 112. testatur Gregorius Nyssenus in lib. 1. contra Eunomium, ubi Actii vitam describit; ἐν τῶ τῶ μνηστῆρι ἀναστασι βασιλικῆς διοικησεως τῆς ἀλιξανδρίαν ἐκκλησίας μετατιθίντων, ζωῶντι δὲ τῶ παρβαδονίτη τῶ ἐκείνον λαῶν διασπῶντων, πάλιν ἀλιξανδρείας ἀίτι &c.

κωνσταντινου πολιτῶν ἐκκλησίας ἰουδῆσι. Id factum est Constantio Aug. x. & Juliano Cæsare III. Coss. anno Christi 360. die 27. mensis Januarii, præsentibus Episcopis 72. Mari, Acatio, Georgio, Serra, Uranio, Theodosio, Eusebio, & cæteris quorum nomina recensentur in Chronico Alexandrino. Sed in eo Chronico perperam excusum est μετακλήσεις, confusus in unum duobus vocabulis. Hi sunt Episcopi qui Synodo Constantinopolitana interfuerunt, de qua hic loquitur Theodoritus, & sub quorum præsentia dedicata est magna Ecclesia Constantinopoli, præsentente Constantio, mense Februarii, quemadmodum legitur in eodem Chronico. Neque enim assentior Baronio, qui Synodum C.P. confert in annum Christi 359. Quanquam fateri cogitur, eam in annum sequentem esse propagatam.

In Caput XXVIII.

Σερατ ἢ σέρρα. Rectius in MS. codice Savilii & Allatii & in edit. Basil. legitur σέρρα. Hic Serras & Allatii & in edit. Basil. legitur σέρρα. Hic Serras primus Presbyter fuit Libyæ, tempore Concilii Nicæni, ut docet Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos. Postea verò à Secundo Ptolomaidis Episcopo factus est Episcopus Libyæ una cum Stephano, ut docet Athanasius in libro de Synodis Atimini & Seleucis, & Philostorgius in lib. 3. Fuit autem Episcopus Parætonii in Libyæ, ut testatur Epiphanius in hæresi Semiarianorum, ubi inter Episcopos partis Acacii qui Seleuceno Concilio subscripsérunt, recensentur σέρρας ἐπίσκοπος ἐν Ἀφρικῆς τῆς λιβύης. De Stephano & Heliodoro ac Theophilo vide Philost. Porro σέρρας scribi debet accentu acuto in priore syllaba, ut legitur in editione Basilienfi.

ἀπο τῶ ἀποσδλων μερῶν νῦν. Tres priores voces desunt in codice Leonis Allatii. Epiphanius tamen

men Scholasticus ea verba legisse videtur in suo codice. Sic enim vertit hunc locum: Dicebat enim eum asperiora presumere, atque dixisse, quoniam ea qua Deus habentis celasset Apostolis, revelata sibi met affirmaret. Quae quidem interpretatio rectior mihi videtur quam illa Christophorsoni ac Sirmundi: Deum sibi ea revelasse qua ab Apostolicis usque temporibus occultarant.

μὲν τὰ τῶν μαριθεῖς. In edit. Basil. legitur μὲν τὰ τῶν μαριθεῖς levi discrimine.

συμπιεῖσθαι μετὰ τοῖς. Hanc vocem corruptam esse suspicor. Neque enim hoc verbum eo sensu usurpatum usquam legi. Ac fortasse scribendum est συμπιεσθῆναι. Verbum enim συμπιεσθῆναι, eo sensu frequenter occurrit in Veterum scriptis. Atque ita legisse videtur Epiphanius, qui sic vertit: Veruntamen nos multa longanimitate desenti, multo tempore sustinimus eos, &c.

Pag. 115. διὰ φιλαθροπίας ἀνθρώπων. Rectius in codice Savilii legitur διὰ φιλίας. Quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus. Atque ita etiam scriptum habebat alter codex regius, cujus varias lectiones edidit ad calcem Robertus Steph.

ἵπτοι φροντισάντες. Pro his verbis integram pericopen addidimus ex codice Leonis Allatii & ex altero codice Regio cujus variantes lectiones in calce editionis suae Stephanus excudit. Totus igitur locus ita legi debet: ἡ φιλία ἀνθρώπων, ἡ κακότης τῆς ἀκλήσιας, ἡ τῆς πρὸς ἡμᾶς φιλίας φροντισάντες, τότε &c. Ita certe legit Epiphanius. Scholast. ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: Si vero sine poenitentia permanerent, amicitiasque hominum regulis Ecclesiae & concordia nostra praeponerent, tunc eos &c.

In Caput XXX.

Pag. 117. Περὶ τῶν ὀμμάτων ἡ παρέρχον. Hujus loci emendatio debetur codici Leonis Allatii, in quo legitur ἡ παρέρχον. Quomodo etiam edidit Jacobus Sirm.

Pag. 118. ὑπερβολὸν τὸ γράμμα. In MS. codice Savilii & in edit. Basil. legitur ὑπερβολὸν, rectius procul dubio. Nam βλάβος Graece significat ἕνεκεν ἀπώλειαν, ut testatur Hefychius. Paulo post ex eiusdem codicibus emendavi σφοδρότατην ἕσαν τὴν προσβολάν, cum antea in genitivo legeretur σφοδρότατης &c. Sed & codex Allatii emendationem nostram confirmat.

πὲρ ῥώμην καὶ ὄρεγον. Rectius in MSS. codicibus Savilii & Allatii legitur ῥώμην, & paulo post προακμῆτι, in eiusdem codicibus scriptum est ἀκρίτη. In Basilienfi autem editione legitur ἀποκρίτη.

τὸν βίον ἰσχυρῶν. Multipliciter hic fallitur Theodoritus. Primum enim duas obsidiones urbis Nisibene inter se confundit. Deinde tempus obsidionis illius quam hic describit, perperam assignat post Synodum Ariminensem ac Seleucenam, id est post annum Christi 359. Atque hunc duplicem errorem Theodoriti jam pridem notavit Dionysius Petavius in annotationibus ad Orationem primam Juliani Imp. Tertius error est Theodoriti à Petavio minime animadversus. Secundam enim obsidionem Nisibis, Jacobi Nisibeni Episcopi precibus solutam esse dicit: Cum tamen eo tempore quo secunda ob-

sidio Nisibis facta est sub Constantio, id est anno Christi 350. non Jacobus, sed Vologesus esset Nisibene urbis Episcopus, ut docet Auctor Chronici Alexandrini. De tribus autem obsidionibus urbis Nisibene sub Constantio, vide quae notavi ad lib. xx. Ammiani Marcellini pag. 181.

In Caput XXXI.

τὸ ἐπιμαρτυρῶν. Primus sermo quem Meletius pag. 119 habuit ad populum Antiochenum, refertur ab Epiphanius in haeresi Semarianorum cap. xxxi. Ubimulta subiungit de Meletio, & quodnam fuerit hominum ejus aetatis de illo iudicium.

τὴν ἐν τῇ καλκιδεῖ παλαιᾷ. Supplendum πόλει. Pag. 120 Antiochia enim ex multis urbibus constabat, ut ex Libanii Antiochico jam supra notavi. Harum una vocabatur παλαιὰ quae scilicet primum constructa fuerat. In ea regione urbis Antiochie sita erat Ecclesia quam Theodoritus Apostolicam vocat, id est ab Apostolis fundatam, in qua Petrus Apostolus primum resederat. Unde Ecclesia illa etiam παλαιὰ dicta est, tum quod ipsa esset vetustissima ac veluti Mater caeterarum: Tum quod sita esset in regione urbis ita cognominata. Certè auctor Chronici Alexandrini Ecclesiam illam παλαιὰν vocat, ubi agit de reditu Meletii regnante Juliano. Athanasius quoque in Epistola synodica ad Antiochenos, Ecclesiam illam sic appellat.

πριανόντα μιν γὰρ ἔτη. Eustathius Episcopus Antiocheno exutus est anno Christi 330. ut observavi in annotationibus Eusebianis pag. 135. Post ejus depositionem, scribit Theodoritus Catholicos Arianis permixtos mansisse, nec se ab eorum communione separasse per annos 30. donec pulso Meletio Euzoio Arianus Antiochenam sedem occupavit. Id factum est anno Christi 361. Nam Meletius anno Christi 360. ad Antiochenam sedem translatus fuerat, si Baronio credimus. Verius enim nihil videtur hæc Meletii translatio conferri posse in annum Christi 361. Quippe Meletius pulso Eustathio, Episcopus Sebaſtie factus est in Synodo Constantinopolitana anno Christi 360. ut supra notavi ex Chronico Alexandrino. Nec verisimile est eodem anno translatum illum fuisse ad sedem Antiochenam, aut eodem anno duas magnas Synodos fuisse celebratas, Constantinopoli scilicet & Antiochia. Certè Socrates in lib. 2. diferte scribit, Antiochenam Synodum cujus hic meminit Theodoritus, celebratam fuisse Tauro & Florentio Coss. id est anno Christi 361. Porro Theodoritus, tam translationem, quam depositionem Meletii junctim in hoc capite retulit, eo quod modicum temporis spatium inter utramque intercessisset. Causam autem depositionis seu pretextum potius, refert Hieronymus in Chronico, & Epiphanius in haeresi Semarianorum, quod scilicet Clericos ab Eudoxio depositos in communionem suscepisset.

In Caput XXXII.

τὸν ἰσχυρῶν ἕλεγχον. In Manuscripto codice Savilii scriptum est ἰσχυρῶν. Codex vero Leonis Allatii habet ἀνάγκωσεν.

HEN.

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM TERTIUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ THEODORITI.

In Caput III.

Pag. 127. K Αἰ πελαγῶν καὶ θορῶν. Malim legere. Nam παλαγῶν Græcè telum significat, sic dictum ὄσιον ἢ πάλλει quod est vibrare. Ferritamen potest vulgatalectio. Nam & πάλτιος jaculum significat teste Esichio. Unde & καταπέλτης bellica machina videtur dicta.

ἀμύητοι γὰρ συμπολεμεῖν. Hanc Theodoriti narrationem de Constantio, valde suspectam habeo. Quomodo enim Constantius milites in exercitu habere noluisse sacro lavaero minime tinctos, cum ipse eo tempore nondum esset baptizatus. Etenim diu postea, cum adversus Julianum expeditionem suscepisset, Antiochiæ baptizatus est ab Euzoio Episcopo.

In Caput IV.

Ὁ δὲ τῆς Ἰταλίας. Rectius in edit. Basil. excusum est plurali numero ἢ οὐ τῆς Ἰταλίας, licet Hilarius non ex Italia, sed ex Galliis fuerit Oriundus.

ἐν τῇ καλλιμένη παλαιᾷ. Eiusdem loci mentionem facit Theodoritus in lib. 2. historiæ cap. 31. ubi notavi Ecclesiam quoque ex loco in quo sita erat, ita cognominatam fuisse. Certe Auctor Chronici Alexandrini id disertè testatur, de Meletii reditu ita scribens: ἄνωγε δὲ μελίτιος ἡ ἐπίστασις καὶ ἰτέροις κακοῖς καθηρημένοι, ἰσχυροῦν ἐν ἀντιοχείᾳ τῶν παλαιῶν ἤρπασαν ἐκκλησίαν, συνδραμύτων αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐν τῷ κλήρῳ καθαιριδιόντων ἐπίσημοις ἑαυτῶν ἀρχαῖς συνόδου. ἐκ δὲ τῆς μαλίστα καὶ διοχρήσασθαι προεβούλευσαν, ἢ ἄλλων πλείων συντρέχων, καὶ βεβαίως λαϊκῶς ἐν ὑπὸ βίσει αὐτῶν. ἐστὶν δὲ πολλὴ προίαν, καὶ ὑπεροχὴν λυπηθεὶς μελίτιος πρὸς τὸ μελίτιον, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ ἀριστῶν γέλωτος καὶ αὐτὴν ἀφ᾽ ἑαυτῶν συνεσχάτο &c. Quem locum quia Interpres non intellexit, hic Latine conversum apponam: Ita ergo Meletius qui ob impietatem & alia crimina depositus fuerat, Antiochiam reversus, veterem Ecclesiam per vim occupavit; adjunctis illi Clericis qui jam antea legitime depositi fuerant à S. Synodo. Inter quos præcipuus erat Diogenes ex Presbytero, præ reliquis omnibus concursans & partes adjuvans. Et Vitalis Laicus, qui semper fraudes atque imposturas

A exercuerat. Hic ulterius progressus, ad extremum offensus Meletio, ab illo sese abrupit, & hæresin ipse quoque ridiculam condidit. Sunt hæc optimæ notæ, & ex veteri quodam Auctore descripta, qui Meletio haud quaquam favebat. Ac nisi me fallit opinio, Arianus fuit Scriptor ille, ex quo collector Alexandrini Chronici hæc desumpsit. Nam ut superius observavi, Leontium Antiochenum Episcopum mirificè prædicat, quem tamen constat Arianum fuisse.

τὰς λοιπὰς ἐπιπέλων τὰς βίβλας. Hinc Athanasius Meletianos vocat τὰς ἐν τῇ παλαιᾷ συναγωγῇ, distinguens eos ab illis qui erant sub Paulino, id est ab Eustathianis, ut videre est in ejus Epist. Synodica ad Antiochenos pag. 575. & 576.

B

In Caput V.

Πότε γὰρ ἐκδόθηοντα ἔτι. Baronius ad annum Christi 408. cap. 31. ait, corruptos esse hoc loco Theodoriti codices. Neque enim quinque & octoginta annorum spatium durasse id dissidium Ecclesiæ Antiochenæ, sed quinque tantum & quadraginta. Cœpisse enim ait hoc schisma ab ordinatione Paulini, quæ facta est anno Christi 362. Sed pace maximi viri dictum sit: Non ab eo tempore dissidium illud orditur Theodoritus, sed ab ipsa depositione Eustathii, quæ facta est regnante Constantino, anno Christi 336. ut notavi ad cap. 31. lib. 2. Ab illo enim tempore Eustathiani separatos conventus habuerunt. Neque enim audiendus est Theodoritus, qui in dicto cap. 31. lib. 2. scribit post depositionem Eustathii, sanioerem Ecclesiæ partem, id est Orthodoxos per annos 30. patienter tulisse Arianorum perfidiam, mutationem aliquam temporum opperientes. Postquam verò Meletium pelli in exilium, & Euzoium Arianum in sede Antiochena collocatum viderunt, tum demum ab Ariamis discessisse, & seorsum in Palea conventus habuisse. Id quidem verum est de Meletii Sæctatoribus; qui licet cum Ariamis initio communicassent, post depositionem Meletii se ab eorum communione abjuxerunt. Eustathiani verò jam antea sese ab Ariamis separaverant, & seorsum Collectas agebant, ex quo Eustathius per fraudem & calumniam Arianorum, exutus fuerat Episcopatu, ut ipse testatur Theodoritus in lib. 1. cap. 22. Notabit



igitur lector errorem Theodoriti, qui in Meletium nimis propensus, sanam Ecclesie partem appellat Sectatores Meletii. Sic enim in cap. 31. l. 2. Et in hoc capite vocat eos τὰς τῆς ἰουστινιανῆς ἀντινομίας. Quasi id solis conveniret Meletii Sectatoribus, nec commune illis esset cum Eustathianis. Ex his igitur apparet, dissidium illud Antiochenis Ecclesie ceptum esse à depositione Eustathii, id est ab anno Christi 330. vel certe 329. Cuius octogintaquinque annos addideris, fiet annus Christi 414. aut 415. quo Alexander Antiochenis Episc. Eustathianòs reliquo Ecclesie corpori adjunxit. Quo posito, Alexandri Antiochenis obitus non anno Christi 411. ut vult Baronius, sed ferius contigerit necesse est.

ἰουστινιανῆς εὐλόγησι. In codice Savilii & in editione Basiliensi legitur ἐδὲξαντο.

In Caput VII.

Pag. 130. Ἐν τῇ κωνσταντίνῳ. Epiphanius Scholasticus legit κωνσταντίνῳ quod magis probo. Vulgatam tamen lectionem confirmat Auctor Chronici Alexandrini in rebus gestis Juliani.

διούσω τῷ ἄνδρῳ. Rectius in editione Basiliensi legitur τῷ ἄνδρῳ. Quomodo etiam legitur apud Epiphanius Scholasticum. Est autem ἄνδρῳ idem quod Androgynos, ut testatur Suidas. Quod quidem Baccho egregie convenit, quem Androgynum fingunt fabulæ Poetarum. Dicitur etiam ἄνδρῳ per duplex, ut scribitur apud Philostratum in vita Aliani Sophista.

τῶν πῆ: θράκας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Jacobus Sirmundus Præsidem Thraciæ vertit, dissimulato vocabulo τῆς ἀρχῆς, quod tamen minime otiosum est. Multæ enim erant provinciæ Thraciarum, quarum singulæ suum præsidem habebant. Tota verò Dicesis Thraciæ, uni parebat Vicario, sub quo erant provinciæ infra scriptæ. Europa, Thracia, Hæmimontus, Rhodopa, Mœsia secunda, & Scythia, ut docet Notitia Imperii Romani.

Pag. 131. δούτω δὲ τὸν δρῶτα. Verbum δρῶτα deest tam in editione Basiliensi, quam in editione Roberti Stephani. Et à Genevensibus Typographis adjectum est ex libro Christophoroni. Certè in MS. codice Henrici Savilii idem verbum legitur hoc modo δρῶτα δούτω δὲ τὸν ἀναγκάζοντες.

In Caput XI.

Pag. 134. τῶτον ἤροντό τινος. Totam hanc historiam desumpsit Theodorus ex Rufini lib. x. historiæ Ecclesiasticæ, ubi Rufinus ipse testatur, id se ex Theodoro sciscitatum esse.

In Caput XII.

Ἰουλιανὸς δὲ τῆς ἰουστινιανῆς ἰπάρχῳ. Malè Epiphanius & reliqui Interpretes Præfectum Orientis vertunt. Quin & Sirmundus, ut rem apertius exponeret, præfectum Prætorio Orientis interpretatus est. Atqui Julianus avunculus Imperatoris Juliani, non Præfectus prætorio, sed tantum Comes erat Orientis, ut docet Ammianus Marcellinus in lib. 23. initio, ubi de ejus obitu scribit.

A ἰλπίδιος δὲ. De hoc Elpidio loquitur Libanius in Oratione pro Aristophane Corinthio pag. 28. ubi amicos & suffragatores Aristophanis enumerat, præcipuos amicorum Juliani. Ac primò quidem Maximum & Priscum Philosophos: Deinde verò Elpidium ac Felicem. Ac de Elpidio quidem ita dicit: ἰλπίδιος δὲ, ὃν κτ' ἴσους μὲν λίσσεται συμβαίνει τοῖν ἀνδρῶν. τῆ δὲ ἴσους τὸ θεῖον σπένδῃ τῷ θεῷ σὲ φίλῳ μάλιστα αὐτοῖν ἰσῆναι &c. Id est: Sed neque Elpidius, qui quantum quidem ad sapientiam pertinet, inferior est Maximo & Prisco: Siquid verò erga Deos, & amore erga te, illi est similis &c.

κείμενα ἰσῆναι. Scribendum est ἰσῆναι, ut legitur in MSS. codice Savilii & in edit. Basil.

B

In Caput XIII.

Ἀποφύσσεως κέσση. Postrema vox deest in editione Basiliensi & in MS. cod. Henr. Savil. profusque superflua mihi videtur.

In Caput XIV.

Τῆς παρ' αὐτῆς κερυτομένης. Codex Savilii Pag. 136 scriptum habet παρ' αὐτῶν, vulgata tamen scriptura rectior videtur.

εἰς τὴν καμάραν καθίστα. Epiphanius Scholasticus & Christophorus Cameram interpretati sunt. Camerarius verò & Sirmundus Conclave, Ego verò Basternam potius intelligi crediderim, quæ lectica erat matronarum. Erant autem Basternæ recte in modum Camerarum. Unde Hieronymus caves Basternarum vocat. Ait igitur Theodorus, matronam illam collocaisse secum in cubiculo juvenem illum, & ad Meletium episcopum deduxisse. Quod si καμάραν cubiculum interpretaris, non video cur matrona illa juvenem muliebri habitu indutum secum in cubiculo sedere jufferit.

C

In Caput XV.

Παρήναια τερρον, in edit. Basil. legitur παρήναια τερρον, levi discrimine.

πικραιτέρου. Rectius in MS. codice Savilii & in editione Basiliensi legitur πικραιτέρου. Tractum id nomen est ab Alexandri Magni militia, qui honoratioribus equites ἐπίτρος vocari instituit, pedites verò πικραιτέρου, ut docet Anaximenes apud Harpocrationem. Quamquam in Harpocrationis Lexico corrupte scribitur πικραιτέρου. Porro de his militibus, Juventino & Maximo, extat Homilia Joann. Chrysost. Vide etiam quæ notavi ad lib. 22. Amm. Marcellini pag. 229.

τῶν ὁμοσηματίων ἐκείνων. Mallem scribere ἐκείνων. Quam lectionem in versione mea sum secutus. Atque ita legisse videtur Epiphanius Scholasticus.

D

In Caput XVI.

τῶν ἐν τῷ δὲ ὀξίωματι. Codex Savilii scriptum habet δὲ ὀξίωματι. Basiliensis autem editio ὀξίωματι. Mihi scribendum videtur δὲ ὀξίωματι. Eundem errorem supra notavi in lib. 2.

τῶν

Pag. 139. τοῖς γδ στρατιωτικῶν καταλόγοις. Hanc Juliani A fraudem adversus milites Christianos perstringit Gregorius Nazianzenus in priore invectiva adversus Julianum pag. 84. editionis Parisiensis. Ubi etiam narrationem illam subjungit de quibusdam militibus Romanis, qui cum aurum accepissent à Principe, & thus imprudentes adolevissent; agnito postea scelere suo, aurum ad Principis pedes projecerunt. Quam rem refert Theodoritus in capite sequenti.

παρεπίθου. Magis placet scriptura quam in editione Basiliensi reperi, παρεπίθου.

In Caput XVII.

Pag. 140. Ἐπιφανῶς. Hic videtur esse Romanus Tribunus Scutariorum, qui cum Vincentio item Tribuno in exilium missus esse dicitur à Marcellino in lib. 2. pag. 222.

κακομήχανος. In Manuscripto codice Savilii & in editione Basiliensi legitur κακομήχανος.

In Caput XIX.

Pag. 141. Ἰωάννης γδ ὁ ἐν ἀποστολίᾳ. Auctor Menologii Joannem Chrysostrum hic à Theodorito designari credidit. Sic enim scribit: Die 9. mensis Octobris sancta Publia, imperante Juliano, in urbe Antiochia, probitate morum celeberrima, viri sui consuetudine paucos annos usque peperit fructum Deo dignum, admirabilem illum Joannem cognomento Chrysostrum. Verum Baronius ad annum Christi 362. cap. 133. reprehendit Auctorem Menologii, & alium quam Joannem Chrysostrum hic intelligi existimat. Nam mater Chrysostrum Anthusa dicebatur, non Publia; nec anus erat eo tempore, ut rectè probat ibidem Baronius. Deinde quod ait Theodoritus, Joannem hunc Publiæ filium, diutissime Archipresbyterum fuisse Antiochia, id non convenit Joanni Chrysostrum. Neque enim hic admodum diu Presbyter fuit Antiochenis Ecclesiæ. Porro Henricus Savilius ad latus sui codicis hoc loco ista annotarat: Hunc Chrysostrum fuisse quidam falso opinantur. Joannem igitur hic intelligo eum qui postea Episcopus Apamiæ à Meletio ordinatus est, ut refert Theodoritus in lib. 5. c. 4.

τιοὶ τδ σερμούνδου. Jacobus Sirmundus edidit τιοὶ D nescio quos codices secutus, nostri enim nihil mutant.

In Caput XX.

Pag. 142. Συναπίστασι ἀρχοντα. Alypium intelligit, teste Ammiano Marcellino in lib. 23. initio.

ἢ ἀμας ἢ κορινθίαις. Basiliensis editio scriptum habet ἢ ἀμας ἢ κορινθίαις. Quod magis probo.

Τῶν παντῶν ἀμύκτων. Gentiles intelligo. Hi enim penitus divinarum Sacramentorum expertes

sunt. Ait igitur Theodoritus, ejusmodi fuisse hunc terræ motum, ut etiam eos terreret qui verum Deum non agnoscebant; nedum Judæos qui non sunt penitus ἀμύκτοι.

In Caput XXII.

τῶν γδ αὐθῆτι πολιτευομένων. Curiales seu Decuriones à Græcis dicuntur πολιτεύοντες seu πολιτευταί, ut jam pridem notavi in Commentariis ad Ammianum Marcellinum. Mirum est tamen interpretes in hujus vocis interpretatione omnes lapsos esse, præter Epiphanium Scholasticum qui hunc locum ita vertit: Is enim nobilis erat, & ejus B civitatis curia præsidebat.

ὁ ζῆλος ἀπίσθη. In codice Savilii & in editione Basiliensi legitur ἀπίσθη.

τῶς ἐν τέλει ἢ ἀξιωμασι. Rectè Epiphanius Scholasticus hunc locum interpretatus est hoc modo: Cumque venisset in Berythum, nobiles & honoratos convocavit ad prandium. Reliquos interpretes nihil moror, qui hæc nullatenus intellexerunt. Unum tamen est quod in Epiphanii versione non probo. Nobiles enim vertit τῶς ἐν τέλει, cum Decuriones potius vertere debuisset. Certè Decuriones & Honorati sæpe junguntur in vetustis inscriptionibus, ut notavi ad Ammianum Marcellinum. Cæterum hoc loco codex Savilii & Basiliensis editio scriptum habent τῶς ἐν τέλει ἢ ἀξιωμασι, ut & supra in capite 16.

In Caput XXV.

Ἄλλοι δέ τινα. Non dubito quin scribendum sit Pag. 146. disjunctis vocabulis ἄλλοι δέ &c. sequitur enim ἰδὲ &c.

ἄλλοι ὅτι ὄς. Hunc locum Sirmundus in editione sua ita excudi jussit ἄλλοι ὡς τὸ δέδρακε τδ θεῖο πύματδ γερωνὸς ὑπεργός. Nostri tamen codices nihil mutant.

In Caput XXVIII.

τῶν ἀπτοχίων θήσω φωνῶν. Sirmundus hunc locum ita edidit: τῶν ἀπτοχίων θήσω φωνῶν quemadmodum legitur in altero ex codicibus Regii, ex quo varias lectiones Robertus Stephanus excerpit; nisi quod θήσω habet Regius codex. In editione Basiliensi sine præpositiva particula legitur hic locus τῶν δὲ ἀπτοχίων θήσω φωνῶν.

τδ ἄξιον λήθης Ἰουλιανόν. In Manuscripto codice Henrici Savilii scriptum est τδ ἄξιον λήθης Ἰουλιανόν, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus; nisi quod postremam quoque vocem expunxit.

ἐκεῖνδ ἴση σαφῶς. Rectius in editione Basiliensi legitur εἶδει σαφῶς, εἶδει positum pro ἴδει. Id est norat.

HENRICI VALESII
 ANNOTATIONES
 IN LIBRUM QUARTUM
 HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
 THEODORITI.

In Caput I.

Pag. 151. Τοῖς ἀγῶσι τοῖς μείζοσι. Id est in certaminibus pro fide. Hæc enim certamina graviora sunt certaminibus bellicis.

ἢ τὰ χεῖρα. Quam hic mutationem intelligat, obscurum est, utrum mutationem fidei & religionis, an mutationem suffragiorum. Malim tamen mutationem religionis intelligere. Nam milites Romani à Christiana religione ad Gentilium cultum desciverant, regnante Juliano.

μαθήμασιν ἰουδαίσι. In Manuscripto codice Savilii, & in editione Basilienfi legitur μαθήμασιν ἰουδαίσι.

In Caput II.

Pag. 152. Τῆς πολιμίας ἐξίβαλι. Verbum ἐξίβαλι non convenit huic loco. Restituendum itaque mihi videtur ἐξέλασι. Certè Interpretes hunc locum ita vertunt, quasi legissent ἐξέλασι.

γραφήσιν αὐτῶν ἐπιγράφων. In editione Basilienfi legitur γραφήσιν αὐτῶν ἐπιγράφων. Quod mihi quidem videtur elegantius.

In Caput III.

Ἐπιστολὴ συνοδική. Baronius ad annum Christi 363. c. 132. hanc epistolam ab Athanasio scriptam esse existimat Alexandria in Synodo Episcoporum totius Ægypti, quos Athanasius, accepto Joviani Imperatoris edicto, statim Alexandriam evocaverat. Quæ quidem conjectura admodum probabilis est. Suspicio tamen hanc epistolam scriptam esse ab Athanasio Antiochiæ, quo unà cum aliquot Episcopis Ægypti ac Libyæ se contulerat, ut Jovianum Imperatorem illic salutaret. Cumque Imperator Jovianus regulam fidei ab illo & à reliquis Episcopis flagitasset, ut testatur Gregorius Nazianzenus in oratione funebri de laudibus Athanasii, Athanasius collatione habita cum Episcopis Ægypti ac Libyæ qui ipsum comitabantur, epistolam de fide scripsit ad Jovianum. Conjecturam nostram confirmat titulus ipsius epistolæ, qui sic habet: ἀθανά-

σιος ἡ δὲ λοιποὶ ἐπίσκοποι, δι' ἰδόντες ἅμα ὁμοῦ πάντων ἢ ἀπὸ τῆς αἰγύπτου, &c. Id est: Athanasius & reliqui Episcopi qui venerunt ex persona omnium Episcoporum Ægypti, &c. Sic enim interpretanda sunt hæc verba. Malè Christophorus ita vertit: Athanasius & reliqui Episcopi, qui nomine omnium Ægypti, Thebaidis & Libyæ Episcoporum, in unum convenerunt. Quæ Christophori interpretatio imposuisse videtur Baronio. Atqui non hoc dicit Theodoritus, Episcopos illos in unum convenisse. Neque enim in Græco est δι' ἰδόντες, sed tantum δι' ἰδόντες. Quo verbo significatur, Episcopos illos qui cum Athanasio erant, missos fuisse ab universis Episcopis Ægypti ac Libyæ, ut pro Athanasio testimonium redderent apud Imperatorem Jovianum. Etenim Ariani qui Alexandria degebant, legatos suos miserant Antiochiam, qui Athanasium coram Joviano Principe accusarent, ut constat ex libello precum eorundem Arianorum, qui editus est in secundo Tomo operum Athanasii. Ad eos igitur refutandos, Episcopi Ægypti quosdam ex suo numero Antiochiam miserunt, qui pro Athanasio testimonium dicerent coram Joviano.

καρδίας ἐχθρῆς. In codice Savilii & in editione Basilienfi legitur ἐχθρῆς, quomodo etiam legit Epiphanius Scholasticus. Apud Athanasium tamen scribitur ἐχθρῆς. Posterior autem pars hujus periodi in vulgatis Athanasii editionibus desideratur: Eamque Baronius adjectam esse existimat ab Ariano quopiam, qui Athanasium irridere vellet tanquam falsum Vatem. Neque enim Imperium Joviani diu stetit. Mihi tamen nihil hic adulterium ac suppositum videtur. Nec vituperandum dicitur est Athanasium, si Jovianus non tot annos in principatu vixit, quot Athanasius cum vivere optaverat.

ἀρίστως ἢ χριστιανῶν. Forte scribendum est ἀρίστως, id est, divisionis ac dissidii in Ecclesia Catholica Authores fuerant.

ὅτι ἀγίοι τελεοδόντες. Veri etiam potest in hac enim baptίζεσθαι σαυτοῦ, &c. Nam τελεοδόντας est baptizari, ut monui in Annotationibus Eusebianis pag. 253.

ἀδελφῶν γινωσκόμενοι. Primam vocem Genevenses Typographi adjecerunt ex Christophori vertione & ex libro Athanasii. In cunctis tamen

tamen nostris exemplaribus non habetur, nec in A versione Epiphani Scholastici.

τῆς ἐκ αὐτῶ πλὴν ἐκ νικαίας. In vulgatis Athanasii editionibus hic locus aliter legitur : Sed ex Theodorito emendandus est. Duo enim genera Ariatorum hic perstringit Athanasius, quorum alii vocem ἰσοέσιον penitus rejiciebant, Filium Dei ex nihilo creatum asserentes : Alii verò admittebant quidem τὸ ἰσοέσιον, sed perperam interpretabantur, nec Spiritum Sanctum Deum esse credebant; cujusmodi erant Macedoniani. Idem testatur Gregorius Nazianzenus in oratione funebri de laudibus Athanasii, loquens de libello fidei quem scripsit ad Jovianum Aug.

Pag. 154. Ἰσοῦ ἡριανόσιον ἔκαλε ἔκ τῶ ἡρισκίον. In vulgatis editionibus Athanasii numerus Episcoporum non habetur. Certè numerus ille trecentorum decem & octo Episcoporum qui Nicææ in unum convenerunt. licet ab antiquis Patribus traditus reperitur, apud Athanasium tamen, si bene memini, nusquam integer legitur. Nam in epistola ad Solitarios pag. 854. ait, Nicæam convenisse Episcopos plus minus trecentos.

In Caput IV.

Pag. 155. Ἰσοκαίωσεν. Pessimè Christophorus hunc locum interpretatus est hoc modo : Cognitio Imperatoris quam de rebus divinis imbiberat. Atqui non hoc dicit Theodoritus; sed Jovianum acceptis Athanasii litteris, legem tulisse qua Nicæna fides confirmabatur. Si quis tamen sensum Christophoroni sequi maluerit, non magnopere repugnabo : Præsertim cum Jovianus nullam legem tulerit de religione; sed unicuique colendi pro arbitrio suo numinis liberam reliquerit facultatem, ut docet Theodorus in oratione ad Jovianum.

ἡ νόμος ἕτηρον ἔγραψα. Hæc est secunda constitutio Joviani pro Ecclesiis. Prima enim ejus constitutio fuerat de Episcopis ab exilio revocandis, & in sedes suas restituendis, ut legitur in cap. 2. hujus libri.

τὸ σπριτωέσιον. Hic locus prava interpunctione deformatus est. Sic igitur eum distinguendum puto : τὰς ἐκφορὰς, τῆς κωνσταντινουπόλεως τὸ σπριτωέσιον, &c. quam distinctionem ipse confirmat Theodoritus in libro primo cap. II.

In Caput V.

Pag. 156. αὐξάνειν γὰρ. Nullum hic ordinem temporum servat Theodoritus, nam cum res à Valentiano Aug. in Ecclesia gestas dicere aggrediatur, qui regnare cepit anno natalis Domini 364. ab Auxentii morte & Ambrosii ordinatione eas orditur, quæ facta est anno Christi 374. decem annis integris post exordium principatus Valentiani.

ἡμῶν τῶν ἐσπουδισμένων κεφαλῶν. Solebant olim Christiani occurrentibus Episcopis caput submittere, ut ab iis benedictionem acciperent. Cujus moris multa supersunt vestigia in veterum libris. Primo enim Hilarius in libro contra Constantium

ita scribit : *Osculo Sacerdotes excipis, quo & Christus est proditus; caput benedictioni submittis, ut si dem calcei. Convivio dignaris, ex quo Judæus ad prodicionem egressus est. Censum capitum remisit, quem Christus ne scandalo esset, exsolvit.* Philostorgius in Historia Ecclesiastica scribit Leontium Tripoleos Episcopum cum reliqui omnes Episcopi Eusebiam Augustam, uxorem Imperatoris Constantii adirent, eamque ex more adorarent, nunquam adduci potuisse ut eam inviseret, nisi ea conditione ut Augusta venienti ipsi assurgeret, & caput submitteret, postulans ut benediceretur. Verba Philostorgii refert Suidas in Leontio. Simile est quod scribit Marcus Diaconus in vita Porphyrii Gazensis Episcopi. Eudoxiam Augustam ipsis in Palatium venientibus non semel occurrisse, & priorem ipsos salutasse, atque ut sederent jussisse, & inclinato capite postulasse ut benedicerent. Idem quoque de eadem Augusta testatur Sozomenus in libro 8. cap. 13. ubi de Ammonio loquitur & fratribus Monachis qui Longi dicebantur. Palladius in Dialogo de vita Joannis Chrylostomi, ubi de eo loquitur in exilium proficiscente, ait illum Olympiadi & Pentadiæ ac Salvinae dixisse, ut quicumque sine ambitu eligeretur Episcopus, ei capita submitterent perinde ac ipsi. Nefas hic arbitror præterire insignem locum Joannis Chrylostomi ex Homilia 3. ad populum Antiochenum, ubi de Flaviano Episcopo qui ad comitatum Principis profectus erat, ita loquitur ἀρχὸν ἐστὶν ἡ αὐτὸς, ἡ ἀρχὴν ἐκείνου σεμνότερον. ἡ γὰρ αὐτῶ πλὴν βασιλικῶ κεφαλῶ ἐκείνοι ἔμοι τὰς τῶν φέροντες χειρὶν ὑπέτασαν. De eodem more loquitur Auctor vitæ sancti Fulgentii : *Alter cantibus omnibus quis primo salutaret agnoscedis, quis benedicens caput supponeret.* Denique incertus Auctor quæstionum veteris & novi Testamenti, quæstione 109. nostri autem Sacerdotes super multos quotidie nomen Domini & verba benedictionis imponunt. Sed in paucis effectus est. Est iterum quando meliores se benedicunt. Quamvis enim quis sanctus sit, curvat tamen caput ad benedictionem sumendam. Postremo Honorius & Valentinianus Aug. de accusatione Episcopi, Presbyteri vel Diaconi ita referunt ad veram Præfectum Prætorio : *Audemus quidem sermonem facere solito plus timore capiti, de sanctis & venerabilibus Sacerdotibus, & secundis Sacerdotibus vel etiam Levitis, & eos cum omni timore nominare, quibus omnis terra caput inclinat.*

B
C
D

In Caput VIII.

αὐτοκράτορες μὲν γινώσκονται. Baronius in Annalibus Ecclesiasticis hanc epistolam non à Valentiano Imperatore, ut scribit Theodoritus; sed à Valente potius scriptam esse existimat, anno Christi 365. quo Valentinianus & Valens Consules fuerunt. Sed pace ejus dixerim, dupliciter fallitur, tum in anno quo scripta est hæc epistola, tum in eo quod Valenti eam assignat. Nam cum in titulo qui epistolæ præfixus est, unà cum Valentiniano & Valente Gratianus quoque Augustus

Augu-

Augustus nuncupetur, procul dubio ante annum Christi 367. hæc epistola scribi non potuit. Eo enim anno Gratianus Augustus nuncupatus est, ut constat ex Ammiano Marcellino, & ex Fastis Idatii, Lupicino & Jovino Coss. Argumenta verò quibus Baronius nititur, ut Valenti eam epistolam assignet, refutationem non merentur. Primum enim ait, Valentis nomen in titulo hujus epistolæ præponi; quod est falsissimum, ut ex Theodorito nostro, & ex versione Epiphani Scholastici apparet. Deinde quod ait, res Asiæ Dicoeclesios nihil ad Valentinianum attinuisse, neque id verum est. Etenim ex Ammiano Marcellino didicimus, Valentinianum seniore, licet Valenti fratri Orientis Imperium tribuisset, cuncta tamen pro arbitrio suo esse moderatum; & Valenti inquit Apparitoris, ut Ammiani nostri verbis utar, ei morigerum semper fuisse. Denique quod addit Baronius, Valentinianum tunc fuisse in Galliis, non autem in Illyrico, fateor id quidem. Neque enim Valentinianus relicto Galliis in Illyricum profectus est nisi anno Christi 374. Gratiano & Equitio Coss. ut docet idem Marcellinus. Sed nihil obstat, quo minus in Galliis positus, legatos Illyricianæ Synodi ad se missos audierit. Porro hujus epistolæ Valentiniani ad Episcopos Asiæ meminit etiam Theophanes in Chronico, eamque Edictum appellat.

καροφρυγίας πακατιανής. Ita legitur in omnibus nostris exemplaribus, & apud Epiphanium Scholasticum. Sirmundus tamen post vocem *καροφρυγίας* addidit distinctionem; quasi tres essent Phrygiæ; Phrygia scilicet proprie dicta, Carophrygia, & Phrygia Pacatiana. Sed cum in Veterum libris duæ tantum Phrygiæ nominentur, Phrygia scilicet Pacatianæ, & Phrygia salutaris, malim hoc loco scribere *καείας, Φρυγίας πακατιανής.* Defunt autem hic nomina reliquarum provinciarum Dicoeclesios Asiæ. Quæ si quis scire desiderat, habentur in Notitia Imperii Rom. hoc ordine recensita, Pamphylia, Lydia, Pysidia, Lycæonia, Phrygia Pacatiana, Phrygia Salutaris, Lycia, Caria.

πατήρ & υἱός. Rectius in codice Saviliano & in editione Basiliensi legitur *πατήρ & υἱὸν & ἁγίον πνεῦμα.*

ὅτι ὁ λόγος ἐκλήθη υἱός. Pessime hunc locum vertit Christophorus, cui prava hujus loci distinctio fraudi fuit. Nam post verbum *ἐκλήθη υἱός* apposita est subdistinctio tum in Basiliensi, tum in Roberti Stephani editione. Verum Henricus Savilius & Jacobus Sirmundus eam distinctionem merito expunxerunt. Per *λαϊκοφρυγίας* autem non Ecclesiasticum munus, sed functiones publicas intelligere debemus, à quibus, licet Constantini rescripto immunes declarati essent Clerici, tamen Episcopi Illyrici liberi esse volebant, ut hic testatur Valentinianus: Evangelicum illud sequentes: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Idem infra testatur Valentinianus his verbis *ὅτι τὰ δημόσια κατὰ νόμους ἰσοκομίζεν ἵτασι.*

ὅτι ἀνέκαμιν. Codex Savilius scriptum habet *ὅτι ἀνήκει.* Basiliensis autem editio excusum habet *ὅτι ἡκε*

ἄσπαστα sine i subscripto, optime meo quidem iudicio, id est, *sed ne quis dicat: Veni religio principis.*

τὰ τῆς ἐκκλησίας ὑμῶν. Decreta interpretatur Christophorus, Sirmundus Placita. Ego professionem fidei malim exponere. Sic enim loquitur Imperator initio hujus epistolæ: *ἀπὸ δὲ τῆς ἐκκλησίας ὑμῶν.*

πυθιασθῶν δόκον ἔδειξαι. Vetat hic Valentinianus ne Episcopus Orthodoxos qui Nicenam fidem sequebantur, persequantur ii qui alterius erant opinionis ac sectæ; neve ex eo quod Imperator Valens ipsis favebat, occasione arreptâ, impugnent alios qui non idem cum ipsis sentiebant. Inter quos ait quosdam reperiri viros bonos ac pios & religiosos. Quippe Valentinianus seniore liberam univocis religionis suæ retinendæ potestatem reliquit, quemadmodum testatur Ammianus Marcellinus in libro 30.

ἡμῶν δὲ ἐξηραμίσα τὸ δόκον. Hic locus valde obscurus est. Et Epiphanius quidem Scholasticus ita eum vertit: *Et nos quidem subijcitur ei, qui primus est & novissimus; vos autem vobismetmet ipsis ab alienastis.* Quæ interpretatio meo quidem iudicio ferri non potest. Camerarius vero sic interpretatur: *Nos quidem ordine à primo ad ultimum processimus tractatione nostra; ipsi vero vestimetmet ipsos ab alienastis.* At Christophorus ita vertit: *Nos patientia semper à principio usque ad finem usi sumus; vos contra animi vestri impotentia obsecuti estis.* Cujus interpretationem secutus est ex parte Jacobus Sirmundus: Nam in posterioris membri versione Epiphanium Scholasticum sequi maluit. Mihi videtur verbum *ἐξηραμίσα* hoc loco idem significare quod communicare & commercium habere. Cujusmodi est illud in Evangelio. *Non continentur Judæi Samaritanis.*

μὴ εἰληντὸν αὐτὸν ἀλλῶν. Jacobus Sirmundus in editione sua excudi iussit *μὴ εἰληντὸν* & paulò post *ἐκκλησίας.* Satis audacter, cum manuscripti codices nihil mutent. Quod vero addit Valentinianus, Pilatum ad orientem Solem conversum manus suas lavisse, in Evangelio nostris, quod sciam, non legitur. Itaque suspicor id sumptum esse ex Evangelio secundum Hebræos. Ideo autem Valentinianus hoc videtur adjecisse, quòd Orientales Episcopos alloquebatur, qui erant in Asiæ Dicoeclesi.

μετὰ τὸ πνεῦμα κλημένον. Totus hic locus densis tenebris obvolutus est. Joachimus quidem Camerarius ita vertit: *Ac cum illo confirmatio ad cruciatum patris testamentum ipsius quasi in sanguine Zachariæ.* Christophorus vero ita interpretatus est: *Ne regnantibus nunc nobis nihil hanc emolumentum consecuti, postea unâ cum sceleris exhortatore in ea qua testamentum ipsius sunt, damna incurramus, id quod in Zachariæ sanguine eveniebat.* Eodem fere modo vertit Jacobus Sirmundus. Ego verò quod ad hæc verba attinet *μετὰ τὸ πνεῦμα κλημένον*, assentior Christophorino & Sirmundo, qui sceleris hortatorem interpretati sunt. Idem enim est quod paulò post dicitur

dicit Valentinianus... Sed pro verbo παθῶν, scribendum affirmo παστῶν, quod est conculcare. Alludit enim Valentinianus ad Historiam Zachariæ, qui pauld ante adventum Christi occisus est juxta Altare, ut legitur in Evangelio. Quo tempore conculcatum est Sanctuarium Domini à militibus, qui introgressi in Sanctuarium, Zachariam occiderunt juxta Altare. Porro vestigia sanguinis Zachariæ adhuc sua ætate mansisse tradit Auctor Itinerarii Hierosolymitani, his verbis: In eadem ipsa, ubi templum fuit quod Salomon edificavit, in marmore ante Aram sanguinem Zachariæ ibi dicas hodie fuisse. Etiam parent vestigia clavorum militum qui eum occiderunt, in tota area, ut putes in cera fixum esse.

In editione Basiliensi aliter scribuntur hæc nomina, in hunc modum; ἐπὶ ἀμυγρῆς καὶ κειρωσίου. Apud Epiphanium autem Scholasticum ita leguntur: Hæc præcipuum in Megetio, & in Cacerano, & Damasco, & Lampone, & Brintisio. Et Baronius quidem existimat hos fuisse Presbyteros Ecclesiæ Romanæ. Ego vero libentius crediderim hos fuisse legatos Synodi Illyricianæ, qui ad Valentinianum Imperatorem missi erant, ut gesta Synodi ei significarent. Id enim moris fuit jam inde à temporibus Constantini.

Intelligit Episcopos Antiocheni Concilii quod in encænii celebratum est. Hos enim Patres vocare consueverant Semiariani, ut docet Socrates in lib. 2. sub finem, ubi de Seleuciensi Synodo loquitur.

Pag. 160. Magis placet scriptura codicis Savilianii, in quo legitur... Atque ita edit etiam Jacobus Sirmundus. Vulgatam tamen lectionem confirmat Epiphanius Scholasticus.

Malle scribere, καθὼς ὁ ἰδὸς, &c.

In Caput IX.

Hanc Synodum Illyricianam Baronius in Annalibus confert in annum Christi 365. Verum epistola Valentiniani Imperatoris quam superiori capite retulit Theodoritus, ejus sententiam apertè refutat. In hujus enim epistolæ titulo, Gratianus unà cum Valentiniano & Valente Augustus nominatur. Porro Gratianus à patre Augustus nuncupatus est anno Christi 367, quare non ante hunc annum Synodus ista Illyriciana potuit congregari. Baronium vero, ut ita sentiret, impulit epistola Synodica Concilii Illyriciani hic à Theodorito relata, in qua mentio fit Eustathii Episcopi. Hunc Eustathium Baronius existimat esse Sebastenum Episcopum, qui à Lampsaena Synodo unà cum duobus aliis Episcopis Legatus ad Liberium missus fuerat anno 365. Verum hanc Baronii sententiam refellit Socrates in lib. 4. cap. 12. ubi hanc legationem Eustathii assignat anno Christi 368. Consulat igitur Lector quæ illic annotavi.

Baronius quidem existimat hunc esse Elpidium Romanæ Ecclesiæ Presbyterum, qui unà cum Phylloxeno missus olim fuerat à

A Julio Papa ad orientales Episcopos. Dubitare tamen jure quis possit, utrum hic Elpidius Romanæ Ecclesiæ Presbyter fuerit. Etenim Episcopi Illyrici disertè scribunt, hunc Elpidium à se missum esse ad Asianos. Quod si Elpidius Ecclesiæ Romanæ fuisset Presbyter, & quidem Legatus à Liberio Papa, ut vult Baronius, Episcopi Illyrici nunquam dicerent se illum ad Asianos misisse. Adde quodd Elpidium fratrem suum & comministrum appellant. Quibus titulis Episcopus potius designari videtur quàm Presbyter. Proinde existimo Elpidium hunc fuisse Episcopum Illyrici, quem Episcopi Illyriciani Legatum miserunt ad Episcopos Diocæseos Asianæ, inspecturum, utrum verà essent quæ Eustathius Sebastenus ipse renuntiaverat; Asianos scilicet Spiritum Sanctum Patri ac Filio consubstantialem non credere. Hæc est conjectura nostra de Elpidio. Certè in Manuscripto codice Henrici Savillii, pro προσβυτίην scriptum est προσβύτι. Denique in fine epistolæ ajunt, hunc Elpidium ex suo corpore missum esse ad Asianos ἕνα ἐκ παστῶν, id est, unum ex omnibus electum fuisse qui hanc legationem obiret. Quibus verbis apertè declaratur, Elpidium fuisse ex numero Episcoporum Illyrici. Quod nisi me conjectura fallit, hic est Elpidius Episcopus, ad quem Basilius Magnus scripsit epistolam 322. In ea enim epistola rogat Elpidium Basilius, ut si necessarium judicaverit, tenapus ac locum Concilii indicat, scribatque litteras ad Episcopos ut ad certam diem conveniant. Quod optimè convenit huic Elpidio nostro, qui ab Episcopis Illyrici missus fuerat in Asiam ad rectam fidem stabilendam.

Tria hæc verba desunt in Manuscripto codice Savillii & in editione Basiliensi, nec ea agnoscit Epiphanius Scholasticus.

Verbum κηρύσσειν hoc loco accipitur pro prædicatione sive doctrina. Hoc enim sensu passim usurpatur in reliqua epistola. Vocabulum igitur ῥέρον quod huic verbo jungitur, pro blasphemia seu impietate accipere debemus, quam prædicabant Episcopi Diocæseos Asianæ, Spiritum Sanctum à Dei Patris ac Filii substantia separantes. Porro hic mirari subit, quomodo Eustathius Sebastenus in Synodo Illyriciana accusaverit Episcopos Asiæ, quod de Spiritu Sancto malè sentirent. Ipse enim Legatus erat Macedonianorum, qui Spiritus Sancti Deitatem negabant. Verum Macedoniani eo quidem tempore impietatem suam & blasphemiam in Spiritum Sanctum adhuc tegebant, nec in apertum proferebant. Cæterum, pro vocabulo ῥέρον, libentius hic legerem ἄβρον, id est, probrum.

Jacobus Sirmundus hunc locum aliter distinxit. Expuncta enim virgula quæ post hæc verba apposta est in nostris exemplaribus, ita exposuit hunc locum: Sed necessitas nobis imposita est, ut ad vos miseremus Dominum & comministrum nostrum Elpidium, à Regio Romanorum principatu litteras habentem. In quo Sirmundus videtur secutus

e tus

tus versionem Epiphani Scholastici. Sic enim ille: *Quamobrem necessarium habuimus ad vos destinare Litterarum nostrarum & comministrum Elpidium, a Regio Principatu Romanorum has litteras deferentem.* Verum hæc versio ferri non potest. Nam ἡ βασιλεύσα τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς procul dubio est urbs Roma. Rectius itaque Camerarius & Christophorus hunc locum de urbe Roma exposuerunt. Sed ambiguum est, utrum Elpidius dicatur missus ab urbe Roma, an potius Elpidius ab urbe Roma, id est urbis Romæ Presbyter intelligendus sit. Sic enim loqui solebant tam Græci quam Latini, præsertim cum de Episcopis loquantur.

μὴ δὲ ἰτιροδοξῶν. Jacobus Sirmundus nescio quos secutus codices edidit ἰτιροδοξῶν pessime.

ἢ ὑπόμνησι ἔχοντες. Hunc locum optime interpretatus est Christophorus hoc modo: *Dum hac de re scriberemus ad vos, commonesacti sumus, ut in his nostris litteris scriberemus etiam de Episcoporum institutione.* Quam interpretationem ex parte secutus est Jacobus Sirmundus. Porro Episcopi Illyrici, ut de ordinationibus Episcoporum scriberent, admoniti fuerant ab Eustathio Episcopo Sebasteno; eo quod apud Asianos, ut verisimile est, vitiose fierent ordinationes. Certè hoc malum diu postea in Asia viguisse temporibus Joannis Chrysolomi, docet Socrates, Sozomenus ac Palladius.

ἢ κατασθέντων. Hanc vocem Camerarius de præterito interpretatur tempore, cum tamen de futuro intelligi debeat. Sic supra in hac epistola καταμαθήσονται postum est pro καταμαθήσονται. Rectè ergo Jacobus Sirmundus vertit: *De commissis Episcopi creatis vel creandis.*

τῶν ἐκ τῶν χειρῶν ἀποκρίτων ὑγιῶν. Christophorus quidem hunc locum ita vertit: *Ut si quoquo modo fieri queat, è magistratibus qui Episcopatu functi, probata spectataque fide fuerint, cooptentur.* Quæ interpretatio nullo modo ferri potest. Quid enim sibi volunt ista, ut è Magistratibus qui Episcopatum gesserint, ordinentur Episcopi? Vidit hoc Jacobus Sirmundus. Itaque ut huic vitio mederetur, vocem ἀποκρίτων expunxit, & ὑγιῶν reposuit pro ὑγιῶν ἀυδακτῶν quidem, sed infeliciter. Quis enim unquam ita locutus est Græcè, aut quem sensum habet hæc ejus interpretatio: *Si quidem fuerint ex sano & probato magistratu functi.* Ego vero hunc esse sensum existimo horum verborum, ut si qui Episcoporum jam vita functorum filii reperiantur orthodoxi, ii reliquis omnibus præferantur. Itaque delenda est præpositio ἐκ, ut potè superflua. Sed dicit aliquis quodnam exemplum habeamus hujus rei. Habemus exemplum & quidem illustre in Domino, qui Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus factus est, cum esset filius Demetriani ejusdem urbis Episcopi, ut legitur apud Eusebium in lib. 7. Historiæ Ecclesiasticæ.

σω ὑψὲς ἢ ἀγίῳ πνεύματι. In editione Basiliensi legitur tantum σω ἀγίῳ πνεύματι; quæ scriptura magis placet.

pag. 162. πολυζήτοι. τὸ πλῆμα. Hi & qui sequuntur Episcopi Illyrici, Arianæ perfidiæ assertores erant: Atque idcirco depositi à Synodo Illyriciana. Hæc

porro Synodus habita est sub Pontificatu Damasci Ac nisi fallor, post epistolam Synodicam ab eodem Damaso scriptam ad Episcopos Illyrici, quam supra retulit Theodoritus in lib. 2. & Sozomenus in lib. 7.

ἰσχυμὸν πατρὸς πατρῶν. Epiphanius Scholasticus vertit: *Valere vos optamus Patri & Filio cum Sancto Spiritu.* Quomodo etiam vertit Jacobus Sirmundus. Camerarius vero & Christophorus vertere maluerunt in Patre ac Filio, &c. Veri tamen posset locus hoc modo: *Oramus Patrem ac Filium cum Sancto Spiritu, ut quam divinitus valeatis.*

In Caput X.

Β Ανοήτῳ νόθῳ. Hunc locum resitui ex editione Basiliensi & ex Manuscripto codice Henrici Savillii, redactis in unam duabus periodis, quæ perpetuam divulsæ erant. Emendationem nostram confirmat Theodoritus in lib. 4. hæreticarum Fabularum cap. x.

ἰπεδὸν δὲ τρεῖς. Particulam δὲ expunxit, secutus auctoritatem codicis Henrici Savillii & Basiliensium editionem.

In Caput XI.

Ἐυχίτας. In Manuscripto codice Savillii & in editione Basiliensi scribitur ἐυχίτας. De his plura vide apud Epiphanius in libro de hæresibus, & apud nostrum Theodoritum in libris hæreticarum fabularum.

ὁς ποινῶν. In codice Savillii & in editione Basiliensi legitur ποινῶν. Quod magis probo.

ἢ ἀδελφῶν. De hoc Adelphio Monacho loquitur Nilus in libro ἀπὸ ἀποκρίτων, id est, de voluntaria paupertate. Cujus locum, quia Auctor ille nondum editus est, hic apponam: *ἄλλ' ἐρμηνεύει ἀγίῳ δίδωκεν ἀδελφῶν τὸ θεῖον ἀσφάλειαν, τοῖς δὲ ἀδελφῶν τῆς μέσης τῶν ποταμῶν ἢ ἀλιζάνδρῳ ἢ ἀποκρίτων ἢ βασιλευμένῳ κωνσταντινέσῳ ἢ δολωμένῳ ἢ ἀρχιεπίσκοπῳ ἀποκρίτων, ποικίλοντα ἢ ἀδελφῶν ἐκνεύσει, τὸ διαπαντός δουκὲν προσκαρτερεῖ τῆς εὐχῆς πεποιημένοι, ἢ τοῖς παισὶ ἢ ἀνδράσι προσκαρτερεῖ ἰτιλῶν ἢ ἰσχυμῶν τῶν σώματι, ἢ ταυτῶν ποικίλοντα καταλύσαι πόνοις, νομοθετήσασιν τὸ μὴ ἰσχυμῶν τῶν ἀποκρίτων ἢ τὰ παρὰ αὐτοῖς ἰσχυμῶν, ἢ τῶν ποικίλων ποικίλων ἀδελφῶν, ταῖς τῶν ὑπὸ ἀνεκαίρων, ἰσχυμῶν ἢ δοκῶν ἀποκρίτων, ἢ ὑπὸ αὐτῶν ἐπιτελεῖται πάντα ἀπλήρηται.* Id est: *Sed vide ne assidua sanctorum hominum in rebus divinis occupatione, dispersis Adelphi Mesopotamensi, & Alexandri illius qui Constantinopolim brevi temporis spatio perturbationis desidia jannam aperiamus. Qui suam ad opus faciendum pigritiam eo velamento tegebant, quasi perpetuo orationi incumberent. Et adolescentibus ac viris robore corporis adhuc vigentibus, & qui vigorem illum multo labore conterere opus habebant, præcipiebant ne opus facerent; desidia perturbationes animi in eis excitantes; & cogitationi liberam concedentes facultatem, ut in perturbationum illarum materia oblectaretur, quo ad usque imaginaria illorum precatio, sed quæ vera precatio non est, præventus interiret.*

ἴσ.

ἀποκρίσεις τῆς. Hunc locum emendavi ex A duobus MSS. codicibus, Saviliano scilicet ac regio in quibus scribitur ἀποκρίσεις. Quam lectionem confirmat ipse Theodoritus in lib. 4. hæreticarum fabularum, cap. 11. de Messalianis ita scribens, ἀμαρματιζουσιν ἰσχυρῶς τῶν πηλόντων. ἐν τῇ ψυχῇ πειθήνους. Codex Savillii & Basilienfis editio scriptum habent ἐν ταῖς ψυχαῖς. λητό. In MS. codice Savillii & in editione Basilienfi λητό. Scribitur, rectius ni fallor. Extant ad illum aliquot epistolæ Basilii Magni.

ἀμφιλόχι. Hic Synodum viginti quinque Episcoporum adversus Messalianos collegit in urbe Sidâ, de qua Photius in Biblioth. cap. 52. multa habet scitu digna.

Pag. 164. ἐν ἰδίῳ. Basilienfis editio scriptum habet ἰδίῳ. Porro hæc facta sunt regnante Theodosio. Tunc enim Flavianus ad Episcopatum Antiochenis Ecclesiæ promotus est; sub cujus administratione erat Edessa & omnes Orientis Provincia. Proinde Theodoritus occasione Messalianorum arrepta, ordinem temporum antevertit.

ἰληγέ σε τὸν σῶμα. In altero codice Regio, cujus variantes lectiones ad calcem editionis sue Stephanus excudit, scribitur ἰληγέ, & paulo post similiter καταμαρτυρεῖται. Quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus.

In Caput XII.

Pag. 165. ἐρατιὰν τι σωμαθροῦσαι. Rectius in codice Savillii & in editione Basilienfi hic locus scribitur hoc modo ἐρατιὰν σωμαθροῦσαι ἐρατιῶσαι, &c. De hac expeditione Valentis adversus Gothos confule Ammianum Marcellinum.

ἡ δουράτω. Vocem μόνον & conjunctionem quæ sequitur, expunxi secutus auctoritatem codicis Savilliani & Basilienfis editionis. In quibus totus hic locus ita scribitur: ἡ γέγονεν ἡ δουράτω. ἡ ἀπατῆ τῶν γωαικίων ἡμάτων ἰπάκο.

In Caput XIII.

Pag. 166. Στρατιωτικὸν ἀμπεχόμενον. Duo notanda sunt in hac narratione, vel potius tria. Primum quod Episcopus sumit habitum militarem, id est chlamidem & balteum. Deinde quod tiaram capiti imponit. Ex quo apparet, Episcopos eo tempore tiaram non gestasse. Nam si eam gestare soliti essent Episcopi, non id ut novum atque inusitatum notaret in Eusebio Theodoritus. Tiaram igitur sumpsit Eusebius, more Syrorum ac Persarum, qui caput tiarâ tegebant adversus solis ardorem. Tertium quod hic notandum occurrit, est ordinatio non solum Presbyterorum ac Diaconorum, verum etiam Episcoporum. Quæ omnia cum sint contraria legibus Ecclesiasticis, extra ordinem gesta sunt ab Eusebio Samofateni, divino Spiritu ad hæc eum impellente, ut Arianorum furori obsteret. Hujusmodi plurima, & tunc, & alias

gesta sunt à præstantissimis Episcopis. Qui ubi Christianam Religionem periclitari videbant, parvi pendere solebant regulas & canones Ecclesiæ, dummodo Ecclesiam ipsam salvam atque integram conservarent. itaque in hujusmodi discriminibus valebat hæc regula: Salus Ecclesiæ suprema lex esto.

In Caput XIV.

Ἐσπερινὴν λειτουργίαν. Epiphanius & reliqui interpretes de vespertino officio hunc locum intellexerunt. Ego vero de Missarum vespertinarum sacrificio malim intelligere. Etenim λειτουργία non nisi de Missarum solennibus usurpari solet. Vespertina autem Missa fiebat in Quadragesima. Quis diutissime permansit in Ecclesia, ut docet Amalarius in lib. de Eccl. officiis cap. 7.

παρ' αὐτοῦ. In codice Savillii & in editione Basilienfi rectius scribitur παρ' αὐτοῦ τῶν ἀσπίων τῶν περὶ εὐδελῶν.

ἡ πόρρω κομμένῳ. In editione Basilienfi & in MS. codice Savillii legitur ἡ ἐκείνῳ κομμένῳ, quod verius puto. Nam Theodoritus poetici vocabulis uti solet.

In Caput XV.

τὴν πάλιν ἐκέντω. Codex Savillii vocem interlerit hoc modo, τὴν πάλιν ἐκέντω ἐκέντω.

ἐν τοῖς θάλοισι. Sic loquitur Ammianus Marcellinus in lib. 28. Tales ubi comitibus singulos quinquaginta ministris tholos introierunt balnearum, &c. & ante illum Athenæus in lib. 11. βαλανεῖων θάλοισι dixerat.

διὰ τῶν ἄνω ποδῶν διαβῆναι. Rectius in MS. codice Savillii & in editione Basilienfi legitur ἐκκευλιθῆναι. Non enim est proprium pilæ διαβῆναι sed κυλιθῆναι.

πῦρ ἀνάφαντες. Posset scribi πυρὰν ἀφαντες & fortasse rectius. Sequitur enim ἡ πύρρα διαφαντὸς ἀκοντίων. Eset autem inelegans, eandem vocem in eadem linea bis repetere. Scio quidem Jacobum Sirmundum edidisse διὰ τὸ φλογὸς ἀκοντίων. Sed nostri codices reclamant.

τῆς εὐσεβίης συγγενείας. Mallem scribere τῆς εὐσεβείας κοσμήσει, ut legisse videtur Epiphanius Scholasticus.

ἰωβίαν. Jacobus Sirmundus edidit ἰωβίαν ex altero codice Regio, cujus variantes lectiones ad calcem editionis sue Robertus Stephanus adjecit. Nostri tamen codices & Epiphanius Scholasticus vulgatam scripturam tuentur.

θεξίαν δὲ χαμίνης μισθήσεια. Jovianus Episcopus Pergæ, cum Arianis aliquandiu communicaverat. Communionis autem inter Episcopos hoc erat Symbolum, ut alter ab altero acciperet Eucharistiam. Hujus rei exemplum occurrit apud Evagrium in libro 1. cap. 13. Aversatur ergo Antiochus dextram Joviani, quæ ab Arianis Sacerdotibus Sacramenta susceperat.



In Caput XVI.

Ἐπὶ τῷ ἵππῳ ὄνομα. Sic legitur in nostris codicibus & apud Nicephorum in lib. II. cap. 22. Magis tamen placet scriptura quam ex altero codice Regio Robertus Stephanus in variis lectionibus exhibuit. εἰς φρούριον ἵστατον τοῖς ἐκεί ζειτονεῖον βαρβαροῖς, ὅθεν ἡ πύξω ὄνομα, &c. Quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus. Ita certe legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet. Sic enim ille: Quoddam castrum extremum, barbaris vicinum, cui nomen est Pheno, Senex dignus caelesti urbe deducit est. Est autem Pheno seu Pheno viculus Palaestina, in quo erant aris metalla ad quae noxii damnabantur, ut ex Eusebio, Athanasio & Hieronymo notavit pridem Ortelius.

In Caput XVII.

Pag. 170. Καὶ παῖτιον. Codex Savilii scriptum habet γέλωτα νομίζεαι καὶ παῖτιον. In editione Basiliensi legitur καὶ παιδιον.

In Caput XVIII.

Pag. 171. Τῆταν κοινοῦσαι ὑμῖν παρηγοσα. Prima vox expungenda est, utpote superflua. Certe in editione Basiliensi non habetur.

τα ἰουδαῖα γράμματα παιδιονομῖν. Ita legitur in omnibus nostris exemplaribus. Nec aliter in suo codice scriptum repererat Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Protogenes autem Eunomi litteris eruditus. Sirmundus tamen ex Regio codice cujus variantes lectiones Stephanus nobis exhibuit, locum emengavit hoc modo: τὰ ἐκ νόμου γράμματα παιδιονομῖν. & sic vertit: Legitimus litteris eruditus. Quod quid sibi velit nescio. Mallem certe ita interpretari: Legalibus litteris eruditus. Certe Nicephorus in lib. II. cap. 23. Cum hunc Theodoriti locum describeret, pro iis verbis quae retuli, haec substituit ὁ ἡρωτογῆνης, τὰ ἱερὰ γράμματα ἐκ παιδιονομῖν. Sed & quae sequuntur in Theodorito, hanc emendationem confirmant. Ait enim Protogenem cum sacris litteris apprimè instructus esset, ac praeterea notarum peritus, ludum literarium aperuisse, ut pueris artem scribendi traderet: & hac occasione eos sacras litteras edocuisse.

Pag. 172. Διεποτιμῶν ἔμθῆναι σαραζῆνα. Id est, Baptismum conferret. Veteres enim Baptismum vocabant σαραζῆνα, ut notavi ad Historiam Eusebii. Caterum Protogenes ideo hunc honorem tribuebat Eulogio, quod Eulogius senior esset Presbyter, & primus Presbyterorum Ecclesiae Edessensium, ut indicat Theodoritus. Eulogium enim vocat ἡγούμενον πάντων, hoc est Archipresbyterum.

In Caput XIX.

Pag. 173. Βασίλειος ὁ μέγας. Duæ postremae voces absunt ab editione Basiliensi, rectè ut opinor. Sufficit enim elogium quod proximè sequitur.

A ὁδὸς πῶς ζῶν τῶτον ὑπόστρεψιν. In MS. codice Henrici Savilii & in editione Basiliensi legitur ἀναστρέψας, rectius ni fallor.

καὶ πρὸς οὐρανοῦ. Valens Epiphaniorum die in Ecclesiam Caesariensem ingressus est, & coniecta dona obtulit ad altare, & intra velum admittus, Basilium auscultavit, ut narrat Gregorius Nazianzenus in orat. funebri de laudibus Basilii. Verum Gregorius haec omnia contigisse testatur, priusquam Valentis filius in morbum incidisset. Cui quidem utpote oculato testi, fidem habere malum quam Theodorito.

δημοσθένος τῶν βασιλικῶν ὁμοθυμῶν. Hujus Demosthenis mentionem facit Gregorius Nissenus in lib. I. contra Eunomium, ubi hanc Basilii cum Valente ac Modesto ejus Praefecto confessionem describit. Verba ejus haec sunt: ὡς οὖν τῶν αὐτῶν ὄψε τῶ μαγείῳ ναυαβλάσθῳ ἐπὶ τῆ ἱεροσολύμων ποτιὸ ἀστυρίῳ πῶς τῆ ναὺ καθάρσει τῶν ἱσραηλιτῶν κατοικησάτο, ὑπο καὶ δημοσθίνε τῆ τῶ ἐπὶ τῆ τεταλειῶ καὶ τῆ μαγείῳ ἄρχοντι, ὡς ἰταμῶν τῶν ἄλλων τῶ τοιαύτῳ ὑποκρίσαν ἀποσάξαι, ἠρακίῳ ἦτο τῶ πάντῳ ἰσραηλιτῶν. Castrensem sacri Palatii intelligit. Sic enim vocabatur haec dignitas. Eundem Demosthenem tacite designat Gregorius Naz. in orat. funebri jam citata, Nabuzardan eum appellans perinde ac Gregorius Nissenus. Vide Basilium Magnum in epistola 308.

τὸ σῶμα ἀπαι ληλυθῆναι. Epiphanius Scholasticus haec verba de leprosis exposuit, rectè ut opinor.

ὁρῶν τῶν ὑάλην. Ter omnino à Valente impugnatus est Basilii. Prima incurio fuit, dum Basilii adhuc esset Presbyter Caesariensis Ecclesiae, ut refert Gregorius Naz. in orat. funebri de laudibus Basilii. Secunda ac tertia incurio Valentis in Basilium aliquandiu post contigit, cum Valens venisset Caesaream, & Basilii ejusdem loci Episcopatum administraret. Primum quidem Valens Demosthenem & alios ex Palatio suo, Modestum denique Praefectum Praetorii adversus eum immisit. Qui cum nihil profecissent, Valens constantiam Basilii miratus, ab ejus oppugnatione paulisper desistit, & in Ecclesiam in qua Basilii collectas habebat, festo Epiphaniorum die intravit. Postrema incurio fuit, cum Valens ab Arianis impulsus, Basilium Episcopatu pelli & in exilium mitti praecipit. Cumque praecipuum Imperatoris eade referri scriberetur, morbus filii Imperatoris consilium illud interrupt, ut testatur Gregorius in orat. funebri.

παλιν ἡναι αὐτῶ. Olim suspicabar scribendum esse αὐτῶς, ut legisse videtur Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Cum vero postea reversus illuc fuisset, &c. Utrum autem tertia haec Valentis incurio alio anno contigerit quam secunda, mihi quidem incertum est, cum nec Gregorius, nec Theodoritus id dixerint.

In Caput XX.

Ἐστὶ πῶσον ἐλεθέρων. In MS. codice Henrici Savilii & in editione Basiliensi aliter scribitur hic locus, hoc scilicet modo, εἰς τὴν ἀπορον καὶ ἐλεθέρων βιοτῶν, quod magis placet.

τῶν τῶν καὶ ἀξιώμασι. Codex Savilii & Basiliensis est.

editio hic quoque scriptum habent ἡ ἀξιωματῶν. Sæpius in hac voce à Librariis peccatum esse jam supra observavi. ἀξιωματῶν vero positum est pro ἡξιωματικῶν.

In Capite XXI.

Pag. 176. Καλλίστων ἱεροδίων. Magis placet scriptura codicis Savilianii, in quo legitur φορτίων, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus.

Pag. 177. πάντοθεν παρ' ὑμῶν. Codex Savilii scriptum habet πανταχῶθεν, quemadmodum edidit Jacobus Sirmundus. Et Paulo post ubi legitur καλινδύμνοι, idem codex & editio Sirmundi præferunt καλινδύμνοι.

In Capite XXII.

Pag. 178. Ἀθλιῶν εὐκίων ἀσέλγιαν. Codex Savilii scriptum habet ἀσέθειαν. Epiphanius tamen Scholasticus vulgatam lectionem tuetur.

ὡς δὸν κρυῖν. Nescio quid sibi voluerit Sirmundus, hunc locum ita vertens: *Strepitum insolentem de navibus velut è scatebra, ut ita dicam, fundentes.* Nec melius Christophorfonus qui sic vertit: *Velut ex aquaductu, ut ita dicam, erumpentem.* Pessimè verò Epiphanius Scholasticus interpretatus est hoc modo: *Et ut ita dicam, fietorem veluti de quodam cuniculo profundentes.* Magis placet interpretatio Camerarii quæ sic vertit: *Obsecro per nares sonos, clarum & quasi, ut ita dicam, de aqua fistulis ejaculantes, κρυῖοι enim propriè sunt tubi seu salientes, ex quibus aqua in subjectum canalem effunditur.*

τύπαν ἀθλιῶν ἀσέλγιαν. Postreina vox deest in eundem exemplaribus, tam MSS. quam impressis: Primumque à Genevensibus Typographis addita est ex conjectura Christophorioni, quam confirmat Epiphanius Scholasticus. Sirmundus tamen cum eam è Græco textu expunxisset, in versione sua retinuit.

γυμνάς πᾶν τὴν πόλιν. Scribendum puto γυμνάς ἀπὸ τὴν πόλιν ἰθὺς ἀμεινον.

ὡς δὲ τῆ ταφῆ παρὰ δὲ δουρα. Codex Savilii scriptum habet ὡς δὲ τῆ ἰσὶα παρὰ δὲ δουρα. Quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus.

Pag. 179. εἰσὶν ἢ τὸ γρηγορημένον. Hunc locum feliciter mihi videor restituisse hoc modo, εἰσὶν καταγρηγορημένον τὸς ὀφθαλμοῖς. Proprium olim erat Cinædorum, oculos sibi delinire, quod Græci εἰσβίβειν dicunt uno verbo. Græci enim εἰσβιν dicunt & εἰμιν. Esichius in Lexico εἰσβη γρηγομα μεταλλικὸν μέλαν. Ion in Omphale.

ἢ τὴν μέλαινα εἰμιν ὀμματογράφον. Quare hoc loco εἰσβη scribi potest.

τὴν ἡβία φύσιν ἐξαρησαμένον. Cinædum intelligit. Sic enim Cinædos designare Græci solent. Certè Polybius lib. 4. pag. 273. Babyrtam quendam Cinædum ita describit: ἀνθρωπῶ ασυρῆς ἢ ἐξορημῆσαν τὴν ἀσθρῆα κατὰ πάντα τρέπον. Sic enim legendus est locus ille quem Casaubonus non intellexit.

A κομπιτατισίων ἢ λαργιόνων. Thefauri Principis Pag. 180. qui vulgo sacra largitiones dicebantur. Aliierant per singulas Diceceses, quibus præerant Comites. Aliierant in comitatu unâ cum ipso Principe, qui comitatenses largitiones dicebantur. His præerat Comes largitionum comitatensium. Erant autem omnes isti comites sub dispositione viri illustis Comitissæ sacrarum largitionum, ut docet notitia utriusque Imperii. Hic Comes largitionum comitatensium, Officiales sub se habebat qui Largitionales Comitatenfes dicebantur, quorum mentio fit in lege 6. codice Th. de diversis Officiis: *De largitionibus comitatensibus & Officialibus Rationalis rerum privatarum custodiri præcepimus &c.* Sic enim scribendus est locus ille, qui vulgo corruptus est.

πῶς ἢ ὄπηγε. Codex Regius cuius variantes lectiones edidit Stephanus, scriptum hic habet πῶς γδ' ἢ γι. Quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus, rectè procul dubio.

προσφάτω πολὺν σεβῆν θεῶ. Sirmundus ex eodem codice Regio edidit προσφάτων θεῶν. Sed nihil opus erat hac emendatione, cum utrumque dici possit. Recentem verò Deum Petrus hic appellat Christum, juxta sensum Arianorum, qui cum Creaturam esse dicebant, non autem ab æterno Deum fuisse. Vide quæ sequuntur paulo post in Confessione Presbyterorum Ecclesiæ Catholicæ; ubi leguntur hæc verba: *ἡμεῖς ὅτι κέκληται, ἢ προσφάτων σεβόντες θεῶν &c.* Sic enim legendum est ex codice Savilii & ex editione Basilienfi.

C ἀπάτορι. Hunc locum feliciter mihi videor restituisse. Nam cum reliqui interpretes, Epiphanius scilicet, Christophorfonus ac Sirmundus patre carentes interpretati sint; Ego Græcam vocem uno Latino vocabulo expressi, Spurius verens. Atque ita etiam ante nos vertit Joachimus Camerarius hoc modo: *Nostri igitur totius orbis Patres, à quibus alienati isti Spuri sunt.* Certè Plutarchus in quaestionibus Romanis disertè testatur, τὰς ἀπάτορας à Romanis vulgo appellari Spurios vel Spurii filios.

ἐν τῆς αὐτῆς ἑσίας. In MS. codice Henrici Savilii & in editione Basilienfi legitur ἐν τῆς ἀπὸ ἑσίας, quemadmodum legisse videtur Epiphanius Scholasticus. Nos tamen nihil mutare voluimus, propterea quod utrobique idem sensus est.

ἀθλητὰς θεασαμένον. In editione Basilienfi scriptum inveni θεασάμενοι non male. Mallem tamen scribere θεασόμενοι vel θεασομένην, ut legit Epiphanius.

δὲ ἀπειλῶν ἢ ἀπάτης. In variis lectionibus quas ex altero codice Regio collegit Stephanus, legitur δὲ ἀπειλῶν ἢ βασάνων. Quemadmodum edidit Jacobus Sirmundus. Paulò post ubi legitur τῆ προφανεῖ δυσισθῆς τῶν ἀρειομανιῶν, Sirmundus ex eodem codice regio edidit τῆ προφανεῖ ἀίρισει, quod minus probò.

εωρὸν τοῖς κύμασι. Primam vocem Sirmundus in editione sua deleuit ut superfluum. Extat tamen in omnibus nostris codicibus. Ego levi mutatione locum ita restitutum puto: *αἱ τῶν ἀπάντων βοῶν, τῆς ἰπαρεῖδου θάλασσης τῶν*

προσρησομένων ἁρῶν τοῖς κύμασι κτύπον θαλάσσιον. A
posset etiam scribi τῶν προσρησομένων ἀνέμων. Sic
enim supra locutus est Petrus de Magno comite lar-
gitionum καὶν προσρησῆς ὡς ἀνεμῶ βλαίῳ. Cate-
rum in codice Savillii & in editione Basilienfi scribi-
tur τῶν κύματι.

Ἐπιτομή. Basilienfis editio habet Ἐπιτομή. Et
paulò post ubi legitur προκησιόσις scriptum habet
προκησιόσις, ut & codex Savillii. Utrumque ta-
men dici potest, ut testatur Author Etymologi-
gici.

Pag. 184.

ὁ δὲ τὸ ἀγαπῆν ἡμῶν θαμάσῃ. Mortuo Atha-
nasio, cum Petrus in ejus locum successisset, statim
litteras synodicas, seu communicatorias scripsit ad
Damafum Romanæ urbis Episcopum, quibus &
ordinationem suam ei significabat ex more, & per-
secutiones Arianorum ac Gentilium quibus vexa-
batur, narrabat. His litteris respondens Damafus,
litteras communicatorias simul & consolatorias mi-
sit ad Petrum per quendam Diaconum urbis Ro-
mæ, ut testatur Petrus in hac Epistola. Ex quo ap-
paret, inter ordinationem Petri ac fugam, satis
longum temporis spatium intercessisse. Nec pro-
babilis videtur Baronii sententia, qui ordinationem
ac fugam Petri in eundem annum contulit
Christi scilicet 372. Quamquam Socrates mor-
tem Athanasii ac Petri ordinationem anno citius
refert.

ὁς φοιτῶν βασιάνοις ἐπέκεινα κοιωνήσας. Interpre-
tes hæc verba sic construunt, ut φοιτῶν referatur ad
ἐπέκεινα. Nam Camerarius ita vertit: Qui magis
quam ullus homicida tortus. Nec aliter Christo-
phorfonus & Sirmundus. Verum si ita construxe-
ris, quomodo ferri poterit hæc locutio κοιωνήσας
βασιάνοι. Quare magis placet versio Epiphaniï qui
sic transtulit: Ex homicidarum verberibus coequan-
dius. Vox igitur ἐπέκεινα transponenda est hoc
modo, φοιτῶν βασιάνοις κοιωνήσας, ἐπέκεινα λί-
θοις, &c.

τοῖς κατὰ φίνισον μετάλλοις. In altero codice
Regio, cujus variantes lectiones edidit Stephanus,
scriptum est καταφίνισ una voce, quemadmodum
edidit Jacobus Sirmundus. Malim tamen legere
κατὰ φίνισον. De his metallis Eusebius in libro de
locis Hebraicis ita scribit, φίνων ἢ κατὸ κρησὴν
Ἰσραὴλ ὅπῃ τ' ἐρήμῃ. ἢ δὲ καὶ πόλις ἐσθ' ὡς αὐτὴ ὅπῃ
φαινῶν, ἔθια τὰ μέταλλα τ' χαλκῶ, μεταξὺ κοιμῶ-
ν πέτρας πέλειας καὶ ζορῶν.

τινὲς μὲν παρ' αὐτὰ μεινύουσι. Interpretes
vocem τινὲς interpretati sunt de pueris qui mor-
tui, remanserunt sepulturae expertes. Malim ta-
men de Officialibus præsidis intelligere, qui custo-
des apposti erant cadaveribus mortuorum, ne quis
ea sepulturae mandaret.

Pag. 185.

ὁ δὲ πάντων ἀπορηθῆναι. Epiphanius Scholasti-
cus hæc verba in interpretatione sua prætermisit.
Camerarius autem ita vertit: Sed cum omnino illos
conatus erga cunctos suos frustrarentur. Christo-
phorfonus verò sic interpretatur: Aique cum in
eo quod conabantur, ab omnibus se destitutos vide-
rent. Jacobus autem Sirmundus Camerarium se-
cutus ita transtulit: In universum ergo cum omnia
frustrâ conarentur. Ego verò scribendum puto
δοκῆθῆναι, quam lectionem in versione mea se-
cutus sum. Id autem optime convenit cum præce-

dentibus. Ait enim Petrus Arianos instar diaboli
circumeuntes, quasivisse quem seducerent ac de-
vorarent. Sed cum ab omnibus repellerentur, in
aliquot Episcopos & Clericos iram suam vertisse &
rabiem effudisse.

ἐπιτομή. Post hoc verbum integram pericopen
adjecimus ex variis lectionibus, quas Robertus
Stephanus ad Calcem editionis suæ descripsit ex
altero codice Bibliothecæ Regiæ, quæ sic habet καὶ
λόγῳ καὶ ἀράξῃ τὰς ἰσοτάς ὑποτάξας. Ita cer-
tè in suo codice legerat Epiphanius Scholasticus, ut
ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: *Viresce-
nt ab infantia usque ad senectutem crement incolen-
tes, verbosque superantes & a se subdantem.* Ita
quoque edidit Jacobus Sirmundus.

ἐπιστάται νοσοῦν. In Manuscripto codice Hen-
rici Savillii scriptum est ἐπιστάται νοσοῦν, quo-
modo etiam legitur in codice Regio, cujus varian-
tes lectiones edidit Stephanus. Ita quoque in suo
codice legitur Epiphanius, ut ex ejus interpreta-
tione colligitur, quæ sic habet: *Hi namque tabie
coarctati blasphemis.*

In Caput XXIII.

τῇ ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ. Miror interpretes non
animadvertisse vitium hujus loci. Neque enim vi-
cinas Romano Imperio regiones populabantur Sa-
raceni, sed ipsas Imperii Romani provincias sibi
vicinas vastabant. Legendum igitur est hoc loco
τὸν ῥωμαίων ἡγεμονίαν, ut scriptum est in exempla-
ri Regio, cujus variantes lectiones edidit Step-
hanus.

ὁ δὲ φονίων ἱκνῶν. Henricus Savilius ad
latus sui codicis annotavit, scribendum videri φονίων
in Dativo. Quod mihi non displicet.

ὁ δὲ φονίων ἱκνῶν. Hunc locum correxerunt duobus
MSS. codicibus, Regio & Saviliano, in quibus le-
gitur φονίων, quomodo etiam edidit Jacobus Sir-
mundus. Quod autem sequitur τὸ παύσαι τοὺς πό-
λεμον, de bello inter Romanos & Saracenos intelli-
gendum est.

In Caput XXV.

καθάπερ τινὲς ἀροβόλοι. Epiphanius vertit pro-
pugnacula, Camerarius turres. Sed magis placet
Christophorfonii ac Sirmundi interpretatio, qui tu-
res verterunt. Harpocratio in lexico, ἀροβόλοι, in-
quit, αἱ εἰς θάλασσαν ἐγκείμεναι πέτραι, καὶ οἰον ἀκταὶ
τινὲς. Ubi scribendum puto ἀκταὶ τινὲς. Utitur
hac voce Demosthenes in oratione ὅπῃ τ' ἐν χερσὶ-
νήσῳ, & in Philippica x. sub finem, ἀδ' ἀνέστη τῶν
ἡσπερ ἀροβόλοις προσπίπτοντας ὑστεροῦσαν ἐκείνῳ.
Idem Demosthenes in orat. i. contra Aristogitonem
in fine eadem voce utitur καὶ δὲ πρὸς ἐς αὐτοὺς ἔχουσαι
λιμένας καὶ ἀροβόλων ἐνέπλησαι, πρὸς τούτους ἀροβό-
μίζῃ, tibi vides hanc vocem in malam partem sumi,
ad noxam potius quàm ad tutelam. Utuntur hac
voce etiam Aristides in Panathenæico, Liba-
nius in Basilico, & Heliodorus in fine libri 8.
Sed

Sed & moles in mare projectas, quas nos vulgo A digas vocamus, Græci ita appellat ant, ut docet Procopius in lib. 4. de ædificiis. *ἄρος δὲ βάλαντιαν προβάλλεις τεκτονικαί μιν βραχεῖς, ἅπερ καλοῦν γενεμίκασι μάλιν.*

pag. 188. *κριμάσαι.* Hic Sirmundus aliquot voces inseruit ex codice Regio, hoc modo, *ἔν ταις ἰτίαις κριμάσαις, &c.* Quod non displicet.

εἰς τὸ πολεμικὸν γυμνάσιον. Hunc locum non intellexerunt Interpretes, qui hæc per metaphoram dici existimarunt. Atqui Theodoritus nulla hic Metaphora utitur, sed intelligit locum extra urbem, in quo milites exerceri solebant. Qui locus vulgo Campus dicebatur; unde Campiductores & Campigenæ dicti teste Vegetio. Sane Antiochiæ locus fuit ita dictus extra portam Romanensem, in quo milites Romani exercebantur quotidie. Eius loci fit mentio in libello quem Ariani porrexerunt Imperatori Joviano adversus Athanasium, cum Imperator per hanc portam iret ad campum. Extat hic libellus in 2. Tomo operum Athanasii: *ἁρώτη ἐντυχία ἢ ἐπιπέλατο, ἀπερχομένη τῷ βασιλεῶς εἰς κάμπον ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ πύλῃ.* Et paulo post *ἀκῆσαι ὁ βασιλεὺς ἐπέτρισε τὸν ἵππον, ἃ ἀπῆλθεν εἰς τὸν κάμπον.*

τὴν ἀδρείαν προσέφερε. Vox ἀδρείαν profus aliena est ab hoc loco. Comparat enim Theodoritus Diodorum vasto cuidam fluvio, qui suos quidem irrigabat, hostes verò submergebat. Itaque Sirmundus pro ἀδρείαν, hoc loco substituit ἀδρείαν, parum felici conjectura ut equidem sentio. Neque enim puto ἀδρείαν Græcè dici, sed potius ἀρδυσιν. Mallem igitur ἐδρείαν rescribere. Sed de hoc studiosi pro arbitrio suo judicabunt. Porro in editione Basilienfi scriptum inveni *τὸς μιν ὁμοίαν τὴν ἀδρείαν προσέφερε*, quod non probo.

τὰ βίβλη προσέφερε. In Manuscripto codice Saviliani & in editione Basilienfi scriptum inveni *προσέφερεν*, quod magis placet.

In Caput XXVI.

pag. 189. *εἰς τὸ πολεμικὸν ἀπέει γυμνάσιον.* Campum intelligit in quo milites Romani à Campidoctoribus exercebantur. Illie enim Orthodoxi cum ex urbis Ecclesiis pulsi essent, sub Flaviano ac Diodoro Collectas agebant, ut supra narravit Theodoritus. Vide quæ notavi ad caput superius. Ex quo discimus, portam illam urbis Antiochiæ: cujus hic fit mentio, dictam esse Romanensem.

κατὰ τὸν μοναδικὸν νόμον. Magis placet scriptura codicis Saviliani, in quo legitur *μοναχικόν.*

ὁ δὲ ἀπειλήσας ἐσίγησεν. Verbum ἀπειλήσας descendendum videtur. Neque enim Valens quidquam minatus est Aphraatæ. Vide Theodoritum in Philotheo pag. 816.

In Caput XXVII.

pag. 190. *Πάν τὸ τῆς πόλεως πλῆθος.* Interpretes hæc verba de conversione totius populi acceperunt. Malim tamen intelligere de populi multitudine quæ Julia

ni videndi causa in Ecclesiam confluxerat. Sententiam nostram confirmat Joannes Chryostomus in Homilia 21. in Epistolam Pauli ad Ephesios; ubi scribit de hoc Juliano Monacho, eo in aliquam urbem ingrediente tantum fuisse hominum concursum, quantus nunquam antea visus esset, ne in Imperatorum quidem adventu *τῆτι εἰς τὰς πόλεις ἐμβάλλοντο.* *σπανιάκις δὲ τὸ ἐγγενοῦτε ἑπτάρωκῆτε σοφιστῶν, ἔτι ἄλλα τινὲς εἰσελαύνοντο.* τοιαῦτη τῆς ἐγγενοῦ συστροφῆ τῆς λίγῃ, ἢ χι πάντων βασιλείων. Sic enim locus ille distinguendus & exponendus est.

In Caput XXVIII.

Τραϊανὸς ὁ στρατηγός. Optime Epiphanius Scholasticus Trajanum Magistrum militum interpretatus est. Is est Trajanus, de quo sæpius loquitur Ammianus Marcellinus in rebus Valentis Augusti.

ἢ τὸ ὄρος δὲ. Montem Casium intelligit, qui proximus erat urbi Antiochiæ, quam Theodoritus *μυγίστη πάλιν* appellat hoc loco & in superiori capite.

In Caput XXIX.

Τὴς τε πολυγιδεῖς. Mallem scribere *πολυγιδεῖς*, id est multifidos errores. Suidas & Hesychius *πολυγιδεῖς* interpretantur *πολυμερῆς, εἰς πολλὰ μεμερισμένῃ.*

ὁ μόνον τὰ γράμματα. Id est, sacra Scripturæ non litteralem modò, sed allegoricum etiam sensum perdidicit. In codice regio cujus varias lectiones edidit Stephanus, scriptum est *τὰ γράμματα.*

In Caput XXXI.

ἄρος τὸν ἀδελφόν. Errat hic Theodoritus. Nam Valentinianus Imperator, frater Valentis Augusti jam è vivis excesserat, tunc cum Gothi trajecto Danubio Thraciam vastarunt, & Imperator Valens, relicta Antiochiâ Constantinopolim venire compulsius est. Itaque pro Valentiniano Gratianum dicere debuerat Theodoritus, & *ἀδελφὸν* ponere pro *ἀδελφόν.*

In Caput XXXIII.

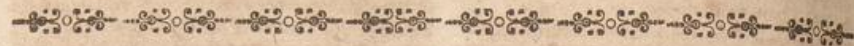
Διαλέμων τὸν πόλεμον. Christophorus non scio quos codices secutus, *δουμαίω* legit. Atque ita etiam edidit Jacobus Sirmundus, virtutque bellum reformidans. Nostrum tamen codices nihil mutant; Et Epiphanius Scholasticus vulgatam lectionem tuetur. Sic enim vertit: *Primum quidem Constantinopoli commoratus est, preparans bellum.*

ἀλλῃ

ἀλλὰ εὐ φρονεῖ. Rectius in altero codice Regio legitur φρόνι duabus syllabis, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus. Regulariter tamen dicendum esset φρόνις.

ἀληθεῖαν συνεζευγμένους. In MS. codice Henrici Savillii scriptum est συνεζευγμένον, quemadmodum

edidit Sirmundus. Sed cum nullus in hac lectione sit sensus, totum locum malim ita scribere: μὴ χαλεπαίνειν παρρησίαν ἐπὶ ἰσχυραῖς ἢ ἀληθείᾳ συνεζευγμένους. Nihil clarius est hac lectione, nihil certius.



HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM QUINTUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ THEODORITI.

In Caput II.

Pag. 199. Νόμος γὰρ ἰσχυρῆς. Extat ea lex Gratiani in libro xvi. codicis Theodosiani, Titulo de fide Catholica. Quanquam in codice Theodosii, ea lex non Gratiano tribuitur, sed Theodosio, & Theffalonice data esse scribitur Gratiano Augusto V. & Theodosio Coss. Lex autem Gratiani cujus hic meminit Theodoritus, lata erat ante principatum Theodosii. Etenim Sapor Magister militum à Gratiano missus est in Orientem, ut hanc legem executioni mandaret, quemadmodum scribit Theodoritus. Quod certe nunquam à Gratiano præsumptum fuisset, si tunc temporis Theodosius Orientis imperium obtinisset. Porro lex Theodosii quæ Basilicas ademit hæreticis, memoratur à Marcellino in libello precum quem obtulit Theodosio pag. 82.

μετὰ λιβέριον γάρ. In codice Savillii scribitur μετὰ λιβέριον δὲ, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus.

Pag. 200. ἔλεος ἀνιφθῆν. In codice Savilliano, & in editione Basilienſi scriptum inveni ἔλεος ἰσχυρῆς quod magis probo. Hæc enim controversia non tunc primum exorta est, sed jam div ante excitata fuerat; quo tempore Paulinus à Lucifero ordinatus erat Episcopus.

In Caput III.

Pag. 201. Μία τῆς σαρκὸς καὶ τῆς θεότητος φύσις. Hæresin Eutichetis intelligit, quam ex Apollinare prognatam esse dicit, quod testatur etiam Liberatus Diaconus & alii.

τὸ τῆς θεότητος τῷ μονογενεῖ προσάπτει τὸ πάθος. Theopaschitas intelligit, seu Deipassianos, qui sub

A Imperatore Anastasio ingentes tumultus in Ecclesia excitaverunt, ut refert Marcellinus in Chronico, Zonaras, Theophanes, & alii. Hic autem tumultus ex hac occasione ortus est. Simulacque Sacerdos ad altare accesserat, Hierosolymites ex Pulpito hymnum quendam cantabat quem περιεργιστοὺς vocabant. ἀγία ὁ θεός, ἀγία ἡ ἐκκλησία, ἀγία ἀθανάτη, quem hymnum Proclus Constantinopolitanus Episcopus ab Angelis per revelationem didicerat, ut scribit Jovius Monachus in lib. 6. cap. 25. apud Photium in Bibliotheca. Huic hymno Orientales hanc appendicem subijciebant; ὁ σαυραθεὶς δὲ ἡμᾶς, ad Jesum Christum referentes. Sed Constantinopolitani & Occidentales illud additamentum rejiciebant, ne qua passio Trinitati consubstantiali attribueretur. Itaque pro appendice illa ὁ σαυραθεὶς δὲ ἡμᾶς, accinebant ista ἢ ἀγία τρεῖς εἰς ἑνὸς ἡμᾶς, ut testatur Ephraemius Patriarcha Antiochenus apud Photium.

ἐν δὲ ἀντικρυς τῶν ὑποστάσεων. In Antiochena Ecclesia inter Catholicos partis Meletii & partis Paulini ingens fuit controversia de vocabulo Hypostasis: Cum alii tres hypostases assererent in Trinitate, Meletiani scilicet: Alii vero, Eustathiani scilicet, unicam dicerent hypostasin, hoc nomine substantiam intelligentes. Itaque cum de nomine tantum dissentirent, in re autem ipsa ambo inter se convenirent, Athanasius in Alexandrino Concilio eos inter se conciliaverat, decernens ut sola fidei Nicænæ professio exigeretur, suppressa Hypostaseon mentione, ut videre est in Epistola Synodica Athanasii ad Antiochenos. Post hujus tamen Concilii decretum mansit hæc controversia in Ecclesia Antiochena, ut testatur Hieronymus Epistola 57. ad Damasum his verbis: Post Nicenam fidem, post Alexandrinum juncto pariter Occidentem decretum, trium hypostaseon ab Ariatorum Prasule & campensibus, novellum à me homine Romano, nomen

nomen exigitur. &c. Ubi per Arianorum Praesulem Hieronymus designat Meletium, eò quòd ab Arianis fuerat ordinatus. Per Campenses autem, vel Meletii sectatores intelligit, vel certe Apollinaris ac Vitalis sectatores, qui extra urbem in campo Collectas agebant. Ex iis apparet, verum esse quòd hic scribit Theodoritus, Paulinum scilicet tres hypostasies negasse, nec tamen eum dissensisse à Damaso. Paulinus enim perpetuò communionem cum Damaso retinuit, ut docet Epistola Aquilejensis Concilii à Sirmundo edita. Sed hypostasis nomine substantiam intelligebat, teste Hieronymo in Epistola supra dicta.

pag. 202. ὁ δὲ παυλῖνⓄ ἐχ' ἑστρεῖεν. Non assentior Theodorito, qui hanc conditionem quam Meletius Paulino obtulerat, repudiata esse dicit à Paulino. Sed contrà est Socrates atque Sozomenus, qui id ex compacto convenisse scribunt inter Meletium ac Paulinum, ut altero ipforum decedente nullus in locum mortui subrogaretur. Idem etiam scribitur in Epistola Concilii Aquilejensis ad Theodosium Imperatorem, his verbis: *Oblatas Pietati vestra opinamur preces nostras, quibus juxta partium pactum (ita enim scribendum est) poposimus, ut altero decedente, penes superstitem Ecclesia permanerent, nec aliqua superordinatio auteretur.* Et iterum in Epistola 5. Concilii Italice ad eundem Theodosium ita scriptum est: *Scripturamus dudum, ut quoniam Antiochena civitas duos haberet Episcopos Paulinum atque Meletium, quos fidei concinere putabamus, aut inter ipsos pax & concordia salvo ordine Ecclesiastico conveniret, aut certe si quis eorum altero superstite decedisset, nulla subrogatio in defuncti locum superstite altero gigneretur.* Falsum est igitur quòd hic scribit Theodoritus Paulinum hanc conditionem non admisisse. Quare merito Theodoritus reprehenditur à Baronio ad annum Christi 378. quòd Meletio & Flaviano nimis addictus, Paulinum temere ac falso simulaverit.

ὁ δὲ στρατηγὸς μελετίου τὰς ἐκκλησίας παρίδωκεν. Id sic intelligendum puto, non ut Paulinus Ecclesia sua spoliatus sit quam habebat Antiochia: Sed ut Ecclesiae quas Euzoii Arianorum Episcopus Antiochia obtinuerat, tradita fuerint Meletio juxta Gratiani rescriptum. Ceterum merito Baronius hic reprehendit Theodoritum, quòd Concilii Antiocheni, quòd hoc anno, Christi scilicet 378. celebratum est, nullam prorsus mentionem fecerit: Et quòd disputationem quidem Episcoporum Antiochia coram Sapore habitam diligenter exponat; quæ autem ab Episcopis in Antiocheno Concilio tum decreta sunt, tacitus prætereat. Porro in hac Synodo Antiochena quid gestum sit, recte observavit Baronius. Primo enim decretum est ex partium consensu, ut ex duobus Episcopis Paulino ac Meletio, altero decedente, nullus subrogaretur Episcopus. Deinde exposita est regula fidei Catholice, & damnata hæresis Apollinaris atque aliorum. Postremò decretae sunt legationes Episcoporum in diversas provincias. Hæc sunt quæ in illa Synodo gesta esse Baronius observavit. Lectus est præterea in ea Synodo Tomus Occidentalium, Epistola scilicet

synodica Damasi Papæ, cui subscripserunt Episcopi Orientales numero 146. ut legitur in collectione Romana Lucæ Holstenii pag. 177. ubi post Epistolam Damasi ad Orientales, hæc adduntur: *Explicit hac Epistola vel expositio Synodi Romanæ, habita sub Damaso Papa & transmissa ad Orientem, in qua omnis Orientalis Ecclesia, facta Synodo apud Antiochiam, consona fide credentes & omnes ita consentientes eidem super exposita fidei, singuli sua subscriptione confirmant. Meletius Episcopus Antiochenus consensio omnibus superscriptis &c.* Ex quibus apparet, Legatos Damasi Papæ huic Antiochenæ Synodo interfuisse, qui etiam subscriptiones orientalium Episcoporum retulerunt ad Damasum. Idem quoque dicitur in Canone quinto Concilii B CP, qui sic habet: *De Tomo Occidentalium, etiam eos suscepimus qui Antiochia unam consistuntur Patris & Filii & Spiritus Sancti Deitatem.* Nam Tomus Occidentalium nihil aliud est quam Epistola Synodica Concilii Romani, cui orientales Episcopi apud Antiochiam congregati subscripserant. Cùm igitur Antiochena Synodus hunc Tomum seu libellum Occidentalium suscepisset, fidemque in eo expositam confirmasset, Constantinopolitana quoque Synodus eundem postea comprobavit. Denique in eadem Synodo Antiochena, scripta est Epistola synodica ad omnes Episcopos Italiae & Galliae, quæ habetur inter Epistolas Basilii numero 69. Certè in fine ejus Epistolæ disertè affirmant Orientales, consensisse se synodico libello, Occidentalium scilicet Tomo. Sic enim vertenda sunt hæc verba: *οὐδέμῃνοι καὶ αὐτῆ καὶ πᾶσι ἐκ τῆς συνόδου ἡρώματι καίνοτικῶς καὶ ἐπὶ σμῶς δεδογματισμένοι.*

In Caput IV.

* ἈπομινάειⓄ δὲ. In cunctis quidem exemplaribus, tam MSS. quam editis, caput inchoatur ab his verbis, melius tamen inciperet ab his quæ leguntur infra paginam 203. ὁ δὲ μέγας ἐυσέβηⓄ.

ταρσῶν κατέσκησε ποιμένα. Diodorus anno Christi 378 Episcopus jam erat Tharsensis Ecclesia. Subscripsit enim Epistolæ Synodi Romanæ, sive Tomo Occidentalium, in Synodo Antiochena, ut legitur in collectione Romana quam supracitavimus.

Ἰωάννη. Hic Joannes Antiochena Ecclesia Archipresbyter diutissime fuerat sub Meletio, filius Publicæ illius Abbatiæ, quæ temporibus Juliani maxime inclaruit, ut scribit Theodoritus in lib. 3. Historiæ cap. 19.

ἀνάκειν ἐν βερούα κίχρησόννην. Dubitare quis pag. 203. merito potest, quo jure Eusebius Samofatenis Episcopus in aliena provincia Episcopus ordinaverit. Erat quidem ipse Episcopus provinciæ Euphratenensis. Nam Samofata urbs erat Euphratenensis provinciæ, cujus metropolis erat Hierapolis. Ac proinde ordinare non poterat suffraganeos Episcopos, Hierapolitanum scilicet, Germanicensem, f Cyren-

Cyrensem, Dolichensem. Ista enim urbes erant A
provincia Euphratenfis, ut discimus ex subscriptionibus Concilii Chalcedonenfis. In quo tamen Hierapolis ponitur Metropolis provinciae Augusteuphratenfis, sic enim scribendum est. Et secunda urbs ejus provinciae ponitur Samofata. Quod quidem confirmat Ammianus Marcellinus in lib. 14. ubi provincias Orientis describit. Ait enim Euphratensem provinciam civitatibus Hierapoli & Samofata illustrem esse. Hierocles tamen in notitia provinciarum Imperii Romani, Samofata tertiam urbem ponit Euphratenfis provinciae. Sic enim scribit: *ἰσαρχία εὐφρατensis ἐστὶ ἡ γαλινα πόλις ἰβ', ἰεράπολις κ' αὐτῆς. σάμιατα. δολύχη ζεύγμα γερμανικὰ. πέρρη. &c.* Cum igitur Eusebius iste de quo hic sermo est, non fuerit Metropolitanus Episcopus, quo jure ordinationes Episcoporum facere potuit, tum in sua provincia, Euphratenfi scilicet, tum in Coele Syria & Oidroena. Hanc difficultatem ita solvit Baronius ad annum Christi 378. ut dicat Eusebium id fecisse vi atque auctoritate Legationis quae ipsi mandata fuerat à synodo Antiochena. Ait enim in ea synodo decretas fuisse Legationes Episcoporum in diversas provincias ad componendum Ecclesiarum statum. Sed primo Legationes istae valde incertae sunt. Nam quod de Gregorii Nysseni Legatione illic scribit Baronius, concedamus si placet, eam à Synodo Antiochena decretam fuisse; cum ipse Gregorius se à Concilio missum fuisse in Arabiam testetur. De Eusebio vero Samofatenfi Episcopo, cum nihil ejusmodi proditum sit ab Antiquis, id affirmanti Baronio concedere nec possumus, nec debemus. Quis enim credat, synodum Antiochenam dedisse potestatem Eusebio, non in una duntaxat provincia, sed in pluribus, adeoque in Syria-Coele quae Diocesis erat Meletii, Episcopos ordinandi. Nonne id contumeliosum fuisset Meletio, qui tamen ei synodo praefuit, ut discimus ex collectione Romana. Existimo igitur Eusebium Samofatenum, Spiritu Divino impulsam, ut Ecclesiae laboranti succurreret, quae tunc ab Arianis oppugnabatur, extra ordinem hanc praestitisse; Et Meletium Antiochenum Episcopum, cujus id jus Pontificiumque erat, ordinationes ab illo factas postea comprobasse. Multa enim similia in Ecclesiastica historia occurrunt, contra vigorem Casonum gesta, Persecutionum tempore, ut jam supra observavi ad caput 13. libri 4. Ex quo D
discimus, Eusebium Samofatensem Episcopum diu antea idem praestitisse, & Valentis Augusti temporibus Presbyteros, Diaconos & Episcopos in alienis provinciis ordinasse. Quemadmodum ergo tunc temporis nulla Legatione fretus id gessit, sic etiam nunc post reditum ab exilio, nulla Legatione opus habuit, ut idem perpetraret. Porro notandum est, Eusebium istum maximam inter Episcopos Orientis auctoritatem habuisse. Nam & in synodo Antiochena quae facta est hoc anno, primus post Meletium subscripsit. Et in Epistola synodica ejusdem Meletii, quae habetur inter Epistolas Basilii numero 69. primus post Meletium nominatur.

ὁ ἰουλόγιον ἐκείνου. Hic Eulogius Edeffenus Episcopus interfuit synodo Antiochena & Tomo Occidentalium unà cum reliquis Episcopis subscripsit, ut legitur in collectione Romana.

βάρωνος γδ' ἐπιστολῆς. De hoc Barle Theodoritus multa habet in lib. 4. Historia Ecclesiastica. Ad eundem extat Epistola Basilii Magni. Ejusdem mentio fit in Epistola synodica Meletii Antiochenfis Episcopi ad Episcopos Italiae & Galliae, quae legitur inter Epistolas Basilii, numero 69. Sed ejus nomen illic depravatum est. Narfes enim scribitur pro βάρωνος.

B

In Caput VII.

τῆς δὲ ἑνεκα. Non assentior Theodorito. Non enim idcirco Iolos Orientis Episcopos ad Constantinopolitanam Synodum convocavit Theodosius, quod Iolae Orientis provinciae haeretice infectae essent; sed eo quod cum ipse Imperator esset Orientis, Occidentales Episcopos ad suam synodum convocare non poterat, quippe qui sub ipsius Imperio ac ditione constituti non essent.

C

In Caput VIII.

Ναζιανζῶν τὰ τιλιυταῖα ποιμένας. Cave credas Episcopum Nazianzi his verbis designari. Neque enim Gregorius priusquam ad Constantinopolitanam Ecclesiam Episcopatum promoveretur, Nazianzi Episcopus fuit, sed tantum Coadjutor patris in Episcopatu Nazianzeno, sine ullo successione vinculo. Itaque post mortem patris sui, ex oppido Nazianzo discessit, ut ipse testatur in Carmine de vita sua. Fuit quidem hic error Rufini, qui in libro undecimo Historiae Ecclesiasticae cap. 9. scribit Gregorium in locum patris sui Episcopum, Nazianzi subrogatum, ac deinde Constantinopolitanum Episcopum factum fuisse. Sed cum errorem confutat Gregorius ipse ut jam dixi. Quare hoc loco ποιμένας non pro Episcopo, sed pro Adjutore Episcopalis Officii accipiendum est. Nisi malimus hae verba τὰ τιλιυταῖα exponere non de tempore quod praecessit Episcopatum Constantinopolitanum Gregorii, sed de extremo illius vitae tempore. Nam Gregorius cum se Episcopatu C. P. abdicasset, sub extrema vitae tempora Nazianzi Episcopus fuit. Atque hic sensus magis placet. Melius enim convenire videtur verbis Theodoriti.

τὸν κανόνα γεγραπτόν. Intelligit Canonem XV. Concilii Niceni, qui vetat Episcopos, Presbyteros ac Diaconos ex una Ecclesia in aliam transferri. Contra hunc Canonem Gregorius Nazianzenus ab Episcopatu Sasimorum translatus fuerat ad

ad Episcopatum Constantinopoleos. Quare irrita erat ejus ordinatio, ut definiunt Canones Nicæni. Certè occidentales Episcopi eam improbarunt, ut docet Epistola Concilii Aquilejensis. Eam tamen defendere conatur Theodoritus non absurde.

ἰεροθεὶς ἰσχυρισμός. Sic etiam edidit Jacobus Sirmundus, male ut apparet. Nos ex MS. codice Henrici Savilii & ex editione Basiliensi restitimus *κατωθεὶς*. Qua emendatione nihil certius. Porro ex tot orationibus quæ in funere Magni Meletii dicte sunt, unica hodie super est Oratio Gregorii Nysseni; in cujus initio mentionem facit aliorum qui ante ipsum in Ecclesia peroraverant de laudibus ejusdem Meletii.

ἡμιθεὶς δέ. Fallitur hic Theodoritus. Non enim Timotheus, Maximum Cynicum ordinavit Episcopum Constantinopoleos, sed Petrus, ut testis est Gregorius Nazianzenus in Carmine Iambico de vita sua, qui tres Episcopos ex Ægypto misit ad eam ordinationem peragendam, quemadmodum docet Epistola 5, Episcoporum Italiæ ad Theodosium Imperatorem, quam edidit Jacobus Sirmundus. Baronius quidem ad annum Christi 379. cap. xxv. ait, Petrum Alexandrinum Episcopum septem Episcopos Ægypti ad id perficiendum legasse, quorum nomina hæc erant; Ammon, Apammon, Arpoeras, Sippas, Rhodon, Anubis & Hermanubis. Verum graviter hallucinatur. Hi enim septem, non Episcopi erant, sed Nautæ seu potius Governatores Classis Alexandrinæ, ut testatur Gregorius in Carminibus Iambicis. *δύσθη τανταείδια &c.* Extat Oratio Gregorii Nazianzeni in eorum adventum. Ex qua discimus etiam eos non Episcopos fuisse sed Laicos: Nautas scilicet Alexandrinos, qui frumentum ex Ægypto Constantinopolim advexerant. Quo maxime argumento convincitur, eos Episcopos non fuisse. Neque enim Episcopali dignitati convenit frumenti advectio. Denique Gregorius in tota illa oratione eos nunquam Episcopos, semper verò Laicos appellat, cum dicit toties *λαοὶ ἰμοὶ & λαοὶ θεῶν*. Postremo verba illa Gregorii: *Verum postea quam Casari, qua sunt Casaris, contulistis, Deo etiam, qua Dei sunt, tribuistis: Illi nempe vectigal, huic timorem.* Et postquam civis vestris populum aluistis, ipsi quoque, ut à nobis alimini, huc acceditis. Hæc inquam verba an non aperte Laicos designant, & nautas qui frumentum seu Canonem urbis C. P. advexerant.

pag. 207. *συνόδων ἐπισκόπων τῶν ἑσπερίων.* Extat hæc Epistola synodica Episcoporum Italiæ ad Theodosium Imperatorem scripta, quam edidit Jacobus Sirmundus in Appendice Theodosiani codicis pag. 104. in ea Epistola Episcopi Italiæ postulant, ut Nectarius qui in Synodo C. P. deposito Maximo Episcopus fuerat ordinatus, loco cedat; aut certè Romæ generale Concilium habeatur, in quo de ordinatione Maximi ac Nectarii judicium feratur. Sic enim ajunt Episcopi Italiæ: *Nec videmus eam posse aliter convenire,*

nisi aut is reddatur Constantinopoli, qui prior est ordinatus. Aut certe super duorum ordinatione sit in urbe Roma nostrum Orientaliumque Concilium. Neque enim indignum videtur, Auguste, ut Romana Ecclesia Antistitis finitimorumque & Italorum Episcoporum debeant subire tractatum, qui unius Aholii Episcopi ita expectandum putaverunt esse judicium, ut de occidentalibus partibus Constantinopolim evocandum putarent. Ejusdem Epistolæ mentio fit in Epistola synodica Concilii C. P. quam sequenti capite refert Theodoritus. Utrum porò præter hanc Epistolam ad Imperatorem Theodosium, Episcopi Italiæ aliam synodicam scripserint ad Episcopos Constantinopoli congregatos, mihi quidem incompertum est. Id tamen ab illis factum non B puto. Nam in Epistola synodica Patres Concilii C. P. solum mentionem faciunt Epistolæ Imperatoris super ea re ad ipsos scriptæ; quam scilicet Imperator Theodosius ad ipsos scripserat rogatu Episcoporum Italiæ. Id enim ab illo proposuerant Episcopi Italiæ, admoniti ab Imperatore Gratiano, ut docet eorum Epistola jam citata.

In Caput IX.

Ἀρχολίω. Hic superiore anno, qui fuit Christi 381. Constantinopolitanæ Synodo interfuerat, C solus ex occidentalibus Episcopis, ut supra observavi. Quare non mirum est, si cum esset occidentalium partium Episcopus, ad Synodum Romanam venit, quæ anno Christi 382. celebrata est, sed sub finem superioris anni à Damaso Romano Pontifice fuerat indicta. Anemius verò qui post Ascholium hic nominatur, Sirmiensiis erat Episcopus, qui Aquilejensi Concilio interfuit, Britto autem cujusnam urbis fuerit Episcopus, equidem nescio. Suspicio tamen Episcopum Capuæ fuisse.

μεγάλη πόλις Ῥώμη. Rectius in codice Basiliensi scribitur *μεγαλοπόλις*, hic & paulò post ubi Constantinopolis fit mentio. Certè Roma à Græcis *μεγαλοπόλις* dicta est, ut observavi in annotationibus Eusebianis. Constantinopolim quoque ita nominat Eusebius in libris de vita Constantini, & Joannes Chrysostomus aliique.

τῶν παθῶν τὸ πλῆθος. In Manuscripto codice Henrici Savilii legitur *τῶν παθημάτων*, quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus.

ἡ προτιμήσεις πόλεων. Henricus Savilius in suo codice priorem vocem *lineola* subnotavit, & crucem signavit ad marginem, ut hanc vocem corruptam esse indicaret. Camerarius quidem & Sirmundus, multas civitatum interpretati sunt, quod non probo. Neque enim *προτιμήσεις* multationem significat. Dicendum enim esset *προσιμήματα*, aut *ὑπέρματα*. Nec melius Christophorus vertit amissiones civitatum quas incolabant. Ego mutationes urbium malim vertere. Qui enim persecutionem patitur, vertere so-

lum cogitur; & extraneas civitates patriæ suæ præponere, quod est *προτιμῆσις*. Posset etiam ea vox aliter exponi de civitatibus, quæ ob Catholicæ fidei defensionem gravi pecunia multatæ sunt ab Imperatoribus. Primum enim loquuntur Episcopi de civitatibus quæ persecutionis procella quassatæ sunt; deinde de singulis civibus. Itaque verba illa *ἡμεῶν δὲ ζῆλος ἢ προτιμῆσις τῶν πόλεων*, uno spiritu legenda sunt. Atque hæc explicatio mihi nunc magis placet. Tantum *προτιμῆσις* scribendum erit.

Pag. 109. ἐν τῶν πύρισι γραμμάτων. Intellego Epistolam Concilii Italix ad Theodosium Imperatorem, de qua supra loquuti sumus. Scripta autem est hæc Epistola post Concilium Aquilejense, ut docent Patres Synodi C. P. ab Episcopis scilicet qui post Concilium Aquilejæ celebratum anno Christi 381. mense Septembri, Aquilejæ subsisterant.

Pag. 110. ἀγίον διεφθῶν. Duo hæc vocabula defunt apud Nicephorum, nec habentur in versione Epiphanii Scholastici. Est tamen solenne Epitheton, quo recentiores Græci designare solent Episcopos Concilii Nicæni.

ταῦτα γδ. Hæc in editione Basilienfi scribuntur à capite. Cæterum pro ταῦτα, in codice Savilii & apud Nicephorum legitur ταῦτην, quam lectionem secutus est Jacobus Sirmundus.

ἢ μὲν ποτὶ. Henricus Savilius in suo codice ita notavit, Oratio imperfecta. Jacobus autem Sirmundus nescio quem codicem secutus, audacter expunxit hæc verba, cum tamen in omnibus nostris exemplaribus habeantur & in editione Basilienfi, nec non apud Nicephorum & Epiphanium. Quod si Savilius ac Sirmundus totius Orationis vestigia attentius confectati essent, vidissent profecto, hic subaudiendum esse verbum *εὐχόμεν*, quod post longum verborum circuitum subjicitur hoc modo: *ἢ τὸν τῆς εὐεργεσίας δὲ τῆ ἀνεῖν λόγον ἀδιάσπαστον εὐχόμεν*.

τῆς αἰετῆς ἐπιπέσεσιν. Apud Nicephorum legitur *τελειωτάταις*: Quomodo etiam legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: *In tribus perfectissimis subsistentiis*.

Pag. 211. τὸ τε ἐν ἀποστολῇ τὸ μὲν πρὸς τὴν ἐκείνῃ συνόδῳ. Intellegit Synodum Antiochenam quæ facta est anno Christi 378. de qua superius plura observavi. In ea Synodo condita fuerat formula fidei, cui deinde subiecti erant Anathematismi diversarum hæreseon ex more. Sic in Synodo Nicæna, post expositionem fidei subjiciuntur Anathematismi. In eadem Synodo Antiochena lectus & confirmatus fuerat Tomus Occidentalium, id est Epistola synodica Damasi Papæ, ut superius demonstravi. Sic enim ait Canon V. Concilii C. P. qui est *πρὸς τὸ τὸ μὲν τῶν δυτικῶν. ἢ τῆς ἐν ἀποστολῇ ἀποδείξεσιν, τῆς μὲν ὁμολογούντας πατρὸς ἢ υἱοῦ ἢ ἀγίου πνεύματος, βίτητα*. Intellegit enim Episcopus qui Antiochiæ congregati fuerant ante triennium, & Tomum Occidentalium, quo una Patris & Filii & Spiritus Sancti Divinitas asseritur, subscriptione sua firmave-

rant, ut ex collectione Romana superius ostensum est. Male Baronius, Paulini ac Meletii sectatores eo Canone intelligi existimavit.

ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς. Miror, quomodo Orientales ad Synodum Romanam scribentes, Synodum suam *ἐκκλησιαστικὴν* hoc est, universalem seu generalem appellent. Fateor quidem C. P. Synodum tandem pro generali habitam fuisse, accedente scilicet consensu occidentalium Ecclesiarum. Verum eo tempore quo hæc Epistolam scripserunt ad Synodum Romanam, C. P. Synodus universalis dici non potuit. Universalem enim Synodum eam demum intelligimus, ad quam ex universo orbe evocati convenerunt Episcopi. Atqui ad C. P. Synodum ex Orientis duntaxat partibus Episcopi convenerunt, uti supra ostendimus, cum Theodosius qui eam congregavit, solius Orientis Imperium obtineret. Dicit fortasse aliquis, Aischolium Occidentalium partium Episcopum ei Synodo interfuisse. Fateor id quidem. Verum Aischolius vices non gessit omnium Occidentalium, nec pro universis Occidentalibus ei Synodo subscripsit. Sane Occidentales hæc Synodum C. P. diu non habuerunt pro Oecumenicæ, ut docet Epistola Concilii Italix ad Theodosium Imperatorem his verbis: *Nos igitur in Synodo ea qua totius orbis Episcopis videbatur esse præscripta, nihil temere statuendum esse consensimus. At eo ipso tempore, qui generale Concilium declinaverant, Constantinopolis qua gessisse dicuntur? Nam cum cognovissent ad hoc partium omnium Maximum, ut causam in Synodo ageret suam, quo etiam indictum Concilium non fuisset, &c.* Vides ut generale Concilium opponunt Synodo C. P. generale Concilium appellantes illud quod Romæ indictum fuerat à Damaso anno Christi 380. ad causam Maximi Cynici examinandam. Quod cum Orientales Episcopi detrectassent, iterum Episcopi Italix anno Christi 381. post Aquilejense Concilium Theodosium Imperatorem rogarunt, ut Romæ generalis Synodus Orientalium simul & Occidentalium cogeretur. Non habuerunt igitur Synodum C. P. pro Oecumenicæ Occidentales Episcopi, cum ejus acta improbaverint, ordinationem scilicet Flaviani atque Nestarii: Cumque per eas ordinationes ruptam esse communionem inter se atque Orientales Episcopos conquæsi sint.

ἀναθεσθῆναι πρὸς ἑαυτοὺς. Hunc locum correxi ex codice Savilii & ex Nicephoro, in quibus legitur *ἀναθεσθῆναι*. Atque ita etiam legit Christophorus & Sirmundus. Epiphanius quidem Scholasticus vulgatam scripturam tuctur. Verum ea quæ sequuntur, litis ostendunt ita scribendum esse ut dixi. Sequitur enim de Episcopis Constantinopoleos, Antiochiæ & Jerusalemorum, qui in Constantinopolitana Synodo ordinati fuerant aut confirmati. Alexandri autem Timothei nulli sit mentio, propterea quod is in suprascripta Synodo nec ordinatus fuerat, nec confirmatus.



In Capite X.

Pag. 212. Συνοδικὸν δαμάσου. Baronius hanc epistolam à Damaso scriptam esse ait anno Christi 373. in Synodo Romana. Sed non dubito quin hæc synodica Damasi epistola diu post Synodum illam Romanam quæ anno Christi 373. celebrata est, conscripta sit. Nam Damasus ipse in hac Synodica disertè testatur, Apollinarem ac Timotheum ejus discipulum jamdudum à se damnatos ac depositos fuisse, præsentè Petro Alexandrinæ urbis Episcopo. Atqui Apollinaris primum à Damaso damnatus est in Synodo Romana anno Christi 373. ut fatetur ipse Baronius. Cui Synodo interfuit Petrus Alexandrinus, ut testatur etiam Sozomenus. Hanc igitur Synodicam scriptam esse oportet diu post Synodum illam Romanam, cum in hac Synodica, mentio fiat illius Synodi, in qua damnatus fuerat Apollinaris.

ἰαυτοῖς τὸ πλεῖστον παρήχεται. Quisquis hanc Damasi Synodicam in Græcum sermonem transtulit, hoc loco lapsus mihi videtur, cum in vitiosum collicem incidisset. Scripserat enim procul dubio Damasus, nobis plurimum tribuitis; ut sentus & orationis series postulat. Ipse vero legit vobis, absque ullo sensu.

Pag. 213. ἴδῃ ὃδ' ἀπαξ τύπον. Intelligit ut opinor epistolam scriptam ad Paulinum Antiochensem Episcopum, quæ hic subjicitur à Theodorito.

In Capite XI.

ἄρθε παυλῖνον ἐπίσκοπον ἐς τὴν μακεδονίαν. Camerarius & Christophorus Paulinum Episcopum Thessalonicæ in Macedonia interpretati sunt. Quorum interpretationem secutus Baronius, graviter reprehendit Theodoritum, quod Paulinum ex Antiocheni Episcopo fecerit Thessalonicensem, eo consilio ut Paulini cum Damaso communionem occultaret. Verum non hoc dicit Theodoritus; sed tantum ait, Damasum Papam misisse confessionem fidei ad Paulinum, cum Paulinus esset Thessalonicæ in Macedonia. Rectè ergò Jacobus Sirmundus hunc locum ita vertit: Confessio fidei Catholica, quam Damasus Papa in Macedoniam misit ad Paulinum Episcopum, cum esset Thessalonica. Viderat hoc Baronius ipse, & Theodoritum immerito à se reprehensum esse agnoverat, cum error ille interpretibus assignandus sit, non autem Theodorito, ut testatur Baronius ad annum 378. cap. 44. Exat hæc Damasi epistola in Tomis Conciliorum & in Annalibus Baronii, & novissime in collectione Romana Lucæ Holstenii, cum hoc titulo; *Uelchissimo fratri Paulino Damasus*. Verum etsi non additum sit nomen civitatis, cujus Episcopus erat Paulinus, nomen tamen Vitalis

A cujus in ea fit mentio, satis indicat Antiochensem fuisse Paulinum.

ὅς ἐγγύτω ἐς θεσσαλονικίαν. Id est, cum Paulinus esset Thessalonica. Sic enim rectè vertit Baronius ac Sirmundus, ut supra notavi; melius itaque legeretur, ἔτι ἐγγύτω, &c. Sed difficultas est, quandonam Paulinus Antiochenis Episcopus Thessalonicam venerit. Baronius anno Christi 382. testatur, Paulinum Romam venisse unà cum Epiphasio & Hieronymo ad Synodum Romanam, quæ eo anno celebrata est. Tunc igitur Damasus Papa Synodicam hanc epistolam ad eum misit, cum Paulinus Româ digressus una cum Ascholio qui eidem Synodo interfuert, Thessalonicæ substitisset. Quare hæc Synodica scripta est anno Christi 382. paulo post Synodum Romanam. Quod quidem optime consentit cum Theodorito, qui hanc Synodicam refert post Synodum Constantinopolitanam, superstitè adhuc Gratiano. Nec audiendus est Baronius, qui hanc epistolam Damasi ad Paulinum, refert ad Synodum Romanam, quæ anno Christi 373. celebrata est.

ἰπειθὴ μὲν πλεὺ ἐσιναίη σωθεῖν. In Latino exemplari hujus epistolæ quædam adduntur non contemnenda, quæ interpretis Græcus omisit. Sic igitur habet authenticum exemplar hujus Epistolæ: *Post Concilium itaque Nicanum, & quod in urbe Roma Concilium congregatum est à Catholicis Episcopis, addiderunt: De Spiritu Sancto, &c.* Quæ si genuina sunt, neque enim suspicione omni carent; intelligitur Synodus Romana, quam Sylvester congregasse dicitur Romæ ad confirmationem Synodi Nicænæ.

τὸς ὃ δὸν ἐπιλοποῖν εἰς ἑτέρας. Idem præcepit. Pag. 214.

rat Damasus in epistola prima ad Ascholium, Eutridicem, Severum & alios, quam edidit Lucas Holstenius: *Illud præterea commoneo dilectionem vestram, ne patiamini aliquem contra statuta majorum nostrorum de civitate alia ad aliam transducere, & deserere plebem sibi commissam, & ad alium populum per ambitionem transire. Tunc enim contentiones oriuntur, tunc schismata graviora occipiunt, cum & illi qui amiserint sacerdotem, sine dolore animi esse non possunt; & illi qui alterius civitatis acceperint Episcopum, etiamsi gaudeant, invidiosum sibi intellegunt fore, sub alieno se agere sacerdote.* Ideo autem Damasus tum in epistola ad Ascholium, tum in Synodica ad Paulinum, enixe id vetat, quod hujusmodi translationes in Orientis præcipue partibus invaluerant.

εἶτι μὴ εἶπῃ τὸ θεῶ λόγον παθόντα σαυρί. Hic anathematismus deest in collectione Romana Lucæ Holstenii: Nec habetur in versione Epiphanii Scholastici.

ὃ ἰσχυροῦντος σαυρί. Hæc verba non leguntur in editione Basiliensi. Nec videntur admodum necessaria.

ὃ θεὸν θεῶ λόγον. In collectione Romana rectius legitur & *Deum verum*. Sed Græcus Interpres legisse videtur & *Deum Verbum*.

ὃ πανταχῶν ὁ θεός. Postrema vox deest in Manuscripto codice Savilii, nec habetur in versione f 3 Epi-

Epiphani Scholastici, nec in collectione Romana.

τὸ ἴδιον τὸ σαρκωθῆναι. Duo postrema vocabula non habentur in versione Epiphani Scholastici, nec in collectione Romana Luca Holstenii.

εἰς αἰὲν ζῶντα. In Latino exemplari ex quo hæc conversa sunt, legitur aquales semper viventes. Itaque in Græco scribendum videtur ἴσα αἰὲν ζῶντα. Ita certè in suo codice legit Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet.

πάντα σώζοντα. In Latino exemplari hujus epistolæ plura leguntur hoc modo: Omnia quæ sunt salvanda, salvantes.

ὅτιν ἴσα ἐν πνεύματι ζωοποιεῖσθαι. Tres postremæ voces desunt in Latino exemplari, & in versione Epiphani Scholastici.

ἀλλὰ τὸ θεῖον ἡμῶν ἐνδείκνυται. Scribendum est, ἡμῶν ex collectione Romana. Totusque locus ita restituendus ἔστι τὸ θεῖον ἡμῶν ἐνδείκνυται, &c.

In Caput XIII.

Pag. 216. Προσηλυτῶν πλὴν ἰσραηλίων. Mallem scribere προσηλυτῶν.

καθ' ἑρμῆν. Scribendum est καθ' ἑρμῆν, dempta prima syllaba, ut legitur in Manuscripto codice Henrici Savillii. Ita quoque edidit Jacobus Sirmundus.

In Caput XVI.

Pag. 218. Νεωστὶ ἢ κληρονομήσας. Arcadius Augustus à Patre renuntiatus est, Meraubaude iterum & Saturnino Coss. octo demum post annis Theodosius ex Italia digressus rediit Constantinopolim, in qua urbe Amphiloichius Theodosium ita allocutus est. Quo quidem tempore Arcadius novellus Imperator dici non potest.

νόμον τοῦ θεοῦ ἔγραψα. Extant multæ leges Imperatoris Theodosii, adversus hæreticos latæ, quæ leguntur in xvi. libro codicis Theodosiani. Sed inter eas nullam reperio, quæ huic tempori possit convenire, quo Theodosius ab Italia Constantinopolim repetierat. Quare vereor ne Theodoritus hic temporum ordinem confuderit. Idem ante me observavit Baronius, qui Theodoriti errorem coarguens, iisdem plane argumentis, quibus nos usi sumus, hoc Amphiloichii factum confert in annum Christi 383, quo scilicet Arcadius à patre Augustus appellatus est.

In Caput XVIII.

Pag. 220. Ἐξορίσθαι μὲν ἵστῃ. Rufinus Magister officiorum fuit Valentiniano Aug. quartum & Neoterio Coss. anno Christi 390. ut docet lex tertia codicis Theod. de Fabricensibus. Quo quidem anno

contigit clades illa Thessalonicensis, ut rectè Baronius observavit. Sed & Zosimus in lib. 4. Rufinum per hæc tempora Magistrum officiorum fuisse testatur.

τὸν θεῖον ἀποβύσσεται νόμον. Baronius ad annum Christi 390. hunc Theodoriti locum describens ita exponit: Hæc idcirco dicebat Theodosius, quod sciret legem esse in Ecclesia, ut non nisi circa Paschale tempus penitentes ab Episcopo reconciliarentur. Nisi velis potius illam alluisse ad Ecclesiasticam illam legem, quæ cavetur, ne voluntaria homicida, nisi in fine vite communitur. Sed pace III. Cardinalis dictum sit, neutra mihi expolitio probatur. Neque enim ita adstricti erant Episcopi, ut ante Paschale tempus reconciliare non possent penitentes. Divinam igitur legem vocat Theodoritus, ne penitentes ante peractam publicè penitentiam ad pacem & communionem admitterentur. Nam Theodosius post admonitionem Ambrosii ab Ecclesia quidem ingressu abstinerat; verum nullam exhomologesin fecerat, nullum penitentis specimen ediderat. Nam nec in ordine Penitentium steterat, nec veniam publicè petierat; quasi id Imperatoria majestate indignum esset. Lex igitur divina ea est, ut non nisi Sancti & qui puras manus habent, aut certè qui per penitentiam purgati sunt, ad Sanctuarium accedant. Hanc expositionem confirmat Theodoritus paulò post, ubi dicit, ὅτι τὸ θεῖον μεμνημένοι τὸ θεοδοσιον ἐλάτρη, ὃ τὸν θεῖον νόμον πατεῖν.

τὸν ἀσπαστικὸν δίκον. Joseph Scaliger in lib. 2. Aulonianarum lectionum cap. 23. ait, ἀσπαστικὸν δίκον à Theodorito vocari hospitium Episcopale quo advenæ excipiebantur. Sed nos in Annotationibus ad lib. xv. Ammiani Marcellini pag. 87. docuimus, ἀσπαστικὸν δίκον nihil aliud esse quam saluatorium, ut rectè vertit Epiphanius Scholasticus, seu Secretarium Ecclesiæ, in quo Episcopus cum Presbyteris sedens, à fidelibus qui ad Ecclesiam accedebant, salutari consueverat.

ὃ τὰ δούσια θεραπεύσαι. Desunt hæc verba in optimo codice Henrici Savillii, nec habentur in versione Epiphani Scholastici. Non immerito itaque Sirmundus ea in editione sua expunxit.

ζαφλώσει τὸν νόμον. Idem scribit Rufinus in lib. 11. Historiæ cap. 18. ita dicens: Lex sanxit imposterum, ut sententia principum super animadversione prolata, in diem tricesimum ab executoribus differantur. Legem ipsam refert Cassiodorus in Historia Tripartita. Extatque in utroque codice, tam Theodosii, quam Justiniani, sed præfixo Gratiani ac Valentiniani nomine, data Antonio & Siagrio Coss. octo annis ante stragem Thessalonicensium. Quæ res in maximam difficultatem conjecit Baronium, ut videre est ad annum Christi 390. Quam quidem ipse ita solvere conatur, ut dicat titulum ac subscriptionem legis mutatam fuisse ab antiquariis in gratiam Theodosii, ut ejus facinus ea ratione occultaretur. Ego vero aliter censeo; hanc scilicet legem primum quidem latam fuisse à Gratiano, iis quos dixi Coss. postea vero occasione cadis Thessalonicensium, renovatam fuisse à Theodosio; prio-

priorem tamen titulum legis semper remansisse, qui Gratiani nomen præferebat.

In Caput XIX.

Pag. 225. Ἡ γὰρ γέννησις. Vera quidem sunt quæ de Flaccilla Augustæ virtutibus hic refert Theodoritus. Sed nihil pertinent ad hunc locum: Nam Flaccilla diu ante cladem Theffalonicensium ex hac luce migraverat, & post ejus obitum Theodosius Gallam uxorem duxerat.

In Caput XX.

Pag. 224. Τὸ νόμιμον καλοῦσι τὸν ἀμφοσιόν. Longe hic fallitur Theodoritus, quasi seditio Antiochena post Theffalonicensem cladem contigerit. Atqui Antiochena illa seditio contigit anno Christi 388. ut scribit Baronius, Theodosio II. & Cynegio Coss. Theffalonicensis vero clades accidit anno 390.

Pag. 225. τῆς χλαμίδος. Πατήρ ἀπὸ διδραχμῶν. Chlamydem verti, securus Epiphanium Scholasticum qui ita interpretatus est. Sanè χλαμίδα pro chlamyde à scriptoribus vel Librariis sapius poni observavi. Chlamys vero hic optime convenit Hellebico ac Cæsario, quorum ille magister militum erat, hic magister officiorum; quæ erat Palatina militia. Ad utrumque horum judicium, ad Hellebicum scilicet ac Cæsarium, qui à Theodosio missi fuerant Antiochiam, extant orationes Libanii.

In Caput XXI.

Σοφώτατος ἐξήτων. Melius scriberetur ἐξήτων.

καὶ ἑστάντων τῶν ἱερῶν ἑλισσίων. Extat oratio Libanii ad Imperatorem Theodosium pro templis, in qua docet, quomodo se gesserint Imperatores Christiani erga Paganos. Et Constantinum quidem Magnum ait, duntaxat spoliasse templa: Constantium verò ejus filium prohibuisse sacrificia; ejusque legem à secutis Imperatoribus & ab ipsomet Theodosio esse observatam; reliqua vero permessa fuisse Paganis, id est, thurificationem & publicas epulas.

ὁ δὲ ἡδάλη. Hujus principatu permessa fuisse Gentilium sacrificia, docet Libanius in lib. 4. ep. 225. ad Aristonem.

τῶν ἀγρίων. Epiphanius Scholasticus & reliqui interpretes verterunt cum scitis. Ego verò vertere malui cum pellibus caprinis. Harum enim usus fuit in orgiis Bacchi, ἀγρία propriè est pellis capræ, ut ἰερίε pellis cervi. Paulò post, ubi legitur πᾶσι διδραχμάων πανόρου, Epiphanius Scholasticus & Christophorus ac Sirmundus legunt πανόρου, quod non probo.

Pag. 227. τῆς ἑσπερίας ὑπαρχίας. Cynegius scilicet Præfectus Prætorio Orientis, qui ad occludenda Deorum templa & ad prohibenda sacrificia missus est à Theodosio in Orientem & Ægyptum, ut testatur Zosimus in lib. 4. Historiæ. De hoc Iudius in Fastis ita scribit, Theodosio Aug. 2. & Cynegio Coss.

A Hic universas Provincias longi temporis tabe defectas, in statum pristinum revocavit; & usque ad Ægyptum penetravit, & simulachra gentium evertit. Unde cum magno festu totius populi civitatis deductum est corpus ejus ad Apostolos die 14. Kal. April. & post annum transtulit eum matrona ejus Acanthia ad Hispanias pedestre. Ex quo patet, vel ipsum Cynegium, vel uxorem ejus Acanthiam, ex Hispaniis oriundam fuisse.

Ἡ δὲ δις. De Iove qui colebatur Apamiæ, loquitur Libanius in lib. 4. epist. 290. ad Alexandrum, ἰπίους ἀπαμείας ἐν ποταμῶν, τῆς τῶ δις φίδης. ἢ τὸν διὰ τιμῶνα διμένον ὅτ' ἦσαν τιμωραὶ τῶ τιμῶν τῶ θεῷ.

Ἡ ἀντιγραφήων ἐτύχων. Mallem scribere ἀντιγραφήων accentu mutato. Nam ἀντιγραφή, responsum significat. Paulò post pro ἀντιγράφο εἶπεν, emendavi ἀντιγράφο, ut legitur in editione Basiliensi & in Manuscripto codice Savilii.

In Caput XXIII.

Προσέκειν γινέσθαι ποιμένα. Scribendum est προσέκειν, ut edidit Jacobus Sirmundus. Subauditur enim λίγρον, quod præcessit. Porro de ordinatione Flaviani Antiochenis Episcopi, nihil certius habemus, quam quod refertur in epistola Synodica Constantinopolitani Concilii ad Synodum Romanam, licet Baronius testimonium illud refellere conetur.

Ἡ τὴν γὰρ ἀπὸ ἰουδαίου. Id nominatim prohibetur Canone xxxiii. Concilii Antiocheni. Quod autem sequitur ἡ πάντας συγκαλεῖσθαι, designat Canonem xix. ejusdem Antiocheni Concilii.

πάλιν διχα τεινὸν ἐπισκόπων. Intelligit Canonem iv. Concilii Nicæni, in quo id disertè cavetur, ne nisi sub trium Episcoporum præsentia ordinationi ullius Episcopi celebretur, ita tamen ut reliqui Provinciales Episcopi per litteras ordinationi consentiant. Porro in editione Basiliensi ita legitur hic locus, διχα τεινὸν ἐπισκόπων ἐπισκόπου χειροτονίας ἀπαγορεύουσι γινέσθαι, quod magis placet.

ἢ μόνον ὁ θανμάσει δάμας. In MS. codice Henrici Savilii additur particula hoc modo, ἢ γὰρ μόνον, &c. quod profecto non displicet.

Ἡ ἕσπον δὲ ἐξομαί. In altero codice Regio, cujus variantes lectiones edidit Stephanus, legitur ἕσπον quam scripturam amplexus est Jacobus Sirmundus. Verum codex Savilii & Basiliensis editio vulgatam scripturam tuentur.

σωθῆναι γινέσθαι. In editione Basiliensi scriptum invenit σωθῆναι ἑσποῖν ἕσπον. Quomodo etiam edidit Jacobus Sirmundus. Quam scripturam magis probo.

ἀκακίαι. De hujus Acacii Bercæensis Episcopi legatione atque adventu in urbem Romam, scribit Palladius in vita Joannis Chrysostomi, & Sozomenus in lib. 8. Historiæ. Et Sozomenus quidem hanc legationem Acacii refert sub exordium Pontificatus Joannis Chrysostomi, id est, anno Christi 398. Quod cum Theodoriti narratione nullatenus potest convenire, qui eam refert ad tempora Magni Theodosii. Verum Theodoritus noster nulla ratione excusari potest, qui Theodosium ab Anastasio Romano

mano Pontifice super ea re interpellatum esse dicit. Atqui Theodosius e vivis excefferat ante Pontificatum Anastasii.

δι' ἐπιλακείδεια ἐτόν. Baronius ad annum Christi 398. cap. 80. hic falli ait Theodoritum, qui Flavianum Antiochensem rediisse dicat in gratiam cum Romano Pontifice, post septendecim annos a conflata inter eos discordia. Atqui hæc discordia cœperat principatu Juliani Apostatae, ob electionem Paulini à Lucifero factam, ut vult Baronius. A quo tempore, si septendecim annos numeraveris, ad annum Christi 379. quo Theodosius imperare cœpit, referenda erit hæc legatio; quod est absurdissimum. Ego vero Baronium potius falli existimo, qui discordiam illam, cujus hic meminit Theodoritus, repetit à temporibus Juliani. Atqui à Flaviani ordinatione, id est, ab anno Christi 381. potius repetenda est. Nam antea per pactiōnem illam quæ inter Paulinum ac Meletium facta fuerat, dissensio sopita esse videbatur. Quam Flaviani electio postea fuscitavit. Ab anno igitur 381. quo Flavianus Antiochensem Episcopatum suscepit, ad annum Christi 398. quo Acacius legationem illam obiit, fiunt anni septendecim.

In Caput XXIV.

Pag. 233. Ἀπαλλάξαι βιοτήν. Jacobus Sirmundus edidit ἀπαλάξαι βιοτήν, ex libris Christophoroni; quod non displicet. In Manuscripto codice Henrici Savillii legitur ἀπαλλάξεν, mendosè, ut apparet.

In Caput XXVIII.

Pag. 235. Ἐπὶ ἑξ ἄντη ἡγεμονίας. Pessimè Christophoronus vertit in sex Episcopatus divisa est: Nam longe plures Episcopatus erant in Thracia. Rectius ergo Camerarius ac Sirmundus Provincias vertunt. Sex enim erant Provinciae Thraciarum, ut docet Ammianus Marcellinus, & Notitia Imperii Romani; erant autem omnes sub dispositione Vicarii Diœceseos Thraciarum. Pari errore Christophoronus paulo post, ubi Asia regi dicitur à Præsidiibus undecim, Antistites vertit. Atqui Asia multo plures habebat Antistites sive Episcopos. Rectores verò seu iudices sæculares undecim tantum habuit. Tot enim erant Provinciae Asiae, ut docet Hierocles in descriptione Provinciarum & urbium Imperii Orientalis; quarum Asia quidem propriè dicta & Hellespontus atque Insulae erant sub dispositione Proconsulis Asiae. Reliquæ autem octo, Pamphylia scilicet, Lydia, Caria, Lycia, Lycaonia, Pysidia, Phrygia Pacatiana, Phrygia Salutaris, singulae quidem suam Consularem habebant, omnes tamen erant sub dispositione Vicarii Diœceseos Asianae.

Pag. 236. Ἰσαείδους ἢ ἂν ἄντη. Simili errore Christophoronus Ponticæ Diœcesi undecim tantum Episcopos tribuit. Atqui Theodoritus non de Episcopis hic loquitur, sed de iudicibus seu rectoribus Provincialium. Fuerunt autem undecim Provinciae Diœ-

ceseos Ponticæ, quarum singulae suum rectorem habebant, ut videre est apud Hieroclem. Omnes vero erant sub dispositione Vicarii Ponticæ Diœceseos.

In Caput XXXIII.

Ἐπίπυτοι τε ποδοδύμους. Adverbium ποδοδύμους deest in Manuscripto codice Henrici Savillii, & in editione Basiliensi, prorsusque inutile ac superfluum mihi videtur.

In Caput XXXIV.

Ἰερὺς περὶ πειεύσας. Codex Savillii particulam addithocmodo ὡς ἱερὺς. Atque ita etiam edidit Jacobus Sirmundus.

κατίλαον ἱερὺν. Hieron navale fuit celeberrimum, in Ostio Ponti situm, ita dictum à duodecim Deorum templo quod illic exstructum erat, ut ex Timosthene docet Harpocratio in voce ἱερὺν. Meminit ejus loci Demosthenes in oratione contra Leptinem, & in oratione adversus Polyclem. Frequentabatur olim hic locus ab Atheniensibus, qui frumentum ex Bosphoro coemere solebant, ut docet Demosthenes. Erat enim hic locus commodissimus, & quasi claustrum quoddam Ponti Euxini. Quare Byzantii cum maris illius dominatum affectarent, locum illum ingenti pecunia sibi comparaverant, ut docet Polybius in lib. 4. Certè Arianus in Periplus Ponti Euxini, cum locum ἀρτίθειον esse dicit eorum qui in Pontum navigant, id est, claustrum seu tranfennam.

Ἰσμπάδας ποροπτοντας. In codice Savillii & in editione Basiliensi scriptum inveni ποροπτοντας, quod magis placet.

Ἐπὶ βασιλῆως ἑξελυθῶσαι. Codex Henrici Savillii scriptum habet βασιλῆως. Quæ si vera lectio est, Eudoxiam Augustam cum Arcadio intelligere debemus.

εἰς ἐκάστο τὸ σπιθδεῖον. Jacobus Sirmundus edidit σπιθδεῖον, contra fidem omnium librorum. Nam quod ex libris Christophoroni profertur in editione Colonienfi, eam conjecturam potius esse existimo viri docti, quam scripti codicis lectiōnem. Nolim tamen damnare eam scripturam. Nam oppidum illud Pityus situm fuit in Insula, ut testatur Ammianus Marcellinus in lib. 22. his verbis: Ἰνσὺλας τε Ἐρδάνια, Τραπεζούνια & Πύτυντα continents oppida non obscura.

In Caput XXXV.

Συμμαχῶν ἔχων. Pro συμμαχῶν, Nicephorus habet συμάχων, quod mihi quidem magis placet.

ἢ ἄλλοι πλοῖα. Restituimus hoc loco genitivum pro dativo, suadente id Saviliano codice, & Basiliensi editione. Observavi enim Theodoritum ferè pro dativis genitivum ponere. Sic in cap. 30. hujus libri dixit ἐμογλωτῆτος τῶ ἐκείνου. Non ut vulgatae editiones habent ἐκείνου, & in cap.

cap. 28. de Pontica Diœcesi loquens ita scribit, *ἰεροσύνη ἢ ἡ αὐτὴ ἔχει τῆς ἀσίας τοῖς ἡγεμένους.* Pro eo quod alii dicerent *τῆς ἀσίας*, *ἢ τῶς λοιπῶν.* Rectius in MS. codice Savillii scribitur *ἢ τῶς πόλεως.* Sic enim Laicos appellare solet Theodoritus, ut videre est in lib. I. Historiæ cap. 22. Ita quoque edidit Jacobus Sirmundus.

In Caput XXXVII.

Pag. 242. *Πεὶ τινὸς δεύρου.* In codice Savillii scriptum est *ἁεὶ ἰαυτῶν.* Epiphanius tamen Scholasticus vulgatam lectionem tuetur. Sic enim vertit: *Quidam vir conversationis monachica adit Imperatorem, pro quadam causa rogans.* Nicephorus quoque eandem lectionem retinuit. Sic enim habet *ἁεὶ τῶ δεύρου.*

Pag. 243. *πὸ δειδωκότι.* Mallem scribere *πὸ δειδύκωτι.* Sic certè legisse videtur Epiphanius Scholasticus, ut ex versione ejus apparet. Ita enim vertit: *Rogans ut juberet ei qui ligaverat, ut ipsius vincula solveret.* Porro hæc narratio in primis notanda est, multis de causis. Primum enim ex ea concludi potest, penitentiam non usquequaque abrogatam esse à Nectario. Videmus enim excommunicationem eo tempore usitatam fuisse, quam secuta est absolutio, quæ sine penitentia esse non potest. Præterea hæc narratio mirifice confirmat vulgarem illam regulam Juris Canonici, quæ dicit excommunicationem timendam esse, etiamsi injusta sit. Vides enim Imperatorem sine causâ excommunicatum, excommunicationem tamen non spernere. Denique hæc narratio id nos docet, ejusdem hominis esse solvere qui ligavit. Quamobrem Imperator ligatus ab inferioris gradus Clerico, absolutione Pontificis sui contentus non fuit; sed ab eo ipso absolvi voluit qui ipsum vinxerat. Atque id Imperatoris factum prædicat Theodoritus, quod in eo divinis legibus obsecutus sit. Ac Theodoritus quidem virum illum à quo excommunicatus fuerat Theodosius, Presbyterum fuisse non dicit. Non dubito tamen quin Presbyter fuerit. Quomodo enim jus excommunicandi & absolvendi usurpare potuisset, nisi in Presbyterio constitutus? Hinc etiam est, quod Imperator ad Episcopum misit, rogans ut ei viro tanquam clerico suo præciperet, ut absolutionem ipsi impertiretur. Cæterum utrum simplex Presbyter excommunicandi jus habeat, aliis disquirendum relinquo. Ex hac quidem narratione colligi videtur, id juris ei non competere, nisi mandatum fuerit ab Episcopo.

ροῖλ *ἐκ τῶν ἑτοίμων.* Apud Nicephorum & Epiphanius Scholasticum *ροῖλας* scribitur, rectius ut opinor. Hic est, ut puto, Roas qui ante Atiliam Hunnicis Gentibus imperavit, ut scribit Priscus in Historiâ Gothicâ & Jordanes. Apud Priscum *ῥώας* dicitur.

In Caput XXXVIII.

Pag. 244. *Ἰννοκέντιον ἦ.* Ab iis verbis caput exorsus sumus. Quam quidem conjecturam nemo erit, ut opinor,

A qui non probet. Nam quæ præcedunt, ad superius caput pertinent.

πραΐλι *ἢ ἀνὸς θρησκύμου.* Id est *πραΐ*. Nam Praylius nomen est diminutivum. Hujus Praylii Jerosolymorum Episcopi mentio fit in vita Porphyrii Gazensis Episcopi, eodemque tempore Joannes Cæsareæ Palestinæ Episcopus fuisse dicitur. A quo Porphyrius tanquam à Metropolitano Episcopus est ordinatus.

λιπαροῦσιν. Hoc verbum active sumpsit Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: *Rogans eos ut reliquo unirentur oculis.* Eundem sensum secutus est Christophorus. Sed rectius Jacobus Sirmundus in passiva significatione accepit. Theodotum igitur à fidelibus rogatum esse intelligo, ut Apollinaristas qui admodum pauci erant, reliquo Ecclesiæ corpori adungeret. Mirum est tamen, in hujus verbi interpretatione lapsum esse Camerarium qui sic vertit: *In summo eos cum Ecclesiâ conjungendi labore.*

In Caput XXXIX.

τὰς τε στοιχεῖα δημιουργοῦνται. Vocabulum *στοιχεῖα* hoc loco non significat quatuor elementa. Neque enim Magi apud Persas quatuor elementa adorabant, sed solum Ignem & Lunam ac Solem, quemadmodum docet Epiphanius in Epilogo librorum adversus hæreses. *μαγισαῖοι πᾶσι περὶ αἰσ καλῶν ἄνθρωπων, οἱ εἰδωλοὶ τῶ βδελυτοῦ ἄνθρωπων, εἰδωλοῖς ἢ προσκυνοῦντες, πύρι ἢ σελῶν ἢ ἡλίω.* Certè Greci Solem ac Lunam appellare solent *στοιχεῖα*. Sic enim Joannes Chrysostomus in Homilia 58. in Mattheum de Lunaticis scribit: *ὁ γὰρ δαίμων ἐπὶ διαβολῆν τῶ στοιχεῖον ἢ ἐπιτίθειται τοῖς ἀλλοῖς, ἢ ἀνίστην αὐτοὺς κατὰ τὰς τῆς σελῶν δόξας.* Sed & Latini elementa interdum appellant Solem ac Lunam & reliquos Planetas. Hieronymus in epistola ad Hedybiam, quæst. 4. *Omnis hebdomada, inquit, in Sabbathum, & in primam, & in secundam, & tertiam, & quartam, & quintam, & sextam Sabbathi dividitur, quas Ethnici Idolorum & Elementorum nominibus appellant.* Nec aliter sumit hoc nomen Gregorius Nyssenus in vita S. Macrinae, ubi ait tantam esse audaciam Picetorum, *ὡς ἢ ἀπὸ τῶν στοιχείων τὰς εἰκόνας ἴδω τῶν μυστικῶν ἀνατομῶν.* Quin & duodecim signa Zodiaci ita vocarunt, ut observavi in Annotationibus Eusebianis pag. 54.

καταργῶντες. Restituimus *καταργῶντες* ut habet codex Savillii. Atque ita etiam legit Christophorus; vertit enim *imungere*. Camerarius & Sirmundus *obliturare*. Ego *oblittere* mallem interpretari, quod fit calce & gypso.

εἰσω θῆναι. Rectius in MS. codice Henrici Savillii scribitur una voce *εἰσω θῆναι*, quod idem est ac *εἰσωθεῖσθαι*. Sirmundus tamen edidit *εἰσω θῆναι* contra fidem omnium codicum.

ἀβρῶς ἢ ἀνυμῆναι. Hujus loci emendatio debetur codici Henrici Savillii, in quo disertè scribitur *ἀνομίνας*, optime sine dubio.

In Caput XL.

Θεόδωρος ὁ μελυσίας. Gregorius Papa in epistola 31. lib. 6. ait, Ecclesiasticam Historiam

Theodoriti ab Ecclesia Romana ideo non recipi, ob id præcipue quod Theodorum Mopsuestia nimum laudaverit, & usque ad diem obitus sui magnum Ecclesie Doctorem fuisse pronuntiaverit. Scio quidem in supradicta epistola Gregorii, Sozomenum dici, non Theodoritum. Sed non dubito quin Gregorius memoria vitio lapsus sit, & pro Theodorito Sozomenum posuerit. Baronius quidem, tum in Annotationibus ad Martyrologium Romanum, tum in Annalibus Ecclesiasticis ad annum Christi 427. Gregorium conatur ab errore defendere. Aitenim librum ultimum Historie Sozomeni mutilum ad nos pervenisse, & multa capita in eod desiderari. In illis igitur ait scriptum fuisse id quod à Gregorio dicitur de Theodoro Mopsuestia. Verum hoc nihil aliud est quam divinare. Etenim Gregorii Magni temporibus, Historia Ecclesiastica Sozomeni nihil amplius continebat, quam quod nunc habemus. Certè Cassiodorus qui diu ante Gregorium vixit, & qui Historiam Ecclesiasticam Sozomeni Tripartitam suam intexuit; integros Sozomeni codices non habuit. Unde igitur integriores Gregorius nascisci potuisset? Pro certo enim habeo, Gregorium Magnum non alibi legisse Sozomenum, quam in Historia Tripartita. Porro in lib. 10. Historie Tripartite cap. 34. ita scriptum est: *Eo autem tempore quo Theodorus sacratissimus Antiochenam regerat Ecclesiam, Theodorus Mopsuestiae Episcopus, sedotius Doctor Ecclesie;* &c. Id cum legisset olim Gregorius, ex Sozomene desumptum esse existimavit, eo quod nullius Scriptoris nomen, nec huius, nec multorum præcedentium Capitum titulo sit præfixum. Hinc factum est, ut memoria vitio Sozomenum scripserit pro Theodorito.

ἡ δὲ αὐτῆς ἐκείνης διδόνουσι. De Theodoro Mopsuestia Episcopo varia fuerunt hominum iudicia. Laudatus est enim à multis Ecclesie Patribus, Joanne Chrysostomo, Cyrillo, & Iba Edesseno in epistola ad Marin Persam, & à Facundo Hermianense; ut Theodoritum nostrum omittam. Alii verò ac præcipue Acephali, multa in ejus scriptis reprehenderunt, tria potissimum illi objicientes, quibus acriter respondet Facundus in lib. 9. pro defensione trium capitulorum. Damna ti sunt tamen ejus libri in Synodo Constantinopolitana sub Justiniano; eique sententia univerfa tandem Ecclesia acquievit, ut docet Gregorius Papa in epistola 31. lib. 6. Theodoritum vero nostrum ei favisse, non est adeo mirandum. Omnes enim Orientales unà cum Joanne Antiocheni Episcopo, impensissime favorunt Theodoro, ut discimus ex Liberati Breviario & ex actis Synodi v.

Fig. 249. *πῶς μὲν κατὸν ἴσον.* Baronius horum annorum quinque supra centum, quos Theodoritus Historiam suam complecti dicit, initium deducit ab anno Christi 323. quo Licinii eadem contigisse scribit. Ab eo, inquit, tempore si numerare incipias, annorum centum & quinque periodum, ad

A hunc usque annum 427. perveniet, quo ait Theodoritus defunctum fuisse Theodotum de quo agimus, Antiochenum Episcopum. Henricus autem Savilius ad oram editionis Roberti Stephani, hos quinque & centum annos aliter computat, ab anno scilicet 320. qui fuit 14. Imperii Constantini, ad annum 425. qui fuit 18. Theodosii junioris. Cui vero ita numeraverit Savilius, causa hæc est; quod Arii blasphemiam ex qua horum annorum initium ducit Theodoritus, vulgo omnes existimant cepisse anno Christi 320. annis quinque ante Concilium Nicænum. Mihi tamen verior esse videtur Baronii sententia: Etenim Savilius Theodoti Antiocheni Episcopi mortem confert in annum Christi 425. Atqui constat Theodotum adhuc superstitem fuisse anno Christi 426. Interfuit enim Synodo Constantinopolitanae quæ jussu Theodosii junioris congregata est in ordinatione Sisinnii Patriarchæ Constantinopolitani; ut docet Photius in Bibliotheca cap. 52. Rectius ergo Baronius ejus obitum consignavit anno Christi 327. Verum in eo lapsus est, quod hos quinque & centum annos quos Historia Theodoriti complectitur, à Licinii eadem exorsus est: Cum tamen Theodoritus ab Arii blasphemiam, non à Licinii eadem Historiam suam exordiri se dixerit. Præterea Licinius non anno Christi 323, sed 325. exorsus est, ut scribitur in Fastis Idatii. Caterum etsi Baronii sententiam magis probo, qui Theodoti mortem confert in annum Christi 427. nequaquam tamen in ea penitus acquiescendum puto. Nam Theodorus Mopsuestenus, quem Theodoro Antiocheno Ecclesiam regente mortuum esse scribit Theodoritus, adhuc in vivis erat anno Christi 428. Certè Nestorius qui hoc anno Constantinopolitanum Episcopatum suscepit, Theodorum Mopsuestenum in itinere convenit, ut testatur Theodulus apud Evagrium in lib. 1. Historie.

κατὰ τὴν κατά τὴν. Tota hæc pericope deest in editione Basilienfi, una cum Catalogo Episcoporum qui in quatuor Patriarchalibus Ecclesiis federunt jam inde à temporibus Constantini. Et hunc quidem Catalogum ante nos Jacobus Sirmundus in editione sua divulgavit, sed mendosissimum. Nos ex MS. codice Henrici Savilii eum nunc emendatiorem damus. In hoc autem Catalogo notandum est, quod post Romanos Episcopos, Antiocheni Ecclesie Antistites proxime recenset, ante Episcopos Alexandria. Ex quo obiter colligi potest, Catalogum hunc sive indicem Patriarcharum, non esse opus subdititium, sed revera scriptum esse à Theodorito, qui Antiochenis Episcopis, utpote Patriarchis suis primum locum tribuit post Pontificem Romanum. Illud præterea observandum est, Constantinopolitanos Antistites postremo loco recenseri, contra auctoritatem canonis Constantinopolitanæ Synodi.

Finis Annotationum in Theodoritum.

HEN-